Raftul Denisei

PREMIUL **NOBEL** PENTRU LITERATURĂ

J. M. Coetzee

Tinerețe

Scene de viață provincială

HUMANITAS fiction

Când aspirațiile sale de a deveni un poet recunoscut se dovedesc imposibil de transformat în realitate, un tânăr sud-african sosit la Londra în căutarea destinului intră în derivă existențială. Izolându-se treptat, deși neintenționat, trăind tot mai acut sentimentul imposturii și adâncindu-se într-o depresie care îi seacă energiile vitale, John se supune unei autoanalize cu urmări dramatice asupra propriei persoane. Într-un univers lipsit de perspective, dominat de aceleași automatisme care îi definesc existența cotidiană, rareori întrerupte de experiențe erotice sordide, orice încercare de a comunica e sortită eșecului. Atunci când singurul său prieten, Ganapathy, moare de inaniție, lumea lui John pare să se dezintegreze definitiv.

Raftul Denisei

Colecţie coordonată de
DENISA COMĂNESCU

J.M. COETZEE

Tinerețe

Scene de viață provincială

Traducere din engleză și note de
IRINA HOREA

HUMANITAS
fiction

Redactor: Andreea Răsuceanu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Ioana Vîlcu
DTP: Corina Roncea

Tipărit la Fedprint

J.M. Coetzee
Youth: Scenes from Provincial Life
Copyright © J.M. Coetzee, 2002
By arrangement with Peter Lampack Agency, Inc.
551 Fifth Avenue, Suite 1613
New York, NY 10176 - 0187 USA
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2012, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
COETZEE, JOHN MAXWELL
Tinereţe: scene de viaţă provincială / J.M. Coetzee; trad.: Irina Horea. –
Bucureşti: Humanitas, 2012
ISBN 978-973-689-499-2
I. Horea, Irina (trad.)
821.111(680)-94=135.1

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021 311 23 30

Wer den Dichter will verstehen
muß in Dichters Lande gehen.[1]
GOETHE

1 Cine vrea să-l înţeleagă pe poet trebuie să meargă în ţara poetului.

Unu

Locuieşte aproape de gara Mowbray, într-o garsonieră pentru care plăteşte unsprezece guinee pe lună. În ultima zi de muncă a fiecărei luni, ia trenul şi se duce în oraş, pe Loop Street, unde se află micul birou şi plăcuţa de alamă ale agenţilor imobiliari A.&B. Levy. Cel căruia îi înmânează el plicul cu banii de chirie este domnul B. Levy, cel mai tânăr dintre fraţii Levy. Domnul Levy răstoarnă banii pe masa în neorânduială şi-i numără. Mormăind şi transpirând, domnul Levy îi scrie o chitanţă. „*Voilà*, tinere!" spune el şi i-o întinde cu un gest ostentativ.

Face toate eforturile să nu întârzie cu plata chiriei, pentru că ocupă garsoniera ca urmare a unor informaţii false. Când a semnat contractul şi a plătit garanţia către A.&B. Levy, la rubrica ocupaţie a scris, în loc de „student", „ajutor de bibliotecar", iar ca adresă de lucru, biblioteca universităţii.

Chiar minciună nu e. De luni până vineri, treaba lui e să asigure asistenţa la sala de lectură în timpul serii. E o treabă pe care bibliotecarii obişnuiţi, în marea lor majoritate femei, preferă să n-o facă, deoarece campusul, situat sus, pe coasta muntelui, este lugubru şi pustiu după lăsarea întunericului. Chiar şi el simte

cum îl ia cu frig pe şira spinării când descuie uşa din spate şi orbecăie printr-un coridor cufundat în beznă, până ajunge la întrerupătoare. Ar fi cum nu se poate mai simplu pentru un răufăcător să se ascundă între rafturi, când personalul pleacă acasă la cinci după-amiaza, apoi să bântuie prin birourile goale, să aştepte în întuneric şi să-l atace pe el, asistentul de seară, ca să-i fure cheile.

Puţini studenţi profită de programul prelungit al bibliotecii; încă şi mai puţini au habar că biblioteca e deschisă la orele serii. Prin urmare, el n-are mare lucru de făcut. Cei zece şilingi pe oră pe care-i câştigă sunt aproape de pomană.

Uneori îşi imaginează că o fată frumoasă, îmbrăcată într-o rochie albă, intră în sala de lectură şi zăboveşte visătoare după ora închiderii; îşi imaginează că-i dezvăluie misterele sălii de legătorie şi de catalogare, apoi iese cu ea în noaptea înstelată. Ceea ce nu se întâmplă niciodată.

Munca la bibliotecă nu-i singura lui slujbă. Miercurea după-amiaza dă o mână de ajutor la lucrările practice ale studenţilor din anul întâi de la Matematică (trei lire pe lună); în zilele de vineri îi călăuzeşte pe studenţii care-şi iau diploma în teatru, indicându-le ce comedii shakespeariene să citească (două lire pe lună); iar după-amiezile este angajat de o şcoală pregătitoare din Rondebosch, ca să-i mediteze pe nătăfleţi pentru examenele de admitere (trei şilingi pe oră). În timpul vacanţelor lucrează pentru Municipalitate (Departamentul pentru locuinţe sociale), scoţând date statistice din sondaje privind locuinţele. Una peste alta,

când trage linie, are un câştig mulţumitor – suficient să-şi plătească chiria şi taxele universitare, să-şi ducă zilele şi chiar să pună ceva deoparte. O fi având el numai nouăsprezece ani, dar e pe propriile sale picioare, nu depinde de nimeni.

Nevoile trupului le tratează ca pe ceva de bun-simţ, nimic mai mult. În fiecare duminică pune la fiert os cu măduvă, fasole şi ţelină, şi face o oală mare de supă, cât să-l ţină o săptămână. Vinerea se duce la piaţa din Salt River, ca să-şi cumpere o ladă de mere sau de guave, sau de orice alt fruct de sezon. În fiecare dimineaţă, lăptarul lasă o sticlă de lapte pe prag. Când îi prisoseşte laptele, îl atârnă peste chiuvetă, într-un vechi ciorap de nailon, ca să-şi facă brânză. Pâine îşi cumpără de la prăvălia din colţ. Rousseau ar aproba o asemenea dietă, la fel şi Platon. Cât despre haine, are un sacou şi nişte pantaloni buni, pe care-i îmbracă la cursuri. În rest, îşi poartă hainele vechi în aşa fel încât să nu se uzeze.

Vrea să dovedească ceva: anume, că fiecare om e o insulă; că nu ai nevoie de părinţi.

În unele seri, când îşi târâie picioarele pe Main Road, îmbrăcat cu pelerină de ploaie şi pantaloni scurţi, cu sandale în picioare, cu părul lipit de cap din pricina ploii, luminat de farurile maşinilor care trec, îşi dă seama cât de ciudat arată. Nu excentric (aspectul excentric are o oarecare distincţie), doar ciudat. Scrâşneşte din dinţi încrâncenat şi grăbeşte pasul.

E zvelt, cu membrele suple, dar în acelaşi timp flasc. Ar vrea să fie atrăgător. Ştie însă că nu e. Îi lipseşte ceva esenţial, o definire a trăsăturilor. Se mai ghiceşte în

el bebeluşul de altădată. Cât o să mai treacă până va înceta să mai fie bebeluş? Ce-l va vindeca de pruncie, ce-l va face să fie bărbat?

Ceea ce-l va vindeca, de-ar fi să se întâmple, va fi iubirea. N-o fi crezând el în Dumnezeu, dar crede în iubire şi în puterile iubirii. Iubita, cea care-i va fi sortită, va vedea imediat prin exteriorul ciudat, chiar şters, pe care-l oferă el, şi va zări focul ce arde înăuntrul lui. Deocamdată, faptul că arată ciudat şi şters face parte dintr-un purgatoriu prin care trebuie să treacă, pentru ca, într-o bună zi, să iasă la lumină: lumina iubirii, lumina artei. Căci el va fi artist, asta a hotărât de mult. Deocamdată trebuie să fie obscur şi ridicol, deoarece, nu-i aşa, soarta artistului e să îndure obscuritatea şi ridicolul, până în ziua în care i se va dezvălui adevărata forţă, iar cei care l-au luat peste picior şi l-au batjocorit vor fi reduşi la tăcere.

Sandalele lui costă doi şilingi şi şase penny perechea. Sunt din cauciuc, făcute undeva în Africa, poate în Nyassaland. Când se udă, nu mai stau bine prinse pe picior. La Cape, în timpul iernii, plouă săptămâni în şir. Şi când merge pe Main Road prin ploaie, uneori trebuie să se oprească pentru a-şi recupera sandaua care i-a scăpat din picior. În momente ca acelea, îi vede pe burgherii[1] burtoşi din Cape Town chicotind când trec pe lângă el, aşezaţi confortabil în maşinile lor. N-aveţi decât să râdeţi! îşi zice el. În curând, voi pleca de-aici!

1 Denumirea dată fermierilor independenţi din secolul al XVII-lea.

Cel mai bun prieten al lui e Paul, care studiază matematica, la fel ca el. Paul este înalt şi brunet, are o relaţie amoroasă cu o femeie mai în vârstă decât el, care se numeşte Elinor Laurier, mărunţică, blondă, frumoasă, o frumuseţe violaie, neastâmpărată. Paul se plânge de toanele lui Elinor, de pretenţiile pe care le are de la el. Cu toate acestea, el îl invidiază pe Paul. E sigur că, dacă ar avea o amantă frumoasă, versată, care să fumeze cu portţigaret şi să vorbească franceza, el s-ar transforma curând, chiar s-ar transfigura.

Elinor şi sora ei geamănă s-au născut în Anglia; au fost aduse în Africa de Sud la vârsta de cincisprezece ani, după război. După cum povesteşte Paul, din ce i-a spus Elinor, mama lor obişnuia să le aţâţe pe fete una împotriva celeilalte, arătându-şi iubirea şi aprobarea întâi faţă de una, apoi faţă de cealaltă, derutându-le, ţinându-le dependente de ea. Elinor, cea mai puternică din ele, a rămas întreagă la minte, chiar dacă şi acum plânge în somn şi ţine un ursuleţ de pluş într-un sertar. Dar sora ei a fost la un moment dat atât de nebună, încât au trebuit s-o interneze. Încă mai face terapie, din pricină că se luptă cu stafia bătrânei moarte.

Elinor predă la un liceu de filologie din oraş. De când s-a cuplat cu ea, Paul a fost adoptat de gaşca ei, un grup de artişti şi intelectuali care trăiesc în Gardens, poartă svetere negre, jeanşi, sandale de sfoară, beau vin roşu acru şi fumează Gauloises, citează din Camus şi García Lorca, ascultă jazz progresiv. Unul dintre ei cântă la chitara clasică şi se lasă convins să imite stilul *cante hondo*. Nelucrând nicăieri anume, stau treji toată noaptea şi dorm până la prânz. Îi detestă pe naţionalişti,

dar n-au opinii politice. Dacă ar avea bani, zic ei, ar pleca din ignoranta Africă de Sud şi s-ar muta pentru totdeauna în Montmartre sau în Insulele Baleare.

Paul şi Elinor îl duc cu ei la unul dintre chefurile lor, organizat într-un bungalow, pe plaja Clifton. Sora lui Elinor, instabila despre care i s-a povestit, se află şi ea acolo. Paul îi spune că e încurcată cu proprietarul bungalow-ului, un tip rumen în obraji, care scrie pentru *Cape Times*.

Numele surorii e Jacqueline. E mai înaltă decât Elinor, n-are trăsături la fel de fine, dar e totuşi frumoasă. Clocoteşte de energie nervoasă, fumează ţigară de la ţigară, gesticulează când vorbeşte. El intră în vorbă cu ea. E mai puţin caustică decât Elinor, ceea ce-l face să răsufle uşurat. Oamenii caustici îl fac să se simtă prost. I se pare că fac glume pe socoteala lui, când se întoarce cu spatele.

Jacqueline îi propune o plimbare pe plajă. Mână în mână (cum de s-a întâmplat asta?), în lumina lunii, merg agale de-a lungul plajei. Într-un loc ferit, între stânci, ea se răsuceşte spre el, îşi ţuguie buzele, şi le oferă.

El reacţionează, dar stingherit. La ce va duce asta? N-a făcut niciodată dragoste cu o femeie mai în vârstă. Şi dacă nu va fi la înălţime?

Descoperă că asta duce până la capăt. O urmează fără să opună rezistenţă, îşi dă toată silinţa, împlineşte actul, se preface chiar extaziat.

De fapt, nu e extaziat. De vină nu e numai nisipul, care pătrunde în toate cele, ci şi întrebarea sâcâitoare de ce i se dă lui femeia asta, pe care abia a cunoscut-o. E oare de crezut că, în decursul unei conversaţii oare-

care, ea a detectat flacăra tainică ce arde în el, flacăra ce-l identifică drept artist? Sau e pur şi simplu o nimfomană, şi tocmai asupra acestui fapt îl avertizase, în felul său delicat, Paul, când spusese despre ea că „face terapie"?

În privinţa sexului, el nu e chiar un neştiutor. Dacă bărbatul n-a fost satisfăcut de actul sexual, atunci nici femeia n-a fost satisfăcută – atâta lucru ştie şi el, e una dintre regulile sexului. Dar ce se întâmplă după aceea între un bărbat şi o femeie care au eşuat în jocul ăsta? Sunt sortiţi să-şi amintească eşecul, ori de câte ori se întâlnesc din nou, şi să se simtă stânjeniţi?

E târziu, noaptea se răceşte. Se îmbracă în tăcere şi se întorc la bungalow, unde petrecerea a început să se spargă. Jacqueline îşi ia pantofii şi geanta.

— Noapte bună, îi spune ea gazdei, proprietarul bungalow-ului, sărutându-l pe obraz din vârful buzelor.

— O iei din loc? întreabă gazda.

— Da, îl duc pe John acasă cu maşina.

Proprietarul bungalow-ului nu-i descumpănit câtuşi de puţin.

— Atunci distracţie frumoasă, amândurora! le urează el.

Jacqueline e asistentă medicală. Până acum, el n-a ieşit niciodată cu o asistentă medicală, dar, din câte a auzit, asistentele devin cinice în ceea ce priveşte moralitatea, şi-asta din pricină că munca lor se desfăşoară printre bolnavi şi muribunzi, având grijă de nevoile lor trupeşti. Studenţii de la Medicină aşteaptă cu nerăbdare momentul în care vor face ture de noapte la spital. Asistentele sunt înnebunite după sex, zic ei. Se regulează oriunde şi oricând.

Dar Jacqueline nu e o asistentă oarecare. E asistentă formată la Guy, se grăbeşte ea să-l informeze, s-a specializat în obstetrică, la Guy's Hospital din Londra. Pe pieptul bluzei de la uniformă, cu epoleţi roşii, poartă o insignă de bronz – o caschetă şi o mănuşă, cu mottoul PER ARDUA. Ea nu lucrează la Groote Schuur, spitalul public, ci într-un sanatoriu particular, unde salariul e mai bun.

După două zile de la întâmplarea de pe plaja Clifton, el se duce la căminul asistentelor. Jacqueline îl aşteaptă în holul de la intrare, gata îmbrăcată pentru plimbare, şi pleacă amândoi fără să mai zăbovească. De la o fereastră de la etaj, chipuri se întind ca să-i vadă; el e conştient că alte asistente îl privesc cercetătoare. E prea tânăr, evident prea tânăr, pentru o femeie de treizeci de ani; iar în hainele alea jigărite ale lui şi fără maşină, e limpede că nu e nici cine ştie ce scofală de capul lui.

În mai puţin de-o săptămână, Jacqueline a părăsit căminul asistentelor şi s-a mutat cu el, în garsoniera lui. Dacă stă bine şi se gândeşte, nu-şi aminteşte s-o fi invitat; pur şi simplu n-a putut să se împotrivească.

N-a locuit niciodată împreună cu altcineva, cu atât mai puţin cu o femeie, o amantă. Chiar şi în copilărie, îşi avea camera lui, care se încuia. Locuinţa din Mowbray e compusă dintr-o singură cameră lungă, cu un antreu din care se ajunge în bucătărie şi în baie. Cum o să supravieţuiască?

Încearcă să fie primitor cu această companioană neaşteptată, încearcă să-i facă loc. Dar abia trec câteva zile şi deja urăşte vălmăşagul de cutii şi valize, hainele împrăştiate peste tot, dezordinea din baie. Se teme de

pârâitul scuterului, care semnalează întoarcerea lui Jacqueline din schimbul de zi. Încă mai fac dragoste, dar între ei se lasă tăceri tot mai lungi, el şade la biroul său, prefăcându-se absorbit de cărţile sale, ea se fâţâie prin cameră, nebăgată în seamă, oftează, fumează ţigară de la ţigară.

Ea oftează mult. Aşa se manifestă nevroza ei, dacă despre nevroză e vorba: prin oftaturi, stare de oboseală şi, uneori, plânsete mute. N-a mai rămas nimic din energia, râsetele, îndrăzneala primei lor întâlniri. Veselia din acea noapte a fost o simplă spărtură în norul mohorelii, aşa s-ar părea, un efect al alcoolului şi poate doar o prefăcătorie din partea lui Jacqueline.

Dorm împreună într-un pat făcut pentru o singură persoană. În pat, Jacqueline vorbeşte una-ntruna despre bărbaţi care s-au folosit de ea, despre terapeuţi care au încercat să pună stăpânire pe mintea ei şi s-o transforme în marioneta lor. Oare e şi el un bărbat ca aceia? se întreabă el. O foloseşte şi el? Şi există vreun alt bărbat căruia i se plânge de el? Adoarme pe vorbăria ei, dimineaţa se trezeşte tras la faţă.

Jacqueline este, conform oricărui standard, o femeie atrăgătoare, mult mai atrăgătoare, mai sofisticată, mai versată decât merită el. Adevărul e că, dacă n-ar exista rivalitatea dintre gemene, ea n-ar împărţi patul cu el. El e un pion în jocul pe care-l joacă cele două, un joc început cu mult înaintea apariţiei lui în scenă – în această privinţă, nu-şi face nici o iluzie. Cu toate acestea, el e cel avantajat, n-ar trebui să-şi pună la îndoială norocul. Uite că împarte o garsonieră cu o femeie mai mare decât el cu zece ani, o femeie cu experienţă, care,

cât a făcut practica la Guy's Hospital, s-a culcat (zice ea) cu englezi, francezi, italieni, chiar şi cu un persan. Dacă nu poate pretinde să fie iubit pentru ceea ce e, cel puţin are şansa să-şi lărgească educaţia în domeniul eroticii.

Astea-s speranţele lui. Dar, după o tură de douăsprezece ore la sanatoriu, urmată de o cină cu conopidă în sos alb, urmată de o seară de tăcere ţâfnoasă, Jacqueline nu e dispusă să se dăruiască generos. Dacă totuşi îl îmbrăţişează, o face în dorul lelii –, iar dacă nu pentru sex s-au înghesuit doi străini într-un spaţiu de locuit atât de strâmt şi de lipsit de confort, atunci ce motiv au să fie acolo?

Lucrurile se complică rău de tot când, în timp ce el e plecat de acasă, Jacqueline dă peste jurnalul lui şi citeşte ce-a scris despre viaţa lor împreună. Când se întoarce acasă, o găseşte strângându-şi lucrurile.

— Ce se-ntâmplă? întreabă el.

Fără un cuvânt, ea arată spre jurnalul care zace deschis pe masă.

Îl cuprinde mânia.

— N-ai să mă opreşti să scriu! declară el.

O declaraţie complet aiurea – şi el ştie asta.

Şi ea e mânioasă, dar într-un fel mai rece, mai adânc.

— Dacă, *aşa cum zici tu*, mă consideri o povară imposibilă, spune ea, dacă eu îţi distrug liniştea şi intimitatea, şi capacitatea de a scrie, dă-mi voie să-ţi spun că, din punctul meu de vedere, am detestat traiul cu tine, am detestat fiecare clipă petrecută cu tine, şi abia aştept să scap.

Ceea ce ar fi trebuit el să zică era că nimeni n-are voie să-şi bage nasul în hârtiile personale ale altora.

De fapt, ar fi trebuit să-şi ascundă jurnalul, nu să-l lase unde putea fi găsit. Dar acum e prea târziu, răul a fost făcut.

O priveşte pe Jacqueline cum împachetează, o ajută să-şi lege sacoşa de şaua din spate a scuterului.

— Cu permisiunea ta, o să păstrez cheia până îmi iau toate lucrurile, zice ea. Îşi strânge cu un gest brutal cureaua căştii. La revedere. Sunt foarte dezamăgită de tine, John. Oi fi tu foarte deştept – habar n-am, nu mă pricep –, dar mai ai mult până să te maturizezi.

Calcă pedala de demarare. Motorul nu porneşte. O calcă din nou, apoi încă o dată. În aer se înalţă miros de benzină. Carburatorul este înecat; n-are ce face, trebuie să aştepte să se usuce.

— Hai înăuntru, îi sugerează el.

Cu faţa împietrită, ea refuză.

— Îmi pare rău, zice el. Pentru tot.

El intră, pe ea o lasă pe alee. Cinci minute mai târziu, el aude motorul pornind şi scuterul o ia din loc cu zgomot mare.

Îi pare rău? De bună seamă îi pare rău că Jacqueline a citit ce-a citit. Dar întrebarea adevărată e ce motiv a avut să scrie ce-a scris? Nu cumva a scris ce-a scris pentru ca ea să citească? Oare faptul că şi-a lăsat gândurile adevărate să zacă acolo unde ea nu avea cum să nu le găsească era felul lui de a-i spune ceea ce era prea laş să-i spună în faţă? Care-s gândurile lui adevărate, de fapt? Uneori se simte fericit, chiar privilegiat, că trăieşte cu o femeie frumoasă, sau cel puţin că nu trăieşte singur. În alte zile, se simte altfel. Şi adevărul care e, fericirea, nefericirea, sau media dintre cele două?

Întrebarea privitoare la ceea ce e permis să fie notat în jurnalul lui şi ceea ce trebuie să rămână tăinuit pentru totdeauna se află în miezul a tot ceea ce scrie. Dacă e să se autocenzureze de la a exprima emoţii ignobile – resentiment că i s-a invadat apartamentul, ruşine din pricina eşecurilor sale ca amant –, cum se vor transfigura vreodată aceste emoţii şi cum se vor transforma în poezie? Iar dacă transfigurarea ignobilului în nobil nu se produce prin intermediul poeziei, atunci de ce să-ţi mai baţi capul cu poezia? În plus, cine poate spune dacă sentimentele pe care le notează în jurnal sunt adevăratele lui sentimente? Cine poate spune că, în fiecare clipă în care stiloul se mişcă, el e cu adevărat el însuşi? Acum poate fi cu adevărat el însuşi, iar în clipa următoare poate pur şi simplu să născocească. Cum să ştie dacă-i una sau alta? Şi de ce *ar vrea* neapărat să ştie cu siguranţă?

Lucrurile sunt rareori ceea ce par: asta ar fi trebuit să-i spună lui Jacqueline. Dar ce şansă e ca ea să înţeleagă? Cum ar putea să creadă că ceea ce a citit în jurnal nu era adevărul, ignobilul adevăr, despre ce se petrecea în mintea companionului ei, în serile acelea grele de tăceri şi oftaturi, ci, dimpotrivă, o ficţiune, una dintre multele ficţiuni posibile, adevărată doar în sensul în care o operă de artă este adevărată – adevărată faţă de sine însăşi, faţă de propriile scopuri imanente –, când lectura ignobilă se potrivea atât de mult cu propria ei suspiciune că partenerul de pat nu o iubea, nici măcar nu-i plăcea de ea?

Jacqueline nu-l va crede, din simplul motiv că el însuşi nu crede. Nu ştie ce crede. Uneori are impresia

că nu crede nimic. Fapt e că, după toate cele spuse şi făcute, prima sa încercare de a trăi cu o femeie s-a sfârşit cu un eşec, în ignominie. Trebuie să se întoarcă la traiul de unul singur; şi nu mică îi va fi uşurarea. Dar nu va putea trăi singur pentru tot restul vieţii. A avea amante face parte din viaţa unui artist; chiar dacă se va feri fără ezitare de capcana însurătorii, aşa cum a jurat să facă, va trebui să găsească o cale de a trăi cu femei. Arta nu se poate hrăni doar din lipsuri, aleanuri, singurătate. Trebuie să existe intimitate, pasiune, iubire.

Picasso, care e un mare artist, poate cel mai mare dintre toţi, este un exemplu viu. Picasso se îndrăgosteşte de femei, una după alta. Una după alta se mută cu el, împart viaţa cu el, pozează pentru el. Din pasiunea care se reaprinde cu fiecare nouă amantă, femeile – că se numesc Dora sau Pilar – pe care întâmplarea le aduce la el în prag renasc în artă eternă. Cam aşa stă treaba. Dar cu el cum stă treaba? Poate el promite că femeile din viaţa lui, nu numai Jacqueline, ci toate femeile inimaginabile care vor urma, vor avea un destin similar? I-ar plăcea să creadă asta, însă are îndoielile lui. Numai timpul va spune dacă va ajunge un mare artist, dar un lucru e sigur – el nu e Picasso. Întreaga sa sensibilitate este diferită de a lui Picasso. E mai rezervat, mai taciturn, mai nordic. Nu are nici ochii negri ai lui Picasso. Dacă va încerca vreodată să transfigureze o femeie, n-o va transfigura cu atâta cruzime ca Picasso, îndoindu-i şi răsucindu-i trupul ca pe o bucată de metal într-un furnal încins. Oricum, scriitorii nu sunt ca pictorii: sunt mai perseverenţi, mai subtili.

Oare asta este soarta tuturor femeilor care se încurcă cu artiştii: ca tot ce este mai rău sau mai bun în ele

să fie extras şi transformat în ficţiune? Se gândeşte la Hélène din *Război şi pace*. Hélène a început ca una dintre amantele lui Tolstoi? A bănuit vreodată că, multă vreme după ce ea nu va mai fi fost, bărbaţi care n-au văzut-o niciodată vor tânji după frumoşii ei umeri goi?

Oare totul trebuie să fie atât de crud? Cu siguranţă există o formă de coabitare în care bărbatul şi femeia mănâncă împreună, dorm împreună, trăiesc împreună, dar fiecare rămâne cufundat în explorările sale interioare. De aceea a fost sortită eşecului relaţia cu Jacqueline: pentru că, nefiind ea însăşi o artistă, n-a putut aprecia nevoia artistului pentru singurătate lăuntrică? Dacă Jacqueline ar fi fost sculptoriţă, bunăoară, dacă un colţ al camerei ar fi fost rezervat pentru ea, să-şi cioplească marmura, în vreme ce, în alt ungher, el s-ar fi luptat cu vorbe şi rime, oare dragostea ar fi înflorit între ei? Aceasta e morala poveştii lui şi a lui Jacqueline, anume că, pentru artişti, e mai bine să aibă legături doar cu alţi artişti?

Doi

Relația cu Jacqueline ține de trecut. După săptămâni de intimitate sufocantă, are în sfârșit din nou o cameră numai pentru el. Îngrămădește cutiile și valizele lui Jacqueline într-un ungher și așteaptă să fie luate de-acolo. Ceea ce nu se întâmplă. În schimb, într-una dintre seri, reapare Jacqueline însăși. A venit, zice ea, nu ca să locuiască din nou cu el. („Ești o persoană cu care nu se poate trăi"), ci să încropească o pace („Nu-mi plac conflictele, mă deprimă"), o pace care înseamnă mai întâi să se culce cu el, apoi, în pat, să-l amețească de cap din pricina celor scrise despre ea în jurnalul lui. Și turuie, și turuie: adorm amândoi abia pe la două dimineața.

Se trezește târziu, prea târziu ca să mai ajungă la cursul de la ora opt. Nu e primul curs pe care-l pierde de când Jacqueline a intrat în viața lui. Rămâne în urmă cu învățatul, nu vede cum va mai apuca să recupereze. În primii săi doi ani la facultate, a fost unul dintre cei mai buni din anul lui. Totul i se părea ușor, întotdeauna era cu un pas înaintea profesorului. Dar, în ultima vreme, mintea pare să-i fi fost cuprinsă de un fel de ceață. Matematica pe care-o studiază devine tot mai modernă și mai abstractă, iar el a început să dea de

greu. Încă poate urmări expunerea pe tablă, rând cu rând, dar cel mai adesea demonstrația generală îi scapă. Îl apucă panica în timpul orelor, face tot posibilul să și-o ascundă.

În mod ciudat, pare să fie singurul în situația asta. Nici măcar ăia mai grei de cap dintre colegii lui n-au probleme mai mari ca de obicei. Lună de lună, el ia note tot mai mici, pe când ale lor rămân la fel. Cât despre așa-și-așa adevărați, pur și simplu au luat-o la picior, iar el se luptă să-i prindă din urmă.

În viața lui n-a fost nevoit să facă eforturi supraomenești. Era suficient să-și pună puțin capul la bătaie. Pe când acum se luptă pentru propria viață. Dacă n-o să se arunce în munca lui cu totul, o să se scufunde.

Cu toate acestea, trec zile întregi îngropate într-o ceață de epuizare cenușie. Se blestemă că se lasă supt înapoi într-o relație care-l costă atât de mult. Dacă asta înseamnă să ai o amantă, cum se descurcă Picasso și ceilalți? El unul pur și simplu nu are energia să alerge de la o prelegere la alta, de la o slujbă la alta, și-apoi, la capătul zilei, să-și concentreze atenția asupra unei femei care ba e cuprinsă de euforie, ba de crize de depresie din cea mai neagră, în timpul cărora pufnește și trăsnește, dând glas frustrărilor ei de-o viață.

Deși în fapt nu mai trăiește cu el, Jacqueline se simte liberă să se înființeze la el în prag, la orice oră din zi sau din noapte. Uneori vine să-l acuze de cine știe ce cuvânt i-a scăpat lui și al cărui sens ascuns abia acum l-a descifrat. Alteori e pur și simplu deprimată și vrea s-o înveselească cineva. Cele mai rele sunt zilele de

după terapie, când ea înşiruie de la cap la coadă, nu numai o dată, tot ce s-a petrecut în cabinetul terapeutului, analizând implicaţiile celui mai mic gest al acestuia. Oftează, plânge, dă pe gât pahar de vin după pahar de vin, adoarme buştean în mijlocul actului sexual.

— Ar trebui să faci şi tu terapie, îi zice ea, dând afară fumul.

— O să mă gândesc la asta, zice el.

S-a învăţat, între timp, să n-o contrazică.

Dar nici prin gând nu-i trece să meargă la terapeut. Scopul terapiei este să te facă fericit. Şi pentru ce? Oamenii fericiţi nu sunt interesanţi. Mai bine accepţi povara nefericirii şi încerci s-o transformi în ceva de valoare, poezie, muzică, pictură: asta e părerea lui.

O ascultă totuşi pe Jacqueline cu toată răbdarea de care e în stare. El e bărbatul, ea e femeia; el şi-a satisfăcut pofta cu ea, acum trebuie să plătească preţul: cam aşa par să meargă treburile.

Povestea ei, spusă noapte de noapte, în versiuni care se suprapun şi se contrazic, la urechea lui ameţită de somn, este că ea a fost jefuită de individualitatea ei adevărată de către un persecutor care uneori e mama ei tiranică, alteori tatăl ei fugar, uneori unul sau altul dintre iubiţii ei sadici, alteori un terapeut mefistofelic. Ceea ce ţine el în braţe, îi spune ea, este doar o cochilie a adevăratei ei individualităţi; ea îşi va recupera puterea de a iubi numai după ce-şi va fi recuperat individualitatea.

El ascultă, dar nu-i vine să creadă. Dacă simte că terapeutul are cine ştie ce gânduri cu ea, de ce nu renunţă să-l mai vadă? Dacă sora ei o disprețuieşte şi o

umileşte, de ce nu încetează s-o mai vadă? El, unul, bănuieşte că, dacă Jacqueline a ajuns să-l considere mai degrabă confident decât amant, e pentru că nu e un amant suficient de bun, nu-i destul de impetuos sau de pasional. Bănuieşte că, dacă ar face faţă mai bine ca amant, Jacqueline şi-ar recupera mai repede individualitatea şi dorinţa pierdute.

De ce continuă să-i deschidă uşa atunci când bate? Oare pentru că asta au de făcut artiştii – să stea treji toată noaptea, să se epuizeze, să-şi dea viaţa peste cap –, sau din pricină că, în ciuda a tot, îl fascinează această femeie rafinată, frumoasă fără doar şi poate, care nu se ruşinează să umble goală prin cameră, urmărită de privirile lui?

De ce e ea atât de dezinhibată în prezenţa lui? Ca să-l stârnească (pentru că-i simte ochii aţintiţi asupra ei, el ştie asta), sau pentru că toate asistentele se comportă astfel în viaţa lor privată, lepădându-şi hainele, scărpinându-se, vorbind cu nepăsare despre excreţie, spunând aceleaşi glume vulgare pe care le spun bărbaţii în baruri? Dar, dacă ea s-a eliberat cu adevărat de toate inhibiţiile, de ce felul în care face dragoste e atât de absent, placid, nesatisfăcător pentru el?

Nu el a avut ideea să înceapă legătura, şi nici pe aceea de-a o continua. Dar acum, că se află prins în ea, n-are energia să scape. L-a cuprins un sentiment al fatalităţii. Dacă viaţa cu Jacqueline este un soi de boală, atunci fie ca boala să-şi urmeze cursul.

El şi Paul sunt suficient de civilizaţi ca să nu-şi compare amantele. Cu toate acestea, bănuieşte că Jacqueline

Laurier vorbeşte despre el cu sora ei, iar sora ei îi raportează lui Paul. Se simte jenat la gândul că Paul ar putea şti ce se petrece în viaţa lui intimă. E sigur că, dintre ei doi, Paul se pricepe mult mai bine să se poarte cu femeile.

Într-o seară, când Jacqueline lucrează în tura de noapte la sanatoriu, el îi face lui Paul o vizită acasă. Îl găseşte pregătindu-se să plece la mama lui, în St. James, ca să-şi petreacă acolo weekendul. Ce-ar fi să meargă şi el, îi sugerează Paul, măcar până sâmbătă seara?

Pierd la mustaţă ultimul tren. Dacă încă ţin să ajungă la St. James, vor trebui să meargă pe jos cale de nouăsprezece kilometri. Seara e frumoasă. De ce nu?

Paul şi-a luat un rucsac şi vioara. Îi spune că-şi ia vioara pentru că e mai uşor să exerseze la St. James, unde vecinii nu-s atât de aproape.

Paul studiază vioara din copilărie, dar n-a ajuns prea departe. Pare mulţumit să cânte gigă şi menuete, aceleaşi mici piese ca în urmă cu zece ani. Ambiţiile lui ca muzician sunt cu mult mai mari. În garsonieră are pianul pe care i l-a cumpărat mama lui când el i-a cerut, la cincisprezece ani, să ia lecţii de pian. Lecţiile n-au fost un succes, îşi pierdea răbdarea cu metodele profesorului, lente, pas cu pas. Cu toate acestea, e hotărât ca într-o bună zi să cânte, oricât de rău, opusul 111 de Beethoven, apoi ciacona pentru vioară, în re minor, de Bach, în transpunerea pentru pian a lui Busoni. Îşi va atinge aceste scopuri fără ocolul obişnuit prin Czerny şi Mozart. Le va practica însă pe acestea două, şi numai pe ele, fără contenire, întâi va învăţa notele cântându-le

foarte, foarte rar, apoi grăbind tempoul câte puțin în fiecare zi, și atâta timp cât va fi necesar. E metoda lui proprie de a învăța pianul, el a inventat-o. Și cât se va ține de programul lui, fără abatere, nu vede nici un motiv ca metoda să nu dea roade.

Din nefericire, descoperă că, pe măsură ce încearcă să progreseze de la foarte, foarte rar la doar foarte rar, încheieturile mâinilor i se tensionează și înțepenesc, și curând nu mai poate cânta defel. Atunci îl cuprinde furia, izbește cu pumnii în claviatură, se ridică disperat de la pian.

E trecut de miezul nopții, dar el și Paul abia au ajuns la Wynberg. Traficul a încetat, Main Road e pustiu, în afara unui măturător care-și împinge mătura.

În Diep River trece pe lângă ei un lăptar într-o cotigă trasă de-un cal. Se opresc să se uite cum își strunește calul, o ia cu pas săltat pe o cărare, printr-o grădină, pune jos două sticle pline, le ia pe cele goale, răstoarnă monedele în palmă, o ia cu pas săltat înapoi spre cotigă.

— Ne dai și nouă o sticlă? întreabă Paul și-i întinde o monedă de patru penny.

Lăptarul îi privește zâmbind, până termină ei de băut laptele. E un tânăr chipeș, plesnind de energie. Nici calului mare și alb, cu copite păroase, nu pare să-i pese că-i treaz în miez de noapte.

E uimit. Câte treburi, despre care el habar n-avea, se fac în timp ce lumea doarme: măturarea străzilor, aducerea laptelui pe pragul caselor! Dar ceva îl contrariază. Cum de nu se fură laptele? Cum de nu sunt hoți care să se ia după lăptar și să șterpelească fiecare sticlă

pe care el o lasă în prag? Într-o țară în care proprietatea e o crimă, în care se poate fura orice și totul, cum se face că laptele e o excepție? Oare pentru că e prea la îndemână să furi lapte? Au și hoții norme de conduită? Ori poate că le e milă de lăptari, dintre care cei mai mulți sunt tineri, negri, lipsiți de putere?

I-ar plăcea să creadă în explicația aceasta din urmă. I-ar plăcea să creadă că lumea manifestă față de negri destulă milă, destulă dorință de-a se comporta cumsecade față de ei, pentru a compensa cruzimea legilor și suferința pe care-o îndură. Dar el știe că nu e așa. Între negri și albi, prăpastia e definitivă. Și unii, și alții știu foarte bine că, dincolo de milă, dincolo de comportamentul cumsecade, dincolo chiar și de bunăvoință, oameni ca Paul și el însuși, cu pianele și viorile lor, se află aici pe pământ, pământul Africii de Sud, dintr-un motiv cum nu se poate mai șubred. E un lucru pe care sigur îl știe chiar și acest lăptar tânăr, care, în urmă cu un an, trebuie să fi fost doar un băiat care mâna vacile la păscut în adâncul provinciei Transkei. De fapt, el are sentimentul că, dinspre africani în general, chiar și dinspre oamenii de culoare, emană o tandrețe curioasă, amuzată: sentimentul că el e un nătăfleț care are nevoie de protecție, dacă își închipuie că se poate descurca doar pentru că are față de om cinstit și se comportă cumsecade, când pământul de sub picioarele lui este îmbibat de sânge, iar istoria, până departe în trecut, răsună de strigăte mânioase. Altfel de ce-ar zâmbi atât de blând acest tânăr, în timp ce-i privește pe ei doi cum beau laptele pe care el li l-a dat, la ceasul la care primele tresăriri ale vântului zilei se joacă în coama calului său?

Ajung la casa din St. James odată cu ivirea zorilor. El adoarme instantaneu pe o canapea şi doarme până la prânz, când mama lui Paul îi trezeşte şi le serveşte micul dejun pe veranda însorită, de unde se vede toată deschiderea golfului False Bay.

Paul şi mama lui încep să vorbească despre una-alta, atrăgându-l şi pe el în discuţie. Mama lui Paul este artist fotograf, are propriul ei studio. E mignonă, bine îmbrăcată, are o voce răguşită, de fumătoare, şi un aer de neastâmpăr. Când termină de mâncat, se scuză şi se ridică de la masă: are de lucru, le spune ea.

El şi Paul se duc pe plajă, înoată, se întorc, joacă şah. Apoi el ia trenul spre casă. E pentru prima oară când a văzut un crâmpei din viaţa familiei lui Paul, şi e teribil de invidios. El de ce nu poate avea o relaţie plăcută, normală, cu mama lui? Ar dori ca mama lui să fie ca a lui Paul. Ar dori ca ea să aibă o viaţă a ei, în afara cercului strâmt al familiei lor.

El a plecat de-acasă anume ca să nu mai fie sufocat de familie. Acum îşi vede rar părinţii. Deşi locuieşte la mică distanţă de ei, nu-i vizitează. Pe Paul nu l-a dus niciodată să-i cunoască, nici pe vreun alt prieten de-al său, cu atât mai puţin pe Jacqueline. Acum că are propriul său venit, îşi foloseşte independenţa ca să-i excludă pe părinţi din viaţa lui. Mama lui suferă din cauza răcelii lui, ştie asta, răceala cu care a răspuns iubirii ei de când se ştie. De când se ştie, ea a vrut să-l cocoloşească; de când se ştie, el a opus rezistenţă. Chiar dacă el insistă că are destui bani pentru trai, ea nu-l crede. De câte ori îl vede, încearcă să-i strecoare bani

în buzunar, una sau două bancnote de-o liră, „Acolo, un mărunţiş", zice ea. Dacă i s-ar da cât de cât posibilitatea, i-ar coase perdele pentru garsonieră, i-ar lua lenjeria la spălat. El trebuie să-şi împietrească inima faţă de ea. Nu e acum momentul să lase garda jos.

Trei

Citeşte *Scrisorile lui Ezra Pound.* Ezra Pound a fost dat afară de la slujba pe care o avea la Wabash College, Indiana, pentru că îşi aducea o femeie acasă. Înfuriat de o asemenea obtuzitate provincială, Pound a părăsit America. La Londra a cunoscut-o pe frumoasa Dorothy Shakespeare, cu care s-a şi însurat, şi împreună s-au stabilit în Italia. După al Doilea Război Mondial, a fost acuzat că i-a ajutat şi i-a aţâţat pe fascişti. Ca să scape de condamnarea la moarte, a invocat nebunia şi a fost închis într-un azil de nebuni.

Acum, în 1950, după ce a fost eliberat, Pound a revenit în Italia, unde continuă să lucreze la proiectul lui de-o viaţă, *Cantos*-urile. Toate *Cantos*-urile publicate până acum se află la Biblioteca Universităţii din Cape Town, în ediţii Faber, în care procesiunea versurilor tipărite în caractere negre, elegante, este întreruptă din loc în loc de ideograme chinezeşti uriaşe, parcă sunt loviturile unui gong. E captivat de *Cantos*-uri; le citeşte şi le reciteşte (sărind, cu un sentiment de vinovăţie, peste pasajele plicticoase despre Van Buren şi Malatesta), folosind drept călăuză cartea lui Hugh Kenner despre Pound. T.S. Eliot îl numea cu mărinimie pe Pound *il miglior fabbro*, meseriaşul mai bun.

Oricât ar admira el opera lui Eliot, consideră că Eliot are dreptate.

Ezra Pound a fost persecutat cea mai mare parte a vieții lui: silit să plece în exil, apoi închis, apoi alungat din țara lui a doua oară. Dar cu toate că a fost etichetat drept nebun, Pound a demonstrat că este un mare poet, poate la fel de mare ca Walt Whitman. Supunându-se daimonului său, Pound și-a sacrificat viața pe altarul artei lui. La fel a făcut și Eliot, cu toate că suferința lui a avut o natură ceva mai personală. Eliot și Pound au dus vieți pline de amărăciune și uneori de ignominie. Din asta el are de învățat o lecție care se desprinde din fiecare pagină a poeziei lor – poezia lui Eliot, pe care a descoperit-o copleșit când încă se afla la școală, iar acum poezia lui Pound. Asemenea lui Pound și lui Eliot, trebuie să fie pregătit să îndure tot ce i-a pregătit viața, chiar dacă asta înseamnă exil, trudă neștiută de nimeni și defăimare. Și dacă pică testul suprem al artei, dacă se vădește că, la urma urmei, nu are harul binecuvântat, atunci va trebui să fie pregătit să îndure și asta: verdictul incontestabil al istoriei, soarta de a fi minor, în ciuda tuturor suferințelor lui prezente și viitoare. Mulți chemați, puțini aleși. Pentru fiecare poet important, un roi de poeți minori, asemenea țânțarilor care bâzâie în jurul unui leu.

Pasiunea lui pentru Pound este împărtășită doar de unul dintre prietenii lui, Norbert. Norbert s-a născut în Cehoslovacia, a venit în Africa de Sud după război, vorbește engleza cu o urmă de accent german. Vrea să devină inginer, ca tatăl lui. Hainele lui au o croială elegantă, clasică, europeană; îi face o curte extrem de

respectuoasă unei fete frumoase, de familie bună, pe care-o invită la plimbare o dată pe săptămână. El şi Norbert se întâlnesc într-o ceainărie de pe coasta muntelui, unde discută fiecare despre cele mai noi poezii ale celuilalt şi-şi citesc cu voce tare pasajele preferate din Pound.

I se pare interesant că Norbert, care vrea să devină inginer, şi el, care vrea să devină matematician, sunt discipoli ai lui Ezra Pound, în vreme ce poeţii studenţi pe care-i cunoaşte el, cei care studiază literatura şi editează revista literară a universităţii, îl preferă pe Gerard Manley Hopkins. Şi el a trecut printr-o fază Hopkins, pentru scurt timp, când era la şcoală şi când îngrămădea o mulţime de monosilabe accentuate în versurile sale şi evita cuvintele de origine romanică. Dar, cu timpul, Hopkins nu i-a mai plăcut, aşa cum începe să nu-i mai placă Shakespeare. Versurile lui Hopkins sunt prea încărcate de consoane, iar ale lui Shakespeare – de metafore. Atât Hopkins, cât şi Shakespeare pun prea mare preţ pe cuvinte neobişnuite, mai ales pe cuvinte din engleza veche: *maw*, *reck*, *pelf*. Nu înţelege de ce versul trebuie întotdeauna să urce spre un ton declamator, de ce nu se mulţumeşte să urmeze flexiunea vocii care vorbeşte normal – de fapt, de ce trebuie să fie atât de altfel decât proza.

Au început să-i placă Pope mai mult decât Shakespeare şi Swift mai mult decât Pope. Îl surprinde să constate că Pope – în ciuda frazării de o precizie neîndurătoare, cu care el este de acord – se simte încă mult prea bine printre jupoane şi peruci, câtă vreme Swift rămâne un sălbatic, un solitar.

Îi place şi Chaucer. Evul Mediu este plicticos, obsedat de castitate, dominat de clerici; poeţii medievali sunt, cei mai mulţi dintre ei, timizi, nu se descurcă fără modelul părinţilor lor latini. Dar Chaucer păstrează o distanţă ironică şi salutară faţă de maeştrii lui. Şi, spre deosebire de Shakespeare, nu se aprinde la orice fleac şi nu se lansează în tirade fără sfârşit.

Cât despre ceilalţi poeţi englezi, Pound l-a învăţat să adulmece sentimentalismul facil în care se bălăcesc romanticii şi victorienii, pentru a nu mai pomeni de versificaţia lor neglijentă. Pound şi Eliot încearcă să revitalizeze poezia anglo-americană, aducând înapoi astringenţa franceză. El e cu totul de acord cu acest demers. Nu poate pricepe cum de a putut să facă o asemenea pasiune pentru Keats, încât să scrie sonete în stilul lui. Keats e ca o lubeniţă, moale, dulce, purpuriu, pe când poezia trebuie să fie dură, limpede ca o flamă. Când citeşti câteva pagini din Keats, e ca şi când te laşi sedus.

S-ar simţi mult mai sigur ca discipol al lui Pound, dacă ar putea citi în franceză. Dar toate eforturile sale de a învăţa de unul singur această limbă au dat greş. Nu simte limba franceză, ale cărei cuvinte încep cu atâta aplomb şi se pierd într-un murmur. Prin urmare, trebuie să-i creadă pe Pound şi pe Eliot când spun că Baudelaire şi Nerval, Corbière şi Laforgue îi arată drumul pe care trebuie să-l urmeze.

Când a intrat la facultate, planul lui a fost să devină matematician, apoi să plece în străinătate şi să se dedice artei. Mai departe de atât nu se gândise, până aici trebuia să ajungă, şi deocamdată nu s-a abătut de la plan.

În timp ce-şi va îmbunătăţi tehnica poetică în străinătate, îşi va câştiga existenţa făcând ceva obscur şi respectabil. Deoarece marii artişti sunt condamnaţi să nu se bucure de apreciere o vreme, îşi imaginează că-şi va petrece anii de probă ca funcţionar umil care adună coloane de cifre într-o cămăruţă dosnică. Cu siguranţă nu va fi un boem, adică nu va fi un beţiv, un parazit şi-un pierde-vară.

Ceea ce-l atrage la matematică, pe lângă simbolurile tainice pe care le foloseşte, este puritatea ei. Dacă la universitate ar exista un departament de Gândire Pură, probabil că s-ar înscrie şi la Gândire Pură; dar matematica pură pare să fie disciplina cea mai apropiată de domeniul formelor pe care-o poate oferi universitatea.

Din nefericire, există un obstacol în calea planului său de studiu: regulamentul nu permite să studiezi numai matematică pură şi nimic altceva. Majoritatea studenţilor din anul său învaţă un amestec de matematică pură, matematică aplicată şi fizică. Nu se simte în stare să urmeze această direcţie. Deşi în copilărie a manifestat un oarecare interes faţă de ştiinţa construirii şi lansării rachetelor şi faţă de fisiunea nucleară, nu simte aşa-numita lume reală, nu reuşeşte să înţeleagă de ce lucrurile din fizică sunt aşa cum sunt. De ce, bunăoară, o minge care saltă se opreşte la un moment dat din săltat? Colegii lui de la facultate n-au nici o problemă cu întrebarea asta: deoarece coeficientul ei de elasticitate este mai mic de unu, răspund ei. Dar de ce e aşa? întreabă el. De ce coeficientul nu poate fi exact unu, sau mai mare ca unu? Ei dau din umeri. Trăim în lumea reală, spun ei: în lumea reală, coeficientul

de elasticitate este întotdeauna mai mic de unu. Pe el acest răspuns nu-l satisface.

Din câte se pare, nu simte nici o afinitate cu lumea reală, aşa că evită ştiinţele, umplând spaţiile rămase libere în programa lui cu engleză, filozofie, studii de limbi şi literaturi clasice. I-ar plăcea ca lumea să-l considere drept un student la matematică înscris şi la nişte cursuri în domeniul umanist; dar, spre necazul lui, printre studenţii de la ştiinţe, e privit ca un excentric, un diletant care îşi face apariţia la cursurile de matematică şi apoi dispare Dumnezeu ştie unde.

Deoarece vrea să devină matematician, ar trebui să-şi consacre studiului matematicii cea mai mare parte a timpului. Însă matematica e uşoară, câtă vreme latina nu e. Latina e punctul lui slab. Anii de exerciţii fără sfârşit la şcoala catolică au întipărit în el logica sintaxei latine; se pricepe să scrie corect, chiar dacă anevoios, un text în stilul prozei lui Cicero; dar Virgiliu şi Horaţiu, cu topica lor neregulată şi lexicul rebarbativ, continuă să-l contrarieze.

Este repartizat la o grupă de latină în care majoritatea studenţilor studiază şi greaca. Ştiind greaca, ei învaţă mai uşor latina; în schimb, el trebuie să se chinuie să ţină pasul cu ei, să nu se facă de râs. Îşi doreşte să fi mers la o şcoală la care se învăţa greaca.

Una dintre atracţiile matematicii este că foloseşte alfabetul grec. Deşi nu ştie nici un cuvânt în greacă, în afară de *hybris*, *areté* şi *eleutheria*, petrece ore întregi ca să-şi îmbunătăţească scrierea literelor greceşti, apăsând mai tare pe liniile descendente, ca să le dea aspectul de caracter Bodoni.

În ochii lui, greaca şi matematica pură sunt cele mai nobile subiecte pe care le poţi studia la universitate. Îi venerează de la distanţă pe conferenţiarii de la greacă, la ale căror cursuri nu se poate duce: Anton Paap, papirusologul; Maurice Pope, traducătorul lui Sofocle; Maurits Heemstra, specialistul în Heraclit. Împreună cu Douglas Sears, profesor de matematică pură, ei locuiesc într-o lume din sferele înalte.

În ciuda eforturilor sale considerabile, notele la latină nu sunt niciodată mari. La istoria romană o zbârceşte de fiecare dată. Lectorul de istoria romană este un tânăr englez palid, nefericit, pe care de fapt îl interesează poemul epic *Digenis Akritas*. Studenţii la Drept, care sunt obligaţi să urmeze cursurile de latină, i-au sesizat slăbiciunea şi-l chinuie. Întârzie la ore şi pleacă mai devreme; aruncă avioane de hârtie; şuşotesc tare în timp ce el vorbeşte; iar când lectorul emite câte o glumă nesărată, se dezlănţuie în hohote răguşite şi tropăituri şi nu mai e chip să-i potolească.

Adevărul e că îl plictisesc, la fel ca pe studenţii de la Drept şi, probabil, ca şi pe lectorul lor, fluctuaţiile preţului la grâu în timpul domniei lui Commodus. Fără evenimente nu există istorie, iar el n-a avut niciodată memoria evenimentelor: la examene, când este pus să-şi spună părerea despre ce anume a cauzat un anumit eveniment în Imperiul târziu, stă şi se holbează nenorocit la foaia goală.

Citesc Tacitus în traducere: înşiruiri seci de crime şi excese ale împăraţilor, în care doar succesiunea rapidă, buimăcitoare a frazelor sugerează oarece ironie. Dacă vrea să devină poet, ar trebui să ia lecţii de la Catul, poe-

tul iubirii, pe care îl traduc la seminar; dar cel care-l prinde cu adevărat este Tacit, istoricul, a cărui latină este atât de dificilă, încât n-o poate urmări în original.

Dând ascultare recomandării lui Pound, a citit Flaubert, întâi *Doamna Bovary*, apoi *Salammbô*, romanul despre Cartagina antică. La fel de fidel sfatului lui Pound, s-a abținut să-l citească pe Victor Hugo. Hugo este un flecar, spune Pound, câtă vreme Flaubert aduce în stilul prozei arta poeziei, la fel de riguroasă precum măiestria giuvaiergiului. De la Flaubert se revendică, primul, Henry James, apoi Conrad și Ford Madox Ford.

Îi place Flaubert. Emma Bovary în special, cu ochii ei negri, cu senzualitatea ei fără astâmpăr, cu disponibilitatea de a se dărui, l-a prins în mrejele ei. I-ar plăcea să se culce cu Emma, să audă cum sâsâie ca un șarpe vestitul cordon atunci când se dezbracă. Dar oare Pound ar încuviința? Nu e sigur că dorința asta arzătoare a lui de a o cunoaște pe Emma e un motiv suficient ca să-l admire pe Flaubert. Bănuiește că în sensibilitatea lui este încă ceva putred, ceva ce ține de Keats.

Bineînțeles că Emma Bovary este un personaj fictiv, n-o s-o întâlnească niciodată pe stradă. Dar Emma n-a fost creată din nimic: originea ei se găsește în experiențele trăite pe propria piele de creatorul ei, experiențe care, mai apoi, au fost transfigurate de focul artei. Dacă Emma a avut un original sau mai multe, înseamnă că femei asemenea Emmei și asemenea originalului Emmei trebuie să existe în lumea reală. Și, chiar dacă nu există, chiar dacă nici o femeie din lumea reală nu este chiar ca Emma, trebuie să existe femei care, profund tulburate de lectura romanului *Doamna Bovary*,

sunt vrăjite de Emma şi se transformă în versiuni ale ei. N-or fi ele adevărata Emma, dar, într-un anume sens, au devenit întruchiparea ei.

Ambiţia lui e să citească tot ce merită să fie citit, înainte să plece în străinătate, ca să nu fie un ţopârlan privincial când ajunge în Europa. Drept mentori în lectură şi-i ia pe Eliot şi Pound. Ţine cont de opiniile lor şi ignoră rafturi întregi de Scott, Dickens, Thackeray, Trollope, Meredith. Nu merită atenţie nici ceea ce provine din secolul al XIX-lea german, italian, spaniol sau scandinav. Poate că Rusia a produs nişte monştri interesanţi, dar, ca artişti, ruşii nu au ce ne învăţa. Din secolul al XVIII-lea încoace, civilizaţia a fost o afacere anglo-franceză.

Pe de altă parte, există nişe de civilizaţie înaltă în timpuri mai îndepărtate, pe care n-ai voie să le neglijezi: nu numai Atena şi Roma, ci şi Germania lui Walther von der Vogelweide, Provence-ul lui Arnaut Daniel, Florenţa lui Dante şi a lui Guido Cavalcanti, ca să nu mai vorbim de China dinastiei Tang, India Marelui Mogul şi Spania Almoravizilor. Prin urmare, până nu învaţă chineza, persana şi araba, sau până nu se iniţiază în aceste limbi cât să-i poată citi pe clasicii lor cu ajutorul unor traduceri rudimentare, nu e altceva decât un barbar. Unde va găsi timpul necesar?

La cursurile de engleză nu prea s-a descurcat la început. Profesorul de literatură era domnul Jones, un galez tânăr. Domnul Jones venise de curând în Africa de Sud; iar aceasta era prima lui slujbă adevărată. Studenţii de la Drept, înscrişi doar pentru că engleza, la

fel ca şi latina, era subiect obligatoriu, i-au adulmecat din prima clipă nesiguranţa: îi căscau în faţă, făceau pe proştii, îi parodiau felul de-a vorbi, încât uneori domnul Jones era vizibil cuprins de disperare.

Prima temă pe care au primit-o a fost să scrie o analiză critică a unui poem de Andrew Marvell. Deşi nu era sigur ce se înţelegea prin analiză critică, el şi-a dat toată silinţa. Domnul Jones l-a notat cu gamma. Gamma nu era cea mai mică notă – se puteau primi şi gamma minus, şi tot felul de delta –, dar nu era bună. Mai mulţi studenţi, printre care şi câţiva de la Drept, au primit beta; a existat chiar şi un alfa minus solitar. Oricât de puţin le păsa de poezie, colegii lui ştiau ceva ce el nu ştia. Dar ce anume? Ce trebuia să faci ca să fii bun la engleză?

Domnul Jones, domnul Bryant, domnişoara Wilkinson: toţi profesorii lui erau tineri şi neajutoraţi – aşa i se păreau lui – , suferind persecuţia studenţilor de la Drept într-o tăcere neputincioasă, sperând dincolo de orice speranţă că studenţii vor obosi şi li se va face milă de ei. Pe el unul, soarta lor nu-l înduioşa. Ceea ce aştepta el de la profesorii lui era autoritate, nu etalarea vulnerabilităţilor.

În cei trei ani de studiu cu domnul Jones, notele sale la engleză au crescut încet. Dar n-a ajuns niciodată să fie cel mai bun dintre colegii lui într-un anumit sens, a tras din greu tot timpul, neştiind cu siguranţă ce ar trebui să însemne studiul literaturii. Spre deosebire de critica literară, cursurile de filologie din programa de engleză au fost o uşurare. Când înveţi conjugarea verbelor din engleza veche sau mutaţiile consonantice în engleza medie, ştii cel puţin unde te afli.

Acum, în anul patru, s-a înscris la un curs despre primii romancieri englezi, ținut de profesorul Guy Howarth. El e singurul student. Howarth are reputația de tip sec, pedant, dar pe el nu-l deranjează asta. N-are nimic împotriva pedanților. Îi preferă cabotinilor.

Se întâlnesc o dată pe săptămână în biroul lui Howarth. Profesorul își citește cu voce tare prelegerea, în timp ce el ia notițe. După câteva întâlniri, Howarth îi împrumută pur și simplu textul prelegerii, ca să-l ia acasă și să-l citească singur.

Prelegerile, dactilografiate cu o bandă uzată pe hârtie îngălbenită, sfărâmicioasă, provin dintr-un dulap care pare să conțină câte un dosar pentru fiecare autor de limbă engleză, de la Austen până la Yeats. Asta trebuie să faci ca să devii profesor de engleză: să citești autorii canonici și să scrii o prelegere despre fiecare? Câți ani din viață îți va mânca treaba asta? Și cum îți va afecta spiritul?

Nu înțelege de ce, dar Howarth, care e australian, pare să-l simpatizeze. El unul, deși nu poate spune că-l simpatizează pe Howarth, are față de el un sentiment protector, din pricina stângăciei lui, a iluziei pe care o nutrește că studenților sud-africani le-ar păsa ce gândește el despre Gascoigne, sau Lyly, sau chiar despre Shakespeare.

În ultima zi a trimestrului, după cea din urmă oră de curs, Howarth îi face o invitație:

— Vino pe la noi mâine-seară, la un pahar.

Se supune, dar cu o strângere de inimă. În afara discuțiilor lor despre prozatorii elisabetani, el nu are ce să-i spună lui Howarth. În plus, nu-i place să bea.

Chiar şi vinul, după ce ia o primă înghiţitură, i se pare acru, acru şi greu, neplăcut. Nu înţelege de ce oamenii pretind că le place vinul.

S-au aşezat în livingul întunecos, cu tavan înalt, al casei din Gardens a familiei Howarth. Pare să fie singurul oaspete. Howarth vorbeşte despre poezia australiană, despre Kenneth Slessor şi A.D. Hope. Doamna Howarth intră, iese. Simte că nu-l simpatizează, îl consideră un mărginit îngâmfat, lipsit de *joie de vivre*, de spontaneitate. Lilian Howarth este a doua soţie a profesorului. Fără doar şi poate, a fost o frumuseţe în tinereţe, acum e doar o femeie mărunţică, îndesată, cu picioare ca nişte scobitori şi prea multă pudră pe faţă. Şi, din câte se spune, îi place să tragă la măsea şi se dă în spectacol când e beată.

Reiese că a fost invitat cu un scop. Soţii Howarth pleacă în străinătate pentru şase luni. Ar fi dispus să se mute la ei şi să aibă grijă de casă? Nu trebuie să plătească nici chirie, nici întreţinere, va avea puţine responsabilităţi.

Acceptă fără să stea pe gânduri. E flatat că i s-a făcut propunerea, chiar dacă doar pentru că pare un tip şters, pe care se poate conta. În plus, dacă renunţă la garsoniera din Mowbray, poate economisi mai repede bani pentru un bilet de vapor spre Anglia. Iar casa – o clădire uriaşă, întortocheată, situată pe pantele joase ale muntelui, cu multe coridoare întunecate şi încăperi igrasioase, nelocuite – are un ceva al ei care-l fascinează.

E totuşi o problemă. În prima lună va trebui să împartă casa cu nişte oaspeţi ai soţilor Howarth, o femeie din Noua Zeelandă şi fiica ei de trei ani.

Femeia din Noua Zeelandă se vădeşte a fi o altă băutoare. La scurt timp după ce el s-a mutat acolo, ea intră în camera lui, în toiul nopţii, şi i se vâră în pat. Îl îmbrăţişează, se lipeşte de el, îl mozoleşte. Nu ştie ce să facă. Nu-i place de ea, n-o doreşte, e scârbit de buzele ei moi care-i caută gura. Întâi îl ia cu frig, apoi îl cuprinde panica.

— Nu! strigă el. Pleacă de-aici!

Şi se face covrig.

Femeia se dă jos din pat, clătinându-se.

— Ticălosule! şuieră ea şi dispare.

Până la sfârşitul lunii, continuă să locuiască împreună în casa aceea mare, evitându-se, ciulind urechile la scârţâiturile podelei, ferindu-şi privirile când se întâmplă să li se încrucişeze drumurile. S-au purtat ca nişte neghiobi, amândoi, dar ea, cel puţin, a fost o neghioabă imprudentă, ceea ce poate fi iertat, câtă vreme el a fost un pudibond şi-un măgar.

Nu s-a îmbătat în viaţa lui. Detestă beţia. Pleacă devreme de la petreceri, ca să scape de vorbăria împiedicată, ineptă a celor care au băut prea mult. După părerea lui, pedeapsa pentru şoferii beţi ar trebui dublată, nu înjumătăţită. Dar în Africa de Sud, orice exces comis sub influenţa alcoolului este tratat cu indulgenţă. Fermierii pot să-şi omoare în bătaie lucrătorii, atâta vreme cât o fac la beţie. Bărbaţii urâţi pot abuza de femei, femeile urâte se dau la bărbaţi; cine se opune nu intră-n horă.

L-a citit pe Henry Miller. Dacă o femeie beată se vâra în pat cu Henry Miller, regulatul şi, de bună seamă, băutul ţineau toată noaptea. Dacă Henry Miller ar fi

doar un satir, un monstru cu un apetit nestăvilit, ar putea fi ignorat. Dar Henry Miller e un artist, iar poveştile lui, oricât de revoltătoare şi probabil pline de minciuni, sunt poveşti despre viaţa unui artist. Henry Miller scrie despre Parisul anilor 1930, un oraş al artiştilor şi al femeilor care-i iubeau pe artişti. Dacă femeile se dădeau la Henry Miller, atunci, *mutatis mutandis*, s-ar fi dat şi la Ezra Pound, şi la Ford Madox Ford, şi la Ernest Hemingway, şi la toţi ceilalţi artişti mari care trăiau la Paris în acei ani, ca să nu mai vorbim de Pablo Picasso. El ce-o să facă după ce va fi ajuns la Paris sau la Londra? O să continue să refuze să intre în horă?

Pe lângă oroarea faţă de beţie, are oroare şi faţă de urâţenie. Când citeşte *Testamentul* lui Villon, se gândeşte doar la cât de urâtă pare *belle Heaumière*, zbârcită, nespălată, vulgară. Dacă e să devii artist, trebuie să iubeşti femeile de-a valma? Viaţa unui artist impune ca acesta să se culce cu oricine şi cu toată lumea, în numele vieţii? Dacă eşti cusurgiu în privinţa relaţiilor sexuale, înseamnă că respingi viaţa?

O altă întrebare: Ce a făcut-o pe Marie, din Noua Zeelandă, să decidă că merită să se vâre în patul lui? Pur şi simplu faptul că el era acolo, sau auzise ea de la Howarth că el e poet, un poet în devenire? Femeile îi iubesc pe artişti pentru că ei ard cu o flamă lăuntrică, o flamă care consumă, dar care, paradoxal, reînnoieşte tot ce atinge. Când s-a vârât în patul lui, Marie s-o fi gândit că va fi linsă de flama artei şi că va fi cuprinsă de un extaz dincolo de cuvinte. În loc de asta, s-a pomenit că e respinsă de un băiat cuprins de panică. În

mod sigur se va răzbuna într-un fel sau altul. În mod sigur, prietenii ei, soții Howarth, vor primi, odată cu următoarea scrisoare de la ea, o versiune a celor întâmplate, din care va rezulta că el e un nesimțit.

Știe că a condamna o femeie pentru că e urâtă este un act mârșav. Dar, din fericire, artiștii nu trebuie să fie persoane admirabile din punct de vedere moral. Tot ceea ce contează este că ei creează artă mare. Dacă arta lui se va naște din ce are el mai josnic, așa să fie. Florile cresc mai bine pe grămada de bălegar, cum spune Shakespeare nu o dată. Chiar și Henry Miller, care se prezintă ca un individ atât de direct, dispus să facă dragoste cu orice femeie, indiferent de formele sau dimensiunile ei, are probabil o latură întunecată pe care o ascunde cu prudență.

Oamenilor normali le vine greu să fie răi. Când simt răutatea izbucnind în ei, oamenii normali beau, înjură, devin violenți. Pentru ei, răutatea e ca o febră: vor să o elimine din sistemul lor, vor să revină la starea de normalitate. Dar artiștii trebuie să trăiască cu această febră, indiferent de natura ei, bună sau rea. Febra îi face să fie artiști; febra trebuie să fie întreținută. De aceea niciodată artiștii nu pot fi cu totul prezenți în lume; un ochi este întotdeauna întors spre lăuntrul lor. Cât despre femeile care se bulucesc în urma artiștilor, nu poți avea deplină încredere în ele. Căci dacă spiritul artistului este și flamă, și febră, femeia care tânjește să fie linsă de limbile flamei va face, totodată, tot ce-i va sta în puteri să potolească febra și să-l coboare pe artist în rândul vulgului. Prin urmare, trebuie să respingi femeile chiar dacă le iubești. Nu le poți lăsa să se apropie de flamă într-atât încât s-o stingă.

Patru

Într-o lume perfectă, s-ar culca numai cu femei perfecte, femei cu o feminitate perfectă, dar cu o anumită întunecime în miezul ființei lor, care să răspundă părții lui mai întunecate. Dar nu cunoaște asemenea femei. Jacqueline – dacă o fi avut vreo întunecime în miezul ființei ei, el nu a reușit să o descopere – a încetat să-l mai viziteze, fără nici un avertisment, iar el a avut atâta minte cât să nu încerce să afle de ce. Prin urmare, e nevoit să se descurce cu alte femei – de fapt, cu fete care încă nu sunt femei și poate încă nu au un miez autentic sau nici unul care să fie luat în seamă: fete care se culcă fără tragere de inimă cu un bărbat, doar pentru că s-au lăsat înduplecate să o facă, sau pentru că prietenele lor o fac și ele nu vor să fie mai prejos, sau pentru că uneori e singura modalitate de a nu fi părăsite de iubit.

Pe una dintre ele o lasă gravidă. Când ea îi telefonează ca să-i dea vestea, el e uluit, rămâne mut. Cum se poate să fi lăsat o femeie însărcinată? Într-un anumit sens, știe exact cum. Un accident: grabă, zăpăceală, o încurcătură de genul care nu-și găsește niciodată locul în romanele citite de el. Dar în același timp nu-i vine să creadă. În sufletul lui, nu simte că ar avea

mai mult de opt ani, cel mult zece. Cum poate un copil să fie tată?

N-o fi adevărat, își spune el. O fi ca un examen din acelea pe care ești sigur că le-ai picat, dar, când vin rezultatele, n-ai dat-o în bară chiar atât de rău.

Dar nu așa stă treaba. Încă un telefon. Pe un ton sec, fata îi spune că a fost la doctor. Urmează o pauză infimă, cât să accepte el ușa deschisă și să vorbească. „Voi fi alături de tine", ar putea zice. „Lasă totul în grija mea", ar putea zice. Dar cum să-i spună că va fi alături de ea, când ceea ce va însemna în realitate *să fie alături de ea* îl umple de spaimă, când ceea ce-i vine să facă e să arunce telefonul și să fugă?

Pauza se încheie. A făcut rost de un nume, spune ea mai departe, numele cuiva care se va ocupa de problemă. Prin urmare, s-a programat pentru a doua zi. I s-a atras atenția că, după ceea ce se va întâmpla acolo, n-o să fie în stare să conducă – e dispus să o ducă până la locul cu pricina și apoi s-o aducă înapoi cu mașina?

Numele ei e Sarah. Prietenii îi spun Sally, un nume care lui nu-i place. Îi amintește de versul *Come down to the sally gardens*. Ce naiba sunt *sally gardens*[1]? Ea vine din Johannesburg, dintr-una dintre acele suburbii unde oamenii își petrec duminicile străbătându-și la trap proprietățile și strigându-și unii altora „grozav, nu-i așa?", în vreme ce servitori negri, purtând mănuși albe, le aduc băuturi. O copilărie petrecută galopând, căzând din șa, lovindu-se, dar nevărsând nici o lacrimă, a transformat-o pe Sarah într-o tipă a-ntâia.

1 *Gardens* – grădini; *sally* – ieșire, impuls.

„Sal chiar e o tipă a-ntâia", parcă aude el gașca ei din Johannesburg spunând. Nu e frumoasă – prea robustă și cu tenul prea proaspăt pentru gabaritul ei –, dar are o sănătate de fier și nu se preface. Acum, cu nenorocirea asta pe capul ei, nu se ascunde în cameră, prefăcându-se că totul e în regulă. Dimpotrivă, a găsit ceea ce trebuia găsit – cum să facă un avort în Cape Town – și a aranjat tot ce trebuia aranjat. De fapt, l-a făcut pe el de rușine.

Se duc cu mașina ei mică la Woodstock și se opresc în dreptul unui șir de căsuțe duplex identice. Ea coboară și bate la o ușă. El nu vede cine o deschide, dar nu poate fi decât femeia care provoacă avortul. În mintea lui, femeile astea sunt șleampete, cu părul vopsit, fard gros de-un deget și unghii nu tocmai curate. Îi dau fetei un pahar de gin sec, o pun să se întindă pe spate, apoi execută o manevră dezgustătoare înăuntrul ei, cu o bucată de sârmă, ceva ce implică agățare și tragere. Șezând în mașina ei, el tremură înfiorat. Cine și-ar închipui că într-o casă obișnuită ca aceasta, cu hortensii și un gnom de gips în grădină, se pot petrece asemenea orori!

Trece o jumătate de oră. Devine tot mai neliniștit. O să fie în stare să facă ceea ce se așteaptă din partea lui?

Apoi Sarah iese și ușa se închide în urma ei. Încet, cu o expresie concentrată, se îndreaptă spre mașină. Când se apropie, el vede că e palidă și asudată din cap până-n picioare. Sarah nu scoate nici un cuvânt.

O duce în casa mare a soților Howarth și o instalează în dormitorul ale cărui ferestre dau spre Table

Bay şi port. Îi oferă ceai, îi oferă supă, dar ea nu vrea nimic. Şi-a adus o valiză; şi-a adus propriile prosoape, propriile aşternuturi. S-a gândit la tot. El nu trebuie decât să fie prin preajmă, să fie pregătit dacă ceva nu merge cum trebuie. Cam atât se aşteaptă de la el.

Ea cere un prosop cald. El pune un prosop în cuptorul electric. Îl scoate mirosind a ars. Până-l duce sus, la etaj, mai e doar călău. Dar ea şi-l pune pe pântec şi închide ochii, prosopul pare s-o liniştească.

O dată la câteva ore ia una dintre pastilele pe care i le-a dat femeia, apoi bea apă, pahar după pahar. În restul timpului, zace cu ochii închişi, suportând durerea. Sesizându-i dezgustul, ea a ascuns de ochii lui dovada a ceea ce se petrece în trupul ei: tampoanele însângerate şi ce-o mai fi acolo.

— Cum te simţi? o întreabă el.

— Bine, murmură ea.

Habar n-are ce va face dacă ei n-o să-i mai fie bine. Avortul e ilegal, dar cât de ilegal? Dacă ar chema un medic, i-ar raporta la poliţie?

Doarme pe o saltea, lângă pat. În calitate de infirmieră, nu-i bun de nimic, ba şi mai rău de-atât. Ce face el nu înseamnă că are grijă de ea. E pur şi simplu o penitenţă, o penitenţă stupidă, ineficientă.

În dimineaţa celei de-a treia zile, ea apare în pragul biroului de la parter, palidă, clătinându-se pe picioare, dar îmbrăcată. E gata să plece acasă, spune ea.

O duce cu maşina până la locuinţa ei, cu tot cu valiză şi cu sacul de rufe în care fără îndoială se găsesc prosoapele şi cearşafurile însângerate.

— Vrei să rămân puţin cu tine? o întreabă el.

Ea clatină din cap.

— O să-mi fie bine, zice ea.

O sărută pe obraz şi pleacă acasă, pe jos.

Nu i-a făcut nici un reproş, n-a cerut nimic; din banii ei a plătit-o pe femeia care i-a provocat avortul. De fapt, i-a dat lui o lecţie de purtare. El, unul, s-a comportat lamentabil, nu poate nega asta. În puţinul ajutor pe care i l-a dat, s-a dovedit laş, chiar mai rău, incompetent. Speră din tot sufletul ca ea să nu povestească nimănui ce s-a întâmplat.

Gândul i se întoarce mereu la ceea ce a fost distrus înăuntrul ei – acel boţ de carne, acel homuncul de consistenţa cauciucului. Vede minuscula creatură cum dispare în veceul casei din Woodstock, cum se rostogoleşte prin labirintul de canale, într-un târziu scuipat afară în apele puţin adânci de la mal, clipind în soarele neaşteptat şi luptându-se cu valurile care-o vor duce în largul golfului. N-a vrut ca acea fiinţă să trăiască, acum nu vrea ca ea să moară. Dar şi de-ar fi să alerge jos pe plajă, s-o găsească, s-o salveze din mare, ce-ar face cu ea? Ar aduce-o acasă, ar înveli-o în vată, s-o ţină la căldură, ar încerca s-o facă să crească? Cum poate el să crească un copil, când el însuşi e încă un copil?

E copleşit. Abia dacă a păşit în lume şi are deja o moarte pe conştiinţă. Câţi dintre bărbaţii pe care-i vede pe stradă poartă cu ei copii morţi, ca pe nişte pantofiori de bebeluş atârnaţi în jurul gâtului?

N-ar vrea s-o mai vadă pe Sarah. Singur, ar reuşi să-şi revină, să se întoarcă la ceea ce-a fost el odată. Dar s-o părăsească acum ar fi mult prea ruşinos. Prin urmare, în fiecare zi trece pe la ea, se aşază şi o ţine

de mână atât cât să nu pară că-i pe fugă. Dacă n-are ce să-i spună, este pentru că îi lipseşte curajul s-o întrebe ce se întâmplă cu ea, în ea. E ca o boală, se întreabă el, din care ea e acum pe cale să-şi revină, sau e ca o amputare, din care nu-ţi revii niciodată? Care-i diferenţa dintre avort, lepădare şi ceea ce în cărţi se numeşte pierderea unui copil? În cărţi, o femeie care pierde un copil se izolează de lume şi intră în doliu. Sarah trebuie să intre şi ea într-o perioadă de doliu? Iar el? Şi el trebuie să poarte doliu? Şi cât îl porţi, dacă-l porţi? Doliul se sfârşeşte la un moment dat, şi persoana respectivă e la fel după doliu ca înainte de doliu? Sau jeleşti o viaţă întreagă pentru chestia aia infimă care saltă în valuri, departe de Woodstock, la fel ca micul mus care a căzut peste bord şi nimeni nu i-a remarcat lipsa? *Plângeţi, plângeţi!* strigă musul care nici nu se scufundă, nici nu tace.

Ca să câştige mai mulţi bani, el îşi mai ia o după-amiază de lucrări practice la Departamentul de matematică. Studenţii din primul an înscrişi la seminarul lui sunt liberi să pună întrebări legate de matematica aplicată sau de matematica pură. El a făcut un singur an de matematică aplicată, prin urmare ştie doar cu puţin mai mult decât studenţii pe care trebuie să-i ajute: în fiecare săptămână, e nevoit să petreacă ore întregi cu pregătirea seminarului.

Deşi e absorbit de propriile sale griji, nu poate să nu observe că, în jurul lui, ţara e în fierbere. Legile privitoare la libera circulaţie, care-i vizează pe africani şi numai pe africani, sunt tot mai restrictive, proteste

izbucnesc peste tot. În Transvaal, poliția trage în mulțime, apoi, cuprinsă de turbare, împușcă pe la spate bărbați care fug, trage în femei și copii. Toată povestea asta, de la un cap la altul, îl scârbește: legile ca atare; poliția care-și arată mușchii; guvernul, care-i foarte vocal în a-i apăra pe ucigași și a-i denunța pe morți; și presa, prea speriată să iasă în față și să spună ce vede tot omul care are ochi să vadă.

După carnagiul de la Sharpeville, nimic nu mai e ca înainte. Chiar și în pașnicul Cape au loc greve și marșuri. Oriunde are loc un marș, sunt și polițiști înarmați, pândind de pe margine orice pretext ca să tragă.

Lucrurile iau o întorsătură urâtă într-o după-amiază, când el își ține seminarul. Sala este liniștită; se plimbă de la o bancă la alta, verificând cum rezolvă studenții exercițiile pe care li le-a dat și încercând să-i ajute pe cei aflați în dificultate. Deodată, ușa se dă de perete. Unul dintre lectorii principali intră cu pași mari și ciocănește în catedră.

— Vă rog, atenție. Atenție la mine! strigă el. Vocea gâtuită îi trădează nervozitatea; chipul îi e congestionat. Vă rog, creioanele jos și atenție la mine! În acest moment, pe De Waal Drive are loc un marș al muncitorilor. Din motive de siguranță, am fost rugat să vă anunț că nimeni nu are voie să plece din campus până la noi ordine. Repet: nimeni n-are voie să plece. Este un ordin al poliției. Aveți întrebări?

Există cel puțin o întrebare, dar nu e momentul potrivit pentru a o rosti cu voce tare: Unde a ajuns țara asta, dacă nu se mai poate ține un seminar de matematică în liniște? Cât despre ordinul poliției, el nu

crede că poliția blochează campusul de grija studenților. Îl blochează pentru ca studenții din acest notoriu focar al stângii să nu se alăture marșului, atâta tot.

Nici o speranță ca seminarul să continue. În sală e rumoare; vorbind între ei, studenții își strâng lucrurile, surescitați la culme, nerăbdători să vadă ce se întâmplă.

El se ia după mulțime, până pe terasamentul aflat mai sus de De Waal Drive. Traficul a fost complet oprit. Demonstranții vin în sus pe Woolsack Road, un șarpe compact, câte zece, douăzeci în rând, apoi o iau spre nord, pe autostradă. Sunt bărbați, cei mai mulți dintre ei în haine ponosite – salopete, mantale din stocurile suplimentare ale armatei, șepci de lână –, unii cu bâte în mână, merg toți cu pas grăbit, în tăcere. Coloana pare nesfârșită. Dacă ar fi polițist, i s-ar face frică.

— E PAC[1]-ul, zice un student de culoare din apropiere. Ochii îi strălucesc, privirea îi e intensă.

Are dreptate? De unde știe? Există anumite semne pe care ar trebui să fii în stare să le recunoști? PAC-ul nu e ca ANC[2]-ul. E mai de rău-augur. *Africa pentru africani!* zice PAC. *Azvârliți-i pe albi în mare!*

Coloana bărbaților – sunt mii și mii – șerpuiește în sus. Nu arată ca o armată, dar asta e, o armată ivită dintr-odată, de pe pârloagele din Cape Flats. Ce vor face după ce vor ajunge în oraș? Indiferent ce va fi, nu există destui polițiști în toată țara ca să-i oprească, nici destule gloanțe ca să-i omoare.

---

1 *Pan Africanist Congress* – Congresul Pan-African.

2 *African National Congress* – Congresul Național African.

Când avea doisprezece ani, a fost împins într-un autobuz plin de elevi, care i-a dus pe Adderly Street, unde li s-au dat steguleţe de hârtie portocalie-albă-albastră şi li s-a spus să le fluture în timp ce prin faţa lor trecea o paradă de care alegorice (Ian van Riebeeck[1] şi soţia lui îmbrăcată într-o rochie sobră de burgheriţă; voortrekkeri[2] cu muschete; impozantul Paul Kruger[3]). Trei sute de ani de istorie, trei sute de ani de civilizaţie creştină la capătul de jos al Africii, spuneau politicienii în discursurile lor; Domnului să-i mulţumim. Acum, în faţa ochilor lui, Domnul îşi retrage mâna protectoare. În umbra muntelui, vede cum se desface istoria.

În liniştea din jur, simte şocul consternării care a cuprins aceste produse îngrijite, bine-mbrăcate, ale Liceului de băieţi Rondebosch şi ale Colegiului Diocezan, aceşti tineri care, în urmă cu o jumătate de oră, erau preocupaţi de calcule vectoriale şi visau la cariere de ingineri civili. Se aşteptaseră să asiste la un spectacol, să chicotească văzând o procesiune de grădinari, nicidecum să vadă această mulţime încrâncenată. Le-a stricat toată după-amiaza; nu vor decât să ajungă acasă, să bea o cola, să mănânce un sandvici, să dea uitării cele petrecute.

---

1 Jan van Riebeeck (1619-1677) – administrator colonial olandez, fondatorul oraşului Cape Town.

2 Participanţii la Marele Trek (marea migraţie a burilor, din anii 1830-1840, spre est şi nord-est).

3 Stephanus Johannes Paulus Kruger (10 octombrie 1825-14 iulie 1904), cunoscut ca Paul Kruger, preşedintele Republicii Sud-Africane (Transvaal) între 1880 şi 1899.

Iar el? Nu se deosebeşte de ei. Singurul lui gând: *Mâine mai pleacă vreun vapor? Trebuie să scap de-aici până nu e prea târziu!*

A doua zi, după ce totul s-a încheiat şi demonstranţii s-au dus la casele lor, ziarele găsesc formule să vorbească despre marş. *Expresia mâniei reţinute*, aşa e numit marşul. *Unul dintre multele marşuri de protest din toată ţara, în urma evenimentelor de la Sharpeville, dezamorsat*, se zice în ziare, *de reţinerea poliţiei (în sfârşit) şi de cooperarea liderilor protestanţilor. Guvernul*, se zice, *ar face bine să fie atent şi să ia notiţe.* Astfel este atenuat evenimentul, diminuându-i-se semnificaţia. El nu se lasă amăgit. La un simplu fluierat, din cocioabele şi barăcile din Cape Flats va ţâşni aceeaşi armată de bărbaţi, mai numeroasă decât înainte, mai puternică. Şi înarmată cu puşti din China. Ce speranţă e să le ţii piept, când nu crezi în ceea ce aperi?

Şi mai e problema armatei. Când a terminat el şcoala, era recrutat doar un alb din trei pentru instrucţia militară. A avut norocul să nu fie tras la sorţi. Acum situaţia e cu totul alta. S-au schimbat regulile. Oricând poate găsi în cutia de scrisori o înştiinţare de recrutare: *Sunteţi convocat să vă prezentaţi la Castel, la ora 9 a.m., în data de cutare. Aduceţi doar obiecte de toaletă.* Voortrekkerhoogte, undeva în Transvaal, este unitatea de care a auzit vorbindu-se cel mai mult. Acolo îi trimit pe recruţii din Cape, departe de casă, pentru a-i pune cu botul pe labe. În mai puţin de-o săptămână, se poate trezi în spatele sârmei ghimpate de la Voortrekkerhoogte, împărţind un cort cu nişte brute de afrikaneri, mâncând tocană de vită din conserve, ascultând Johnnie

Ray la postul de radio Springbok. N-ar fi în stare să îndure aşa ceva; şi-ar tăia venele. Nu are decât o opţiune: să fugă. Dar cum să fugă fără să-şi ia licenţa? Ar fi ca şi când ar pleca într-o călătorie lungă, o călătorie de-o viaţă, fără haine, fără bani, fără arme (la acest cuvânt, i se strânge inima).

Cinci

Este târziu, trecut de miezul nopții. Zace pe canapeaua din garsoniera prietenului său Paul, din Belsize Park, vârât în sacul lui de dormit, de un albastru spălăcit, pe care l-a adus cu sine din Africa de Sud. În partea cealaltă a camerei, în patul propriu-zis, Paul a început să sforăie. Printr-o crăpătură a perdelei luceşte cerul nopții, de un oranj-închis, vârstat cu violet. Deşi şi-a pus o pernă pe picioare, tot înghețate îi sunt. Nu contează, e la Londra.

Există două sau trei locuri în lume unde viața poate fi trăită la intensitate maximă: Londra, Paris, poate Viena. Paris, înainte de toate: oraşul iubirii, oraşul artei. Dar ca să trăieşti la Paris, trebuie ca mai întâi să fi trecut prin şcoala celor cu bani mulți, unde se învață franceza. Cât despre Viena, Viena este pentru evreii care se întorc să-şi revendice dreptul lor prin naştere: pozitivismul logic, muzica dodecafonică, psihanaliza. Nu mai rămâne decât Londra, unde sud-africanii nu au nevoie de documente speciale şi unde se vorbeşte engleza. O fi ea Londra pietroasă, rece, dar în spatele zidurilor sale respingătoare există bărbați şi femei care scriu cărți, pictează tablouri, compun muzică. Treci pe

lângă ei pe stradă în fiecare zi, fără să le ghiceşti secretul, datorită admirabilei şi vestitei discreţii britanice.

Plătind jumătate din chiria garsonierei – o cameră şi un oficiu cu aragaz şi o chiuvetă cu apă rece (baia şi toaleta se află la etaj, comună pentru întreaga casă) –, el îi dă lui Paul două lire pe săptămână. Toate economiile sale, pe care le-a adus din Africa de Sud, se ridică la optzeci şi patru de lire. Trebuie să-şi găsească urgent o slujbă.

Se duce la Consiliul Districtual al oraşului Londra şi-şi trece numele pe o listă de profesori suplinitori, dispuşi să ocupe locurile vacante în orice clipă. Este trimis pentru un interviu la un gimnaziu modern din Barnet, la capătul celălalt al Liniei Nordice de metrou. Are licenţă în matematică şi engleză. Directorul vrea ca el să predea ştiinţe sociale; şi să supravegheze orele de înot, două după-amiezi pe săptămână.

— Dar nu ştiu să înot, obiectează el.

— Atunci va trebui să înveţi, nu-i aşa? spune directorul.

Pleacă de la şcoală cu un exemplar al manualului de ştiinţe sociale sub braţ. Are un weekend la dispoziţie să se prgătească pentru prima oră. Dar n-ajunge la staţie şi se şi afuriseşte că a acceptat slujba. Însă e prea laş ca să se întoarcă şi să spună că s-a răzgândit. La oficiul poştal din Belsize Park, expediază înapoi cartea, însoţită de un bilet: „Circumstanţe neprevăzute mă împiedică să-mi preiau îndatoririle. Vă rog să acceptaţi scuzele mele sincere".

Un anunţ din *The Guardian* îl face să întreprindă o excursie până la Rothamsted, staţia de cercetări

agricole din afara Londrei, unde au lucrat odată şi Halsted, şi MacIntyre, autorii volumului *The Design of Statistical Experiments*, unul dintre manualele lui de la universitate. Interviul, precedat de un tur al grădinilor şi serelor, decurge bine. Slujba pentru care a făcut el cerere este cea de asistent pentru lucrări experimentale. Află că îndatoririle unui asistent sunt următoarele: să pregătească răsadurile pentru însămânţări de probă şi să înregistreze randamentele sub diferite tratamente, apoi să analizeze datele la computer, sub îndrumarea unui analist-şef. Munca agricolă propriu-zisă este făcută de grădinari îndrumaţi de tehnicieni agronomi; el nu-şi va murdări mâinile cu o astfel de muncă.

Câteva zile mai târziu, soseşte o scrisoare prin care i se confirmă numirea în post, cu un salariu de şase sute de lire sterline pe an. Nu-şi încape în piele de bucurie. A dat lovitura! Să lucreze la Rothamsted! Celor din Africa de Sud n-o să le vină să creadă!

Există totuşi o problemă. Scrisoarea se încheie astfel: „Veţi putea locui în sat ori la sediul consiliului de administraţie". Acceptă postul, le răspunde şi el printr-o scrisoare, dar preferă să locuiască mai departe în Londra. Va face naveta la Rothamsted.

Drept răspuns la scrisoarea lui, primeşte un telefon de la biroul de personal. I se spune că naveta nu este o soluţie practică. Ceea ce i se oferă ca slujbă nu este o muncă de birou între anumite ore precise. În unele dimineţi, va trebui să înceapă munca foarte devreme; alteori, va avea de muncit până seara târziu sau chiar în weekend. Ca şi ceilalţi angajaţi, va trebui să locuiască în apropierea staţiei experimentale. Este rugat să se gândească bine şi să le comunice decizia finală.

Triumful lui se pleoştește. Ce rost are să fi bătut atâta amar de drum de la Cape Town până la Londra, dacă trebuie să se cazeze într-un cămin la câțiva kilometri în afara oraşului, ca să se poată trezi la primul cântat al cocoşului şi să măsoare înălțimea vrejului de fasole? Da, vrea să lucreze la Rothamsted, vrea să folosească într-un fel toată matematica pentru care a trudit ani de zile, dar vrea să se ducă şi la seri de poezie, să întâlnească scriitori şi pictori, să aibă aventuri amoroase. Cum să-i facă pe cei de la Rothamsted – bărbați în jachete de tweed, fumători de pipă, şi femei cu păr sârmos şi ochelari de bufniță – să înțeleagă acest lucru? Cum să rostească în fața lor cuvinte ca *iubire*, *poezie*?

Dar cum să refuze oferta? E atât de aproape de a obține o slujbă adevărată, şi încă în Anglia. E suficient să rostească un singur cuvânt – *da* – şi va putea să-i scrie mamei lui şi să-i dea veştile pe care ea le aşteaptă, anume că fiul ei câştigă un salariu bun făcând o muncă respectabilă. Apoi ea, la rândul ei, va putea telefona surorilor tatălui său ca să le anunțe: „John lucrează ca om de ştiință în Anglia". *Astfel* va pune în sfârşit capăt clevetelilor şi rânjetelor lor. Om de ştiință: ce poate fi mai temeinic decât asta?

Temeinicia i-a lipsit lui întotdeauna. Temeinicia este călcâiul lui Ahile în ceea ce-l priveşte. Deşteptăciune are destulă (deşi nu chiar cât îşi închipuie mama lui că are şi cât credea el odată); dar temeinic n-a fost niciodată. Rothamsted îi va da, poate nu temeinicie, nu chiar de la început, dar cel puțin un titlu, un birou, o carapace. Întâi asistent, apoi analist, apoi analist-şef; şi cu siguranță că în spatele unui scut atât de respectabil va putea, în orele lui libere, în taină, să continue să

transpună experiența lui de viață în artă, munca pentru care a fost el adus pe lume.

Acesta este argumentul în favoarea stației de cercetări agricole. Argumentul în defavoarea stației de cercetări agricole este acela că nu se află în Londra, orașul poveștilor de dragoste.

Scrie o scrisoare celor de la Rothamsted. După ce a reflectat serios, scrie el, și a luat în considerare toate circumstanțele, crede că e mai bine să refuze oferta.

Ziarele sunt pline de anunțuri pentru programatori de computere. Recomandabil, dar nu neapărat obligatoriu, ar fi ca solicitantul să aibă o diplomă în științe. A auzit el despre programare de computere, dar nu prea știe ce e asta. N-a văzut în viața lui un computer, doar în benzile desenate, unde computerele apar ca niște lăzi care scuipă afară suluri de hârtie. În Africa de Sud nu există computere – din câte știe el.

Răspunde unui anunț dat de IBM – IBM este cel mai grozav loc de muncă – și se duce la interviu îmbrăcat în costumul negru pe care și l-a cumpărat înainte de a fi plecat din Cape Town. Funcționarul de la IBM cu care stă de vorbă, un tip la treizeci de ani, poartă și el un costum negru, dar mai elegant, cu o croială mai frumoasă.

Primul lucru pe care vrea să-l afle funcționarul este dacă a părăsit Africa de Sud pentru totdeauna.

— Da, răspunde el.

— De ce? întreabă funcționarul.

— Pentru că țara se îndreaptă spre o revoluție.

Urmează o tăcere. Revoluție: poate că nu a fost cuvântul potrivit în incinta IBM.

— Şi când ziceţi că va avea loc această revoluţie? vrea să ştie funcţionarul.

Are răspunsul pregătit:

— Peste cinci ani.

Aşa spune toată lumea, după evenimentele de la Sharpeville. Sharpeville a marcat începutul sfârşitului pentru regimul alb, tot mai disperatul regim alb.

După interviu, i se dă să rezolve un test de inteligenţă. Întotdeauna i-au plăcut testele astea, s-a descurcat întotdeauna de minune cu ele. În general, este mai bun la teste, la întrebări încuietoare şi la examene, decât la viaţa reală.

În câteva zile, IBM îi oferă un post de programator stagiar. Dacă se descurcă bine şi trece de perioada de probă, va fi numit mai întâi programator, apoi programator-şef. Îşi va începe cariera la biroul IBM de procesare a datelor, din Newman Street, colţ cu Oxford Street, chiar în inima West End-ului. Programul – de la nouă la cinci. Salariul iniţial va fi de şapte sute de lire sterline pe an.

Acceptă condiţiile fără să ezite.

În aceeaşi zi, trece pe lângă un anunţ lipit în staţia de metrou, cu o ofertă de serviciu. Doritorii sunt invitaţi să se înscrie pentru un post de şef de staţie stagiar, cu un salariu de şapte sute de lire pe an. Pregătire profesională minimă: certificat de absolvire a unei şcoli. Vârsta minimă: douăzeci şi unu de ani.

Oare toate slujbele sunt plătite la fel în Anglia? se întreabă el. Dacă-i pe-aşa, ce rost are să fi absolvit o facultate?

La cursul de progranare mai sunt doi stagiari – o tânără din Noua Zeelandă, destul de simpatică, şi un

tânăr londonez, cu fața plină de coșuri – și vreo duzină de clienți IBM, oameni de afaceri. Teoretic, el ar trebui să fie cel mai bun dintre ei, el și neo-zeelandeza, care a absolvit tot Matematica; în realitate, se chinuie să înțeleagă despre ce e vorba, și nu se descurcă defel la exercițiile scrise. La sfârșitul primei săptămâni dau test, pe care abia dacă reușește să-l treacă. Instructorul nu e deloc încântat de el și nu ezită să-și manifeste nemulțumirea. A pătruns în lumea afacerilor, și în lumea afacerilor – după cum descoperă el – nu-i nevoie să fii politicos.

E ceva în toată treaba asta cu programarea care pe el îl lasă năuc, în schimb oamenii de afaceri nu par să aibă nici o bătaie de cap. În naivitatea sa, și-a închipuit că programarea e ceva care are de-a face cu traducerea logicii simbolice și a teoriei mulțimilor în coduri digitale. Și uite că totul se învârte în jurul inventarelor și al scurgerilor de capital, în jurul Clientului A și Clientului B. Ce-s alea inventare și scurgeri de capital, și ce legătură au ele cu matematica? La fel de bine ar putea să se angajeze ca funcționar care sortează carduri în teancuri: la fel de bine ar putea fi șef de stație stagiar.

La sfârșitul celei de-a treia săptămâni, dă testul final, obține calificativul „suficient" și promovează pe Newman Street, unde este repartizat la un birou, într-o încăpere cu alți nouă programatori tineri. Tot mobilierul este gri. În sertarul mesei sale de lucru găsește hârtie, o riglă, creioane, o ascuțitoare și o agendă cu coperte negre de plastic. Pe copertă stă scris cu litere groase de tipar: GÂNDEȘTE. Pe masa de lucru a supervizorului, aflat într-un separeu lângă sala principală,

tronează o inscripție pe care scrie: GÂNDEȘTE. Acesta este mottoul IBM: GÂNDEȘTE. I se dă de înțeles că ceea ce are IBM atât de special este faptul că pune un accent deosebit și nesmintit pe procesul gândirii. Depinde numai de angajați să gândească tot timpul și astfel să împlinească idealul lui Thomas J. Watson, fondatorul IBM. Angajații care nu gândesc nu au ce căuta la IBM, care este aristocratul acestui imperiu al mașinăriei afacerilor. La sediul central din White Plains, New York, IBM are laboratoare unde se efectuează cercetări în știința informaticii, mai avansate decât în toate universitățile lumii la un loc. Oamenii de știință din White Plains sunt plătiți mai bine decât profesorii universitari și au la dispoziție absolut tot ce le trebuie. Un singur lucru li se cere: să gândească.

Deși programul din Newman Street este de la nouă la cinci, el descoperă curând că șefii se cam încruntă când angajații de sex masculin părăsesc birourile la cinci fix. Angajatele familiste, prin urmare cu obligații suplimentare, pot pleca fără probleme la cinci; dar bărbații ar cam trebui să stea să lucreze cel puțin până la șase. Când e vorba de o treabă contra cronometru, îi prind zorile la serviciu; au doar o pauză scurtă în care dau fuga la o crâșmă, să îmbuce câte ceva. Dar lui nu-i plac crâșmele, așa că stă și lucrează fără întrerupere. Rareori ajunge acasă înainte de zece seara.

E în Anglia, la Londra; are o slujbă, o slujbă adevărată, mai bună decât cea de dascăl într-o școală, și primește un salariu. A scăpat de Africa de Sud. Totul merge bine, și-a atins primul scop, ar trebui să fie fericit. În realitate, pe măsură ce săptămânile trec, e tot mai

deprimat. Are atacuri de panică, pe care le stăpâneşte cu greu. În birou, nimic nu-i încântă ochiul, peste tot numai suprafeţe metalice, drepte ca-n palmă. Sub lucirea neoanelor care nu lasă umbră, îşi simte propriul suflet atacat. Clădirea, un bloc de beton şi sticlă, fără nici un semn distinctiv, pare să degaje o substanţă gazoasă, inodoră, incoloră, care-i pătrunde în sânge şi-l paralizează. IBM-ul ăsta îl omoară şi alta nu, îl transformă într-un strigoi – e sigur de asta.

Dar nu poate renunţa. Întâi gimnaziul din Barnet Hill, apoi Rothamsted, acum IBM; nu îndrăzneşte să dea greş a treia oară. Dacă ar face-o, ar semăna mult prea mult cu tatăl său. Prin IBM-ul acesta cenuşiu, neîndurător, lumea reală îl pune la încercare. Trebuie să se oţelească şi să reziste.

Şase

Refugiul său de la IBM este cinematograful. La Everyman, în Hampstead, ochii săi descoperă filme din toată lumea, făcute de regizori ale căror nume îi sunt necunoscute. Se duce la tot ciclul Antonioni. Într-un film care se numeşte *L'Eclisse*[1], o femeie străbate străzile unui oraş pustiu, bătut de soare. E tulburată, neliniştită. Nu prea înţelege el ce anume o neliniştеşte; pe chipul ei nu citeşte nimic.

Femeia e Monica Vitti. Cu picioarele ei desăvârşite, cu buzele senzuale, cu aerul absent, Monica Vitti îl obsedează; se îndrăgosteşte de ea. Visează că, dintre toţi bărbaţii lumii, el este singurul care o poate consola şi mângâia. Aude un ciocănit în uşă. Monica Vitti e acolo, în faţa lui, cu un deget ridicat la buze în semn de tăcere. El face un pas înainte, o cuprinde în braţe. Timpul se opreşte în loc; el şi Monica Vitti se contopesc într-o singură fiinţă.

Dar oare este el cu adevărat iubitul pe care-l caută Monica Vitti? Se va dovedi el mai priceput decât bărbaţii din filmele ei să-i domolească neliniştea? Nu-i convins. Chiar dacă ar găsi o cameră numai pentru

1 *Eclipsa* (ital.).

ei doi, un cuib tainic într-un cartier londonez liniştit, pâclos, tot o bănuieşte că la trei dimineaţa s-ar strecura din pat şi s-ar aşeza la masă sub lucirea lămpii cu un singur bec, căzută pe gânduri, pradă angoaselor.

Nu prea este el familiarizat cu angoasele care le chinuie pe Monica Vitti şi pe alte personaje ale lui Antonioni. De fapt, nu este angoasă, ci ceva mult mai profund: *Angst*[1]. I-ar plăcea să guste puţin din *Angst*-ul ăsta, măcar să vadă şi el cum e. Dar oricât ar încerca, nu găseşte în inima lui nimic din ce-ar putea recunoaşte drept *Angst*. Din cât se pare, *Angst*-ul e o chestie tipic europeană; încă nu şi-a croit drum în Anglia, şi cu atât mai puţin în coloniile britanice.

Conform unui articol din *The Observer*, *Angst*-ul din cinematografia europeană ar izvorî din teama de anihilare nucleară şi din nesiguranţa ce domneşte de când a murit Dumnezeu. Articolul nu i se pare convingător. Nu poate crede că ceea ce o împinge pe Monica Vitti pe străzile oraşului Palermo, sub discul roşu şi mânios al soarelui, când la fel de bine ar putea sta în răcoarea unei camere de hotel, să fie iubită de un bărbat, este bomba cu hidrogen sau încercarea eşuată a lui Dumnezeu de a sta de vorbă cu ea. Indiferent care este adevărata explicaţie, lucrurile sunt cu siguranţă mai complicate decât atât.

Angst-ul roade şi personajele lui Ingmar Bergman. Este pricina singurătăţii lor iremediabile. În privinţa *Angst*-ului lui Bergman, *The Observer* recomandă totuşi să nu fie luat prea în serios. Are iz de preţiozitate, scrie

1 Spaimă (germ.).

The Observer; o afectare nu fără legătură cu lungile ierni nordice, cu nopțile de beții cumplite și de mahmureală.

Din câte începe el să înțeleagă, chiar și ziarele așa-zis liberale – *The Guardian*, *The Observer* – sunt ostile vieții intelectului. Când se confruntă cu ceva profund și serios, ziarele astea nu ezită să strâmbe din nas, să-i întoarcă spatele cu o remarcă sarcastică. Doar în mici enclave, precum Programul Trei la radio, este luată în serios noua artă – poezia americană, muzica electronică, expresionismul abstract. Anglia modernă se dovedește a fi o țară iritant de filistină, prea puțin diferită de Anglia lui W.E. Henley[1] și de marșurile *Pomp and Circumstance*[2] împotriva cărora Ezra Pound tuna și fulgera în 1912.

Și totuși, ce caută el în Anglia? Oare n-a fost o uriașă greșeală să vină aici? E prea târziu s-o ia din loc? N-ar fi Parisul, orașul artiștilor, mai potrivit pentru el, cu condiția să învețe limba franceză? Dar Stockholm? Spiritual, s-ar simți mai acasă la Stockholm, așa bănuiește el. Cum rămâne cu limba suedeză? Și cum și-ar câștiga existența acolo?

La IBM trebuie să-și ferece în sine visurile cu Monica Vitti și veleitățile artistice. Din motive încă neclare pentru el, unul dintre colegii de programare, Bill Briggs, se împrietenește cu el. Bill Briggs e scund și îndesat; are o prietenă pe nume Cynthia, cu care urmează să

1 William Ernest Henley (1849-1903) – poet, critic și editor englez.

2 *Pomp and Circumstance Marches*, Op. 39, o serie de marșuri militare pentru orchestră, compuse de sir Edward Elgar.

se însoare; aşteaptă cu nerăbdare să poată plăti prima rată la o casă, într-un complex din Wimbledon. Spre deosebire de ceilalţi programatori, care vorbesc cu accentul indefinit deprins la şcoală şi îşi încep ziua răsfoind paginile financiare ale ziarului *Telegraph*, ca să vadă preţul acţiunilor la bursă, Bill Briggs are un puternic accent londonez şi-şi depozitează banii în contul unei societăţi imobiliare.

În ciuda originii sale sociale, Bill Briggs n-ar avea nici un motiv să nu facă o carieră de succes la IBM. IBM este o companie americană pe care o deranjează ierarhizarea socială din Marea Britanie. În asta constă forţa IBM-ului: oameni de toate categoriile pot ajunge în vârf, pentru că tot ceea ce contează la IBM sunt loialitatea şi munca susţinută şi intensă. Bill Briggs munceşte din greu şi nu încape îndoială că este loial IBM-ului. În plus, Bill Briggs pare să ştie cam care sunt interesele mai largi ale IBM-ului şi ale centrului de procesare a datelor de pe Newman Street, ceea ce nu se poate spune despre el.

Angajaţii IBM primesc carnete cu tichete de masă. Pentru un tichet în valoare de trei lire şi şase penny, se poate mânca decent. El preferă braseria Lyons de pe Tottenham Court Road, unde poate să-şi ia de la bar câtă salată pofteşte. Dar Schmidt's, de pe Charlotte Street, este locanta preferată de programatorii de la IBM, aşa că merge împreună cu Bill Briggs la Schmidt's şi mănâncă şniţel vienez sau iepure împănat. Pentru variaţie, se duc uneori la Athena, pe Goodge Street, unde comandă musaca. După prânz, dacă nu plouă, se plimbă niţel prin cartier, înainte să se întoarcă la birou.

Aria de subiecte pe care el şi Bill Briggs au hotărât tacit să nu le abordeze în conversaţiile lor este atât de vastă, încât se miră că a mai rămas ceva de discutat. Nu vorbesc despre dorinţele sau aspiraţiile lor mai înalte. Păstrează tăcerea asupra vieţilor lor particulare, asupra familiilor şi a educaţiei primite, asupra politicii, religiei şi artei. Fotbalul ar mai merge, dar el n-are habar de cluburile din Anglia. Prin urmare, nu le rămân decât vremea, grevele din transportul feroviar, preţul caselor şi IBM-ul; planurile de viitor ale IBM-ului, clienţii IBM-ului şi planurile acestor clienţi, şi cine ce-a spus la IBM.

Conversaţii sterile, desigur, dar există şi un revers. În urmă cu mai puţin de două luni, el era un provincial ignorant, coborând pe ţărm în burniţa docurilor din Southampton. Şi-acum uite-l în buricul Londrei, prin nimic deosebit în uniforma lui neagră de orice alt funcţionar londonez, schimbând opinii pe teme cotidiene cu un londonez get-beget şi descurcându-se de minune cu toate convenienţele conversaţiei. Curând, dacă va continua să facă progrese şi va fi atent la pronunţarea vocalelor, nimeni nu-l va mai lua la ochi. În mulţime, va trece, la un moment dat, drept londonez, poate chiar drept englez.

Acum că are un salariu, poate să-şi închirieze propria sa cameră, într-o casă de pe Archway Road, în partea de nord a Londrei. O cameră la etajul doi, cu o fereastră ce dă spre un rezervor de apă. Are încălzitor cu gaz şi o nişă mică în care se găsesc un aragaz şi câteva rafturi pentru alimente şi veselă. Într-un colţ se află gazometrul; bagi un şiling şi primeşti gaz de un şiling.

Hrana lui nu variază: mere, budincă de orez, pâine, brânză, nişte cârnaţi condimentaţi, numiţi *chipolatas*, prăjiţi pe aragaz. Preferă *chipolatas* în locul cârnaţilor adevăraţi, pentru că nu trebuie congelaţi. Şi nici nu lasă grăsime când se prăjesc. Are bănuiala că în carnea tocată s-a pus o cantitate însemnată de fulgi de cartofi. Dar fulgii ăştia nu au ce rău să facă.

Deoarece pleacă dimineaţa devreme şi se întoarce seara târziu, rareori îi vede pe ceilalţi chiriaşi. Curând, viaţa lui intră într-un fel de rutină. Sâmbetele şi le petrece în librării, galerii de artă, muzee, la cinematograf. Dumincile stă în cameră şi citeşte *The Observer*, apoi se duce la un film sau la o plimbare pe Heath.

Cele mai rele sunt serile de sâmbătă şi duminică. Atunci singurătatea, pe care de obicei reuşeşte s-o amăgească, îl copleşeşte, o singurătate ce se confundă cu vremea închisă, cenuşie, umedă a Londrei, sau cu răceala neîndurătoare a caldarâmului. De atâta nevorbit, îşi simte faţa înţepenită şi tâmpă; chiar şi IBM-ul, cu conversaţiile stereotipe de acolo, este de preferat acestei tăceri.

Speranţa lui este ca din mulţimile acelea indistincte, printre care se mişcă el, să apară într-o bună zi o femeie care să-i răspundă privirii, să se strecoare fără o vorbă alături de el, să se întoarcă împreună cu el (tot fără o vorbă – care-ar putea fi primul lor cuvânt? – imposibil de închipuit) în garsoniera lui, să facă dragoste cu el, să dispară în întuneric, să reapară în noaptea următoare (el va sta aplecat asupra cărţilor sale şi va auzi un ciocănit în uşă), să-l îmbrăţişeze din nou, iar la bătaia miezului de noapte să dispară iarăşi, şi tot

aşa, şi astfel să-i transforme viaţa şi să elibereze torentul de versuri ţinute zăvorâte până atunci, compuse după modelul *Sonetelor către Orfeu* ale lui Rilke.

Primeşte o scrisoare de la Universitatea din Cape Town. Date fiind rezultatele lui la licenţă, scrie acolo, i se acordă o bursă de două sute de lire, pentru studii postuniversitare.

Suma e prea mică, mult prea mică, pentru a-i permite să se înscrie la o universitate britanică. Iar acum că a găsit o slujbă, nici nu se gândeşte să renunţe la ea. Dacă nu refuză bursa, are o singură soluţie: să se înscrie la Universitatea din Cape Town ca masterand *in absentia*. Completează formularul de înscriere. La „Domeniul de studii", se gândeşte câteva clipe, apoi scrie: „Literatură". Ce grozav ar fi să scrie „Matematică", dar adevărul e că nu e destul de deştept să continue cu matematica.

N-o fi literatura la fel de nobilă ca matematica, dar cel puţin literatura nu-l intimidează cu nimic. La subiectul cercetării sale, cochetează cu ideea de a propune *Cantos*, de Ezra Pound, dar până la urmă alege romanele lui Ford Madox Ford. Ca să-l citeşti pe Ford, măcar n-ai nevoie să înveţi chineza.

Ford, născut Hueffer, nepotul pictorului Ford Madox Brown, şi-a publicat prima carte în 1891, la vârsta de optsprezece ani. De atunci şi până când a murit, în 1939, şi-a câştigat pâinea exclusiv din scris. Pound îl considera drept cel mai mare stilist în proză al timpului său şi-i dezavua pe englezi pentru că-l ignorau. El unul a citit până acum cinci romane de-ale lui Ford – *Soldatul cel bun*, şi cele patru volume ale

ciclului *Sfârşit de paradă* – şi e convins că Pound are dreptate. Îl uluieşte cronologia complicată, întortocheată, a intrigilor lui Ford, ingeniozitatea cu care o notă, atinsă în trecere şi repetată ca din întâmplare, se va dovedi, câteva capitole mai târziu, un motiv major. E tulburat, de asemenea, de iubirea dintre Christopher Tietjens şi mult mai tânăra Valentine Wannop, o iubire pe care Tietjens se abţine s-o consume, chiar dacă Valentine atâta aşteaptă, deoarece (zice Tietjens) un bărbat nu umblă să defloreze virgine. Etosul lui Tietjens, buna-cuviinţă laconică, banală, i se pare cum nu se poate mai admirabil, chintesenţa anglicităţii.

Dacă Ford a putut să scrie cinci asemenea capodopere, îşi spune el, cu siguranţă trebuie să mai existe şi alte capodopere, încă nerecunoscute ca atare, între creaţiile sale tot mai numeroase şi abia acum catalogate, capodopere la a căror descoperire el ar putea să dea o mână de ajutor. Fără să mai piardă vremea, se pune pe citit opera lui Ford, petrecându-şi sâmbete întregi în Sala de Lectură de la British Museum, precum şi două seri pe săptămână, atunci când sala e deschisă până târziu. Deşi scrierile de început se dovedesc o dezamăgire, el nu se dă bătut, găsindu-i lui Ford scuza că probabil încă deprindea arta scrisului.

Într-o sâmbătă, intră în vorbă cu cititoarea de la masa alăturată, apoi se duc să bea ceai în salonul de ceai al muzeului. Ea se numeşte Anna; e de origine poloneză, încă vorbeşte cu un uşor accent. E cercetătoare, îi spune ea; parte din munca ei implică să frecventeze Sala de Lectură. În acest moment, cercetează

materiale pentru o monografie John Speke, cel care a descoperit izvoarele Nilului. El îi spune despre Ford şi despre colaborarea lui Ford cu Joseph Conrad. Vorbesc despre perioada petrecută de Conrad în Africa, despre primii săi douăzeci de ani de viaţă trăiţi în Polonia şi despre aspiraţia lui de mai târziu, de a deveni latifundiar englez.

În timpul conversaţiei, el se întreabă dacă nu cumva e un semn faptul că, în Sala de Lectură de la British Museum, el, un student care-l studiază pe F.M. Ford, o întâlneşte pe o compatrioată a lui Conrad? E oare Anna cea care-i este Sortită? Nu-i o frumuseţe, asta-i sigur; e mai în vârstă decât el; are un chip osos, chiar costeliv; poartă pantofi plaţi, confortabili, şi o fustă gri, lălâie. Dar cine spune că ar merita ceva mai bun?

Îi stă pe limbă s-o invite în oraş, poate la un film, dar deodată îi piere curajul. Ce se-ntâmplă dacă, după ce i-a dat de înţeles care-i sunt intenţiile, nu se produce nici un scurtcircuit? Cum să se retragă fără să se facă de ruşine?

Probabil că, printre cei care frecventează în mod obişnuit Sala de Lectură, sunt şi alţii la fel de singuri ca şi el. Bunăoară, un indian cu un chip ciupit de vărsat, care emană un miros de furuncule şi bandaje vechi. De câte ori merge la toaletă, indianul pare să se ia după el, parcă ar vrea să-i vorbească, dar nu e în stare.

În sfârşit, într-una din zile, stând unul lângă altul la spălător, omul vorbeşte. E de la King's College? îl întreabă acesta crispat. Nu, răspunde el, de la Universitatea din Cape Town. Ar dori să ia ceaiul cu el? întreabă omul.

Se așază împreună la ceainărie; omul se lansează într-o lungă descriere a cercetărilor pe care le face referitor la originea socială a spectatorilor de la Teatrul Globe. Deși nu-l interesează domeniul, el îi acordă toată atenția.

Viața spiritului, își spune el: acestei vieți ne-am dedicat noi, eu și ceilalți rătăcitori singuratici prin viscerele muzeului? Oare vom fi recompensați vreodată? Ne va dispărea singurătatea, sau viața spiritului își este sieși suficientă recompensă?

Şapte

E ora trei, sâmbătă după-amiază. A venit la Sala de Lectură de la prima oră, şi de atunci citeşte *Mr. Humpty Dumpty* de F.M. Ford, un roman atât de plicticos, încât trebuie să se lupte să nu adoarmă.

În scurt timp, Sala de Lectură se va închide, la fel şi marele muzeu. Sala nu e deschisă duminica; între acum şi sâmbăta viitoare, cititul va însemna câte o oră furată când şi când, în câte-o seară. Să stea pe baricadă până la ora închiderii, deşi cască una-ntruna? Care-i rostul aventurii ăsteia a lui? La ce-i va folosi unui programator – dacă profesia de programator va fi viaţa lui – să obţină un masterat în literatură engleză? Şi unde sunt capodoperele pe care spera să le descopere? În mod cert, *Mr. Humpty Dumpty* nu e una dintre ele. Închide cartea, îşi strânge lucrurile.

Afară, lumina zilei a început să pălească. Merge agale pe Great Russell Street, spre Tottenham Court Road, apoi o ia spre sud, în direcţia Charing Cross. Mulţimea de pe trotuare e formată mai ales din tineri. Strict vorbind, sunt de-o vârstă, dar el simte cu totul altceva. Simte că a ajuns la mijlocul vieţii, că a îmbătrânit prematur: e ca erudiţii aceia epuizaţi, ofiliţi, fără sânge-n vine, cu capul mare, a căror piele se descuamează la

cea mai mică atingere. Înăuntrul lui a rămas copil, un copil care nu-şi cunoaşte locul în lume, e speriat, nehotărât. Ce caută el în oraşul ăsta uriaş, rece, unde pentru simpla supravieţuire trebuie să te ţii bine ca să nu cazi?

Librăriile de pe Charing Cross Road sunt deschise până la şase. Până la şase, are unde să se ducă. După aceea, se va pierde în mulţimea de sâmbătă seara. O vreme, se poate lăsa dus de val, prefăcându-se că şi el vrea să se distreze, că se îndreaptă spre un loc anume, că se întâlneşte cu cineva; dar într-un târziu va trebui să renunţe şi să prindă metroul până la staţia Archway, să se retragă în singurătatea camerei lui.

Foyles, librăria al cărei nume e cunoscut până şi în Cape Town, s-a dovedit o dezamăgire. Lăudăroşenia celor de la Foyles, cum că ar avea toate cărţile tipărite, e o minciună sfruntată, şi oricum librarii, majoritatea mai tineri decât el, habar n-au unde să găsească ce li se cere. Preferă Dillons, chiar dacă pe rafturi cărţile sunt puse de-a valma. Încearcă să se ducă acolo o dată pe săptămână, să vadă ce mai e nou.

Printre revistele pe care le găseşte la Dillon este *The African Communist*. A citit despre *The African Communist*, dar până acum n-a văzut publicaţia, pentru că în Africa de Sud e interzisă. Printre colaboratori, descoperă surprins că unii sunt autori de-o vârstă cu el, din Cape Town – colegi de-ai lui, studenţi din aceia care dormeau toată ziua şi seara mergeau la petreceri, se îmbătau, trăiau pe spezele părinţilor, cădeau la examene, le trebuiau cinci ani ca să termine o facultate de trei ani. Şi poftim, scriu articole în care, cu aerul că stăpânesc deplin domeniul, abordează economia forţei de muncă

migratoare ori revoltele din zonele rurale din Transkei. Cum de aveau timp, între atâta dans, beţii şi destrăbălări, să se documenteze asupra acestor lucruri?

De fapt, el merge la Dillons pentru revistele de poezie. În spatele uşii de la intrare se găseşte un maldăr de tot felul de asemenea reviste: *Ambit*, *Agenda* şi *Pawn*; broşuri policopiate, provenind din locuri izolate, precum Keele; numere disparate, vechi, ale unor reviste americane. Cumpără câte un exemplar din fiecare şi se întoarce cu teancul acasă, unde le citeşte cu atenţie, încercând să-şi facă o idee despre ce scrie fiecare colaborator şi unde şi-ar găsi el locul dacă ar încerca să publice.

Revistele britanice sunt dominate de poezioare incredibil de modeste despre gânduri şi experienţe de zi cu zi, poezioare care n-ar fi mirat pe nimeni cu o jumătate de secol în urmă. Ce s-a întâmplat cu ambiţiile poeţilor de aici, din Marea Britanie? Oare n-au digerat vestea că Edward Thomas[1] şi lumea lui au dispărut o dată pentru totdeauna? N-au învăţat lecţia lui Pound şi Eliot, ca să nu mai vorbim de Baudelaire şi Rimbaud, de epigramiştii greci, de chinezi?

Dar poate că se pripeşte să-i judece pe britanici. Poate că nu citeşte revistele bune, care nu ajung la Dillons. Sau poate că există un cerc de spirite creatoare într-atât de pesimiste în privinţa climatului precumpănitor, încât nu se ostenesc să trimită revistele în care publică la librării precum Dillons. *Botthege Oscure*, bunăoară: unde poţi cumpăra *Botthege Oscure*? Dacă

1 Philip Edward Thomas (1878–1917) – poet şi prozator englez de origine galeză.

există asemenea cercuri luminate, cum va putea el să afle despre ele, cum ar putea să pătrundă în sânul lor?

Cât despre creațiile sale, ar vrea să lase în urmă, de-ar fi să moară mâine, câteva poeme care, editate de niște eruditi altruiști și tipărite din fondurile lor proprii într-o frumoasă plachetă de douăsprezece pagini, să-i facă pe oameni să clatine din cap și să murmure în barbă: „O adevărată speranță, ce pierdere!" Asta speră el. Adevărul e însă că poeziile pe care le scrie devin tot mai scurte, dar și tot mai lipsite de consistență – nu poate să nu simtă asta. Parcă nu mai are pornirea să scrie genul de poezii pe care le scria la șaptesprezece sau optsprezece ani, unele lungi de câteva pagini, incoerente, pe alocuri stângace, dar îndrăznețe, pline de inovații. Poemele acelea, sau majoritatea lor, au țâșnit din starea de amorez angoasat și din torentele de lecturi de la acea vreme. Acum, patru ani mai târziu, e angoasat, dar angoasa lui a devenit ceva obișnuit, chiar s-a cronicizat, ca o durere de cap ce nu se lasă dusă. Ceea ce scrie sunt poezioare seci, *minore* în toate sensurile cuvântului. Indiferent de subiectul fiecăreia, în centrul lor se află el – prins în capcană, singur, deprimat; însă nu poate să nu observe că acestor poeme le lipsește energia sau chiar dorința de a explora cu seriozitate impasul în care a ajuns spiritul său.

De fapt, e obosit tot timpul. La masa lui cu tăblie gri, din sala cea mare de la IBM, se abate ca o furtună asupra lui câte o criză de căscat pe care aproape nu și-o poate stăpâni; la British Museum, cuvintele îi dansează prin fața ochilor. Nu-și dorește decât să-și pună capul pe brațe și să doarmă.

Şi totuşi, nu poate accepta gândul că nu există un plan sau un sens în viaţa pe care o duce aici, la Londra. Acum un secol, poeţii îşi tulburau minţile cu opium sau alcool, ca apoi, din pragul nebuniei, să dea seama despre experienţele lor vizionare. Prin asemenea mijloace se transformau în vizionari, profeţi ai viitorului. El nu apelează la opium şi alcool, e prea speriat de urmările pe care le-ar putea avea asupra sănătăţii lui. Dar oare epuizarea şi deprimarea nu pot avea acelaşi efect? A trăi în pragul prăbuşirii psihice nu e la fel cu a trăi în pragul nebuniei? De ce să se considere a fi un sacrificiu mai mare, o mai mare anihilare a personalităţii, dacă te ascunzi într-o mansardă pe Left Bank pentru care nu ai plătit chiria sau dacă umbli din crâşmă în crâşmă, neras, nespălat, puţind, bând pe banii prietenilor, decât dacă te îmbraci în costum negru şi execuţi munca de birou care-ţi distruge sufletul şi accepţi fie singurătatea până la moarte, fie relaţia sexuală lipsită de dorinţă? Bineînţeles, absintul şi zdrenţele s-au demodat între timp. Şi ce-o fi eroic în a-l duce de nas pe un proprietar şi a nu-i plăti chiria?

T.S. Eliot a lucrat la o bancă. Stevens şi Franz Kafka au lucrat pentru companii de asigurări. Eliot, Stevens şi Kafka au suferit, fiecare în felul său, la fel de mult ca Poe ori Rimbaud. Nu e o dezonoare dacă îi iei drept model pe Eliot, Stevens şi Kafka. El a ales să poarte costum negru, aşa ca ei, să-l poarte ca pe o cămaşă de foc, să nu exploateze pe nimeni, să nu înşele pe nimeni, să-şi plătească drumul. În epoca romantică, artiştii se lăsau cuprinşi de o nebunie extravagantă şi deveneau extravaganţi. Nebunia se revărsa din ei în stoguri de

versuri delirante sau în mari pete de vopsea. Epoca aceea a luat sfârşit: propria lui nebunie, dacă aceasta îi va fi soarta, să-şi piardă minţile, va fi cu totul altfel – liniştită, discretă. Se va aşeza într-un colţ, crispat, gheboşat, ca omul cu veşmântul lung din gravura lui Dürer, aşteptând răbdător să treacă perioada de infern ce i-a fost destinată. Şi după ce va fi trecut, tocmai faptul că a răbdat îl va face să fie mult mai puternic.

Asta-i povestea pe care şi-o spune în zilele mai bune. În alte zile, cele proaste, se întreabă dacă marea poezie se va putea vreodată naşte din emoţii monstruoase, aşa cum sunt ale lui. Impulsul muzical, cândva atât de puternic în el, s-a stins. E pe cale să-şi piardă şi impulsul poetic? Va fi împins de la poezie la proză? Asta e proza: a doua opţiune, recursul spiritelor creatoare care dau greş?

Singura poezie pe care a scris-o în ultimul an şi care-i place nu are decât cinci versuri.

Nevestele pescarilor de languste
S-au deprins să se trezească singure,
De secole bărbaţii lor pescuiesc în zori;
Somnul nu le e chinuit ca al meu.
Dacă ai plecat, du-te la pescarii portughezi de languste.

Pescarii portughezi de languste: e încântat că a strecurat sintagma asta banală într-o poezie, chiar dacă poezia ca atare, la o lectură mai atentă, are tot mai puţină noimă. Şi-a alcătuit liste de cuvinte şi expresii, banale sau obscure, aşteptând să le găsească locul. *Ardent*, de pildă; într-o bună zi, o să plaseze cuvântul *ardent*

într-o epigramă a cărei istorie ocultă va fi aceea că a fost creată ca montură pentru un singur cuvânt, ca o broşă făcută pentru o singură nestemată. Aparent, poemul va fi despre dragoste ori disperare, va fi înflorit însă dintr-un singur cuvânt cu o sonoritate minunată, deşi el încă nu e sigur care-i este înţelesul.

Vor fi de ajuns epigramele ca să-şi clădească pe ele o carieră de poet? Ca formă, n-ai ce reproşa epigramelor. Un întreg univers de simţire poate fi comprimat într-un singur vers, aşa cum au demonstrat-o grecii de atâtea ori. Dar epigramele lui nu ating întotdeauna gradul de concizie al celor greceşti. Prea adesea le lipseşte sentimentul; prea adesea sunt livreşti şi nimic mai mult.

„Poezia nu înseamnă descătuşarea sentimentelor, ci fuga de sentimente", zice Eliot, iar el şi-a copiat cuvintele lui în jurnal. „Poezia nu e expresia personalităţii, ci fuga de personalitate." Şi, ca un gând întârziat amar, Eliot adaugă: „Dar numai cei care au personalitate şi emoţii ştiu ce înseamnă să vrei să fugi de ele".

Îi este groază să reverse pe pagini simţăminte şi nimic altceva. Odată ce le-a dat drumul, n-ar şti cum să le mai stăvilească. Ar fi ca şi cum şi-ar secţiona o arteră şi ar privi cum ţâşneşte şi se scurge sângele. Din fericire, proza nu cere simţăminte: asta e cert. Proza este ca o întindere de apă perfect dreaptă, liniştită, pe care poţi pluti în voie, trasând desene pe suprafaţa ei.

Îşi rezervă un weekend pentru prima lui încercare de a scrie proză. Povestea care rezultă din această încercare – dacă într-adevăr poveste este – n-are o intrigă anume. Tot ce e important se petrece în mintea naratorului, un tânăr fără nume, semănând cu el în toate

privințele, care se duce cu o fată fără nume pe o plajă pustie și o privește cum înoată. Din ceea ce face ea, un gest mic, inconștient, el este brusc convins că i-a fost necredincioasă; mai mult, realizează că ea a observat faptul că el știe, dar nu-i pasă. Asta-i tot. Astfel se încheie textul. La atât se rezumă.

După ce a scris povestea, nu știe ce să facă cu ea. Nu-l arde dorința s-o arate cuiva, poate doar fetei, originalul personajului fără nume. Dar n-a mai ținut legătura cu ea, iar fata oricum nu și-ar da seama că ea e, decât dacă i s-ar atrage atenția.

Povestea este plasată în Africa de Sud. Îl tulbură faptul că încă scrie despre Africa de Sud. Ar prefera să poată lăsa în urmă ceea ce e sud-african în el, așa cum a lăsat în urmă Africa de Sud. Africa de Sud a fost un început prost, un handicap. O familie rurală mediocră, școală proastă, limba afrikaans: a scăpat, mai mult sau mai puțin, de fiecare dintre aceste handicapuri componente. A ajuns în lumea mare, își câștigă existența și se descurcă destul de bine, sau cel puțin n-a dat-o în bară, nu cât să se vadă. N-are nevoie să i se aducă aminte de Africa de Sud. Dacă un val uriaș s-ar rostogoli mâine dinspre Atlantic și ar mătura vârful sudic al continentului african, el n-ar vărsa nici o lacrimă. S-ar număra printre cei salvați.

Deși povestea pe care a scris-o e minoră (în privința asta n-are nici o îndoială), nu e rea. Dar tot nu vede de ce ar publica-o. Englezii n-ar înțelege-o. Plaja din poveste o vor lua drept ceea ce consideră englezii a fi o plajă – câteva pietricele linse de vălurele. Nu vor vedea o întindere uluitoare de nisip la poalele unor faleze

stâncoase, sfărâmate de brizanți, cu pescăruși și cormorani țipând în înalt, în timp ce se luptă cu vântul.

Se pare că există și alte aspecte în care proza nu se aseamănă cu poezia. În poezie, acțiunea se poate petrece oriunde și niciunde; nu contează dacă nevestele singure ale pescarilor trăiesc în Kalk Bay sau în Portugalia, sau în Maine. Proza însă ține morțiș să i se asigure un loc specific.

Încă nu cunoaște Anglia suficient de bine ca să poată scrie despre Anglia în proză. Nu e sigur nici că ar putea scrie despre zonele din Londra care-i sunt familiare, Londra mulțimilor care se târăsc spre locurile lor de muncă, Londra frigului și a ploii, a garsonierelor cu ferestre fără perdele și cu becuri de patruzeci de wați. Bănuiește că, dacă ar încerca, rezultatul n-ar fi diferit de Londra oricărui funcționar burlac. O fi având el propria sa imagine despre Londra, dar nu e prin nimic unică. Dacă are o anumită intensitate, se datorează faptului că e limitată, și e limitată pentru că ignoră tot ce e în afara ei. El încă nu stăpânește Londra. Dacă e vorba de cine stăpânește pe cine, atunci Londra a pus stăpânire pe el.

Opt

Oare prima lui tentativă pe tărâmul prozei anunță o schimbare de direcție în viața lui? E pe punctul de a renunța la poezie? Nu e sigur. Dar dacă se va apuca de proză, înseamnă că trebuie să meargă până la capăt și să devină jamesian. Henry James te învață cum să te ridici deasupra a ceea ce ține de naționalitate. De fapt, niciodată nu se știe sigur unde se petrece o scriere de-a lui Henry James, la Londra, la Paris sau la New York, într-atât este James mai presus de tot ce ține de viața cotidiană. Oamenii din romanele lui James nu trebuie să plătească chirie; nu trebuie să se țină cu dinții de o slujbă; tot ce li se cere e să aibă conversații extrem de subtile, al căror efect este să provoace minuscule deplasări ale puterii, atât de minuscule încât nimeni nu le vede, numai ochiul experimentat. După ce au avut loc suficiente asemenea deplasări, balanța puterii între personajele poveștii se vădește (*voilà!*) a se fi modificat brusc și ireversibil. Și cu asta, basta: povestea și-a împlinit rostul și se poate încheia.

Își propune să exerseze stilul lui James. Dar maniera jamesiană se dovedește mult mai greu de stăpânit decât crezuse el. A face personajele închipuite de el să aibă conversații extrem de subtile este ca și cum ar încerca

să facă mamiferele să zboare. O clipă sau două își flutură mădularele și se țin în aer ca prin magie. După care se prăbușesc.

Sensibilitatea lui Henry James este mai fină decât a lui, nu încape îndoială în această privință. Dar asta nu explică în totalitate eșecul lui. James vrea să ne facă să credem că tot ceea ce contează sunt conversațiile, schimbul de cuvinte. E un credo pe care el e gata să-l accepte, dar își dă seama că nu i se poate conforma în fapt, nu la Londra, orașul pe ale cărui roți crude a fost el frânt, orașul de la care trebuie el să învețe să scrie, altfel de ce se găsește aici?

Odată, când încă era un copil inocent, credea că deșteptăciunea era singurul etalon care conta, și atâta vreme cât el era suficient de deștept, avea să obțină tot ce voia. După ce-a ajuns la facultate, a fost obligat să-și vadă lungul nasului. Facultatea i-a arătat că nu era cel mai deștept, nici pe departe. Iar acum se confruntă cu viața adevărată, unde nu sunt nici măcar examene în care să-și pună ultima nădejde. În viața adevărată, singurul lucru la care pare să se priceapă este să fie deprimat. În materie de deprimare, e primul din clasă. Parcă n-are limite deprimarea pe care o atrage asupra lui și o îndură. Nici chiar atunci când umblă pe străzile reci ale orașului acestuia străin, fără nici o țintă, doar ca să obosească și astfel, odată întors în camera lui, să izbutească măcar să adoarmă, nu resimte în el o cât de firavă dispoziție de a se frânge sub greutatea deprimării. Deprimarea e elementul lui. În starea de deprimare se simte ca un pește în apă. Dacă s-ar interzice deprimarea, n-ar ști ce să facă cu sine.

Fericirea nu te învață nimic, își spune el. Deprimarea, pe de altă parte, te oțelește pentru viitor. Deprimarea e o școală pentru suflet. Din apele deprimării, ieși pe malul celălalt purificat, puternic, gata să răspunzi din nou provocărilor unei vieți consacrate artei.

Cu toate acestea, nu simte deprimarea ca pe o baie purificatoare. Dimpotrivă, îi pare o baltă cu apă murdară. Fiecare puseu de deprimare îl lasă, nu mai plin de viață și mai puternic, ci mai posomorât și mai fără nerv. Cum se manifestă, de fapt, efectul ăsta purificator pe care cică l-ar avea deprimarea? Nu s-a cufundat destul de adânc? Va trebui să înoate dincolo de deprimare, până în melancolie și nebunie? Încă n-a întâlnit pe nimeni despre care să se spună că e nebun de-adevăratelea, dar n-a uitat-o pe Jacqueline, care era „în terapie", cum se exprima ea, și alături de care a petrecut șase luni, cu unele întreruperi, împărțind o garsonieră. N-a existat o clipă în care Jacqueline să fi ars de flacăra divină și exaltantă a creativității. Dimpotrivă, era obsedată de sine, imprevizibilă, scotea și sufletul din om. Ăsta e genul de persoană până la care trebuie să se coboare înainte să devină artist? Și oricum, că ești nebun sau deprimat, cum poți scrie când oboseala e ca o mână înmănușată care te apucă de creier și ți-l stoarce? Sau ceea ce el numește oboseală e, de fapt, un test, un test deghizat, un test pe care-l pică? După oboseală, mai urmează și alte teste, la fel de multe câte cercuri are Infernul lui Dante? Oare oboseala este doar primul dintre testele pe care trebuie să le treacă marii maeștri, Hölderlin și Blake, Pound și Eliot?

Ar dori să i se acorde şansa să se însufleţească şi, preţ de un minut, preţ de o clipă, să afle ce înseamnă să te mistuie focul sacru al artei.

Suferinţă, nebunie, sex: trei moduri de a face ca focul sacru să se pogoare asupra ta. A vizitat văile suferinţei, a venit în contact cu nebunia; despre sex, ce ştie? Sexul şi creativitatea merg mână-n mână, aşa zice toată lumea, iar el nu se îndoieşte de asta. Pentru că sunt creatori, artiştii deţin taina iubirii. Focul care arde în artişti poate fi văzut de către femei, datorită unei capacităţi instinctive a lor. Femeile, în schimb, nu au focul sacru (cu câteva excepţii: Sappho, Emily Brontë). Tocmai pentru că sunt în căutarea focului ce le lipseşte, focul iubirii, femeile îi urmează pe artişti şi se dau lor. În actul iubirii, artiştii şi amantele lor se amăgesc cu iluzia că trăiesc, pentru un răstimp extrem de scurt, viaţa zeilor. Şi din acest act al iubirii, artistul se întoarce la munca lui îmbogăţit şi revigorat, iar femeia, la viaţa ei, transfigurată.

Iar el? Dacă nici o femeie n-a detectat încă, dincolo de inexpresivitatea lui, de aerul ăsta lugubru şi crispat al lui, măcar o pâlpâire a focului sacru; dacă nici o femeie nu pare să i se dăruiască fără a încerca îndoieli profunde; dacă actul iubirii, aşa cum îl cunoaşte el, atât al femeii, cât şi al lui, trădează fie tensiune, fie plictiseală, fie şi tensiune, şi plictiseală – înseamnă oare că el nu e un artist adevărat, sau că încă n-a suferit destul, n-a petrecut destul timp într-un purgatoriul unde i s-a prescris, printre altele, să facă sex fără a cunoaşte pasiunea?

Cu nepăsarea lui superioară față de banalitățile existenței, Henry James exercită o mare forță de atracție asupra lui. Și totuși, oricât ar încerca, nu simte mâna fantomatică a lui James atingându-i fruntea în semn de binecuvântare. James aparține trecutului: când s-a născut el, James era mort de douăzeci de ani. James Joyce era încă în viață, dar avea să moară curând. Îl admiră pe Joyce, poate chiar cita din memorie pasaje din *Ulise*. Dar Joyce e prea legat de Irlanda și de ce se întâmplă acolo, ca să-l includă în panteonul său. Ezra Pound și T.S. Eliot, așa șubrezi cum sunt de bătrânețe, și învăluiți în propriile lor mituri, sunt încă în viață, unul în Parallo, celălalt aici, la Londra. Dar dacă e pe cale să abandoneze poezia (sau poezia e pe cale să-l abandoneze pe el), ce exemplu mai pot oferi Pound sau Eliot?

Dintre marile figuri ale contemporaneității, rămâne unul singur: D.H. Lawrence. Și Lawrence a murit înainte să se nască el, dar moartea lui poate fi socotită un accident, pentru că Lawrence a murit de tânăr. Era la școală când a început să citească Lawrence, când *Amantul doamnei Chatterley* era cea mai vestită dintre toate cărțile interzise. Până să ajungă în anul trei de facultate, citise tot ce scrisese Lawrence, în afară de textele din tinerețe. Lawrence era citit și de ceilalți colegi ai lui. Învățau de la el să spargă carapacea fragilă a convențiilor civilizației și să lase să iasă la iveală miezul tainic al ființei lor. Fetele purtau rochii vaporoase și dansau în ploaie, și se dădeau bărbaților care le promiteau să le ducă până în miezul lor întunecat. Bărbații care nu reușeau să le ducă acolo erau concediați cât ai clipi.

El unul s-a ferit să devină un adept al cultului lui Lawrence. Femeile din cărțile lui Lawrence îi dădeau un sentiment de stinghereală; și le imagina ca pe niște insecte nemiloase, asemenea păianjenilor femele sau călugărițelor. Sub privirile preoteselor cultului de la universitate, palide, îmbrăcate în negru, cu ochi sfredelitori, se simțea ca o mică insectă mascul celibatară, speriată, care o tuleşte una, două. I-ar fi plăcut să se culce cu unele dintre ele, nu putea nega asta – la urma urmei, doar ducând o femeie în miezul ei întunecat putea bărbatul să ajungă la propriul său miez întunecat –, dar era prea înspăimântat. Extazele lor ar fi fost vulcanice; iar el ar fi fost prea slab să le supraviețuiască.

În plus, adeptele lui Lawrence își aveau propriul cod al castității. Intrau în perioade lungi de frigiditate, când nu doreau decât să fie singure sau cu surorile lor, perioade în care gândul de a-și oferi trupurile era ca o profanare. Din somnul lor frigid puteau fi trezite doar de chemarea imperioasă a miezului întunecat masculin. El unul nu era nici întunecat, nici imperios, sau, cel puțin, întunecimea și imperiozitatea lui esențiale încă nu se manifestaseră. Prin urmare, se mulțumea cu alte fete, care încă nu deveniseră femei și poate n-aveau să devină femei niciodată, pentru că nu aveau nici un miez întunecat sau nici unul de luat în seamă, fete care, în străfundul sufletului lor, n-aveau dorința s-o facă, așa cum nici el, în străfundul străfundului său, n-ar fi putut spune că voia s-o facă.

În ultimele săptămâni petrecute în Cape Town, începuse o relație cu o fată care se numea Caroline, o studentă la teatru, cu ambiții actoricești. Merseseră la

teatru amândoi, discutaseră nopți întregi despre meritele lui Anouilh comparativ cu ale lui Sartre, ale lui Ionesco în comparație cu ale lui Beckett; se culcaseră împreună. El unul îl prefera pe Beckett, nu și Caroline: Beckett era prea sumbru, zicea ea. El bănuia că motivul ei adevărat era acela că Beckett nu scria roluri pentru femei. Îmboldit de ea, s-a apucat să scrie el însuși o piesă, o dramă în versuri despre Don Quijote. Dar curând s-a trezit într-un impas – spiritul bătrânului spaniol era mult prea îndepărtat, imaginația lui nu reușea să-l pătrundă –, așa că a renunțat.

Acum, câteva luni mai târziu, Caroline apare la Londra și ia legătura cu el. Se întâlnesc în Hyde Park. Ea și-a păstrat bronzul emisferei sudice, e plină de vitalitate, e încântată că se află la Londra, încântată să-l vadă pe el. Se plimbă prin parc. A venit primăvara, înserările sunt mai lungi, copacii au înverzit. Iau un autobuz până în Kensington, acolo locuiește ea.

E impresionat de ea, de energia și de spiritul ei întreprinzător. A venit la Londra de numai câteva săptămâni și deja și-a făcut un rost. Are o slujbă; și-a trimis CV-ul la toți agenții din lumea teatrului; și are un apartament într-un cartier șic, pe care-l împarte cu trei englezoaice tinere. Cum și-a cunoscut colegele de apartament? o întreabă el. Prietene de-ale prietenilor, răspunde ea.

Reiau relația, dar se dovedește dificilă încă de la început. Slujba pe care și-a găsit-o ea e de chelneriță într-un club de noapte în West End; orarul de lucru e imprevizibil. Ea preferă ca el s-o aștepte la ea acasă, și nu să vină s-o ia de la club. Deoarece colegele ei n-au încredere să dea cheia apartamentului unui străin, e

nevoit să aştepte afară, în stradă. Prin urmare, când el îşi încheie programul de lucru, se întoarce cu metroul până la Archway Road, ia cina – pâine şi cârnaţi – în garsoniera lui, citeşte o oră sau două, sau ascultă radioul, apoi ia ultimul autobuz până în Kensington şi se pune pe aşteptat. Uneori Caroline se întoarce de la club la miezul nopţii, alteori mult mai târziu, chiar şi la patru dimineaţa. Stau ce stau împreună, apoi adorm. La şapte sună ceasul deşteptător: el trebuie să plece înainte să se trezească prietenele ei. Ia un autobuz până la Highgate, mănâncă de dimineaţă, îmbracă uniforma neagră, pleacă la serviciu.

Curând devine o rutină care, atunci când stă şi reflectează, îl uimeşte. Are o legătură amoroasă în care regulile sunt fixate numai şi numai de femeie. Asta face pasiunea din bărbat, îi răpeşte mândria? E îndrăgostit de Caroline? N-ar fi crezut că e în stare de aşa ceva. Cât au fost despărţiţi, aproape că nu s-a gândit la ea. Şi-atunci, de unde această docilitate din partea lui, această umilinţă? Vrea neapărat să se simtă nefericit? Asta a devenit nefericirea pentru el: un drog, fără de care nu mai poate trăi?

Cele mai rele sunt nopţile când ea nu vine deloc acasă. Se plimbă pe trotuar ore întregi sau, când plouă, se ghemuieşte pe prag. Disperat, se întreabă dacă ea chiar lucrează până atât de târziu, sau clubul din Bayswater este o minciună uriaşă, iar ea e, chiar în clipa asta, în patul altcuiva?

Când o ia la întrebări direct, primeşte explicaţii vagi. A fost o noapte agitată la club, am ţinut deschis până în zori, zice ea. Ba că n-a avut bani de taxi. Ba

că a stat la un pahar cu un client. În lumea actorilor, îi aminteşte ea acru, contactele contează cel mai mult. Fără contacte, cariera ei n-are şanse să se lanseze.

Mai fac dragoste, dar nu mai e ca înainte. Caroline e cu gândul aiurea. Mai rău e că, din pricina depresiilor şi îmbufnărilor lui, o să ajungă în curând o povară pentru ea, simte asta. Dacă ar avea minte, ar rupe relaţia chiar acum, şi-ar lua tălpăşiţa. Dar n-o face. N-o fi Caroline iubita misterioasă, cu ochi negri, pe care a sperat s-o găsească venind în Europa, o fi ea doar o fată din Cape Town, dintr-o familie la fel de obscură ca a lui, dar, deocamdată, n-o are decât pe ea.

Nouă

În Anglia, fetele nu-i acordă nici o atenție, poate pentru că persoana lui mai păstrează încă un aer de stângăcie colonială, sau doar pentru că nu e îmbrăcat cum trebuie. Când nu poartă unul dintre costumele sale de IBM, nu are decât pantaloni gri de flanelă și jacheta verde sport, pe care le-a adus de la Cape Town. În schimb, tinerii pe care-i vede în metrou sau pe stradă poartă pantaloni negri, strâmți, pantofi ascuțiți la vârf, jachete strânse pe trup, cu pernițe la umeri și mulți nasturi. Au părul lung, atârnând pe frunte și peste urechi, în vreme ce el și-l tunde scurt la ceafă și pe laturi, cu cărare, așa cum l-au obișnuit, încă din copilărie, frizerii din orașele de provincie, și cum se cere și la IBM. Când circulă cu metroul, ochii fetelor alunecă peste el sau îl fixează cu dispreț.

E ceva nedrept în situația asta, nu tocmai plăcută, în care se găsește: ar protesta dacă ar ști unde și la cine. Ce slujbă au rivalii lui, care le permite să se îmbrace cum vor? Iar el de ce să fie obligat să se ia după modă? Calitățile interioare nu contează?

Ar putea să facă un lucru cu scaun la cap, și anume să se ducă să-și cumpere haine ca ale lor și să le poarte la sfârșit de săptămână. Dar când își imaginează cum

ar fi să se îmbrace într-o asemenea costumație, care lui i se pare nu numai cu totul străină caracterului său, ci și având un aspect mai degrabă latin decât englezesc, simte cum i se crispează toată ființa, cum se împotrivește. Nu poate face așa ceva: ar fi ca și cum s-ar lăsa antrenat într-o șaradă, o farsă.

Londra e plină de fete frumoase. Vin de peste tot din lume: ca bone, ca să învețe engleza, ca studente la Filologie, sau pur și simplu ca turiste. Poartă părul lins, încadrându-le obrajii, ochii sunt dați cu fard închis: au un aer de mister suav. Cele mai frumoase sunt suedezele înalte, cu pielea de nuanța mierii; dar și italiencele, cu ochi migdalați, mignone, își au șarmul lor. Amorul italienesc trebuie să fie încins, focos – își imaginează el –, spre deosebire de cel suedez care nu poate fi decât zâmbitor și languros. Dar va avea el vreodată șansa să descopere dacă are dreptate? Dacă ar izbuti să-și ia inima în dinți și să intre în vorbă cu una dintre străinele astea frumoase, ce i-ar spune? Ar minți dacă s-ar prezenta drept matematician, și nu doar drept programator? Oare atențiile unui matematician ar impresiona o fată din Europa, sau ar fi mai bine să-i spună că, în ciuda exteriorului său șters, el e poet?

În buzunar duce un volum de poezii, uneori Hölderlin, alteori Rilke sau Vallejo. În metrou, scoate ostentativ volumul și se cufundă în lectură. E un test. Doar o fată excepțională va aprecia ceea ce citește el și va recunoaște în el un spirit la fel de excepțional. Dar nici o fată din metrou nu-i acordă atenție. Ar zice că ăsta e primul lucru pe care-l învață fetele când ajung în Anglia: să nu acorde atenție semnelor venite de la bărbați.

Ceea ce numim frumusețe este pur și simplu un presentiment al terorii, îi spune Rilke. Ne prosternăm în fața frumuseții în semn de mulțumire că refuză să ne distrugă. Pe el oare o să-l distrugă, dacă se apropie prea mult, aceste frumoase creaturi din alte lumi, acești îngeri, sau îl vor considera o cantitate prea neglijabilă pentru așa ceva?

Într-o revistă de poezie – *Ambit* sau *Agenda*, nu mai știe exact –, găsește un anunț pentru un atelier săptămânal, organizat de Societatea de Poezie în beneficiul scriitorilor tineri, nepublicați. Îmbrăcat în costumul său negru, se prezintă la ora și locul indicate. Femeia de la intrare îl cercetează suspicioasă, îl întreabă ce vârstă are. „Douăzeci și unu", răspunde el. Minciună: are douăzeci și doi.

Așezați în fotolii de piele, ceilalți poeți îl măsoară din priviri, îl salută rece cu o mișcare a capului. Par să se cunoască între ei; el e singurul nou-venit. Sunt mai tineri decât el, de fapt sunt adolescenți, în afara unuia singur, un bărbat de vârstă mijlocie, cu mers șchiopătat, care ocupă o anumită poziție în Societatea de Poezie. Cei prezenți își citesc pe rând ultimele creații poetice. Poemul pe care-l citește el se încheie astfel: „valurile furioase ale incontinenței mele". Bărbatul cu mers șchiopătat consideră drept nefericită alegerea acestor cuvinte. Cine a lucrat într-un spital, zice el, știe că incontinență înseamnă incontinență urinară, dacă nu și mai rău.

Se prezintă din nou săptămâna următoare și, după sesiune, stă la o cafea cu o fată care a citit o poezie despre moartea unui prieten într-un accident de mașină, o poezie bună în felul ei, reținută, fără pretenții. Când

nu scrie poezie, îl informează fata, studiază la King's College din Londra; e îmbrăcată sobru, decent, cu fustă neagră şi ciorapi negri. Stabilesc să se mai întâlnească.

Se întâlnesc în Leicester Square, într-o sâmbătă după-amiază. Conveniseră ca eventual să meargă la un film; dar, ca poeţi, au o datorie faţă de viaţa trăită din plin, prin urmare, se duc la ea acasă, o cameră în apropiere de Gower Street, unde ea îl lasă s-o dezbrace. E uluit de proporţiile frumoase ale trupului ei gol, de albeaţa ivorie a pielii ei. Oare toate englezoaicele sunt frumoase fără haine pe ele? se întreabă el.

Zac goi unul în braţele celuilalt, dar nu e pic de căldură în îmbrăţişarea lor; şi nici nu va fi, e limpede asta. Într-un târziu, fata se retrage, îşi încrucişează braţele peste sâni, îi împinge mâinile la o parte, clatină din cap fără să scoată un cuvânt.

Ar putea încerca s-o convingă, s-o stârnească, s-o seducă; s-ar putea să reuşească; dar n-are curajul s-o facă. Ea nu e doar femeie, la urma urmei, cu intuiţiile unei femei, ci şi artistă. El încearcă s-o atragă în ceva ce nu e autentic – şi ea ştie asta.

Se îmbracă amândoi în tăcere.

— Îmi pare rău, zice ea.

El ridică din umeri. Nu e supărat. N-o consideră vinovată. Are şi el propriile intuiţii. Exact acelaşi verdict pe care i l-a dat ea şi l-ar da şi singur.

După acest episod, nu se mai duce la Societatea de Poezie. Oricum nu s-a simţit niciodată bine-venit acolo.

Cu englezoaicele nu mai are noroc. La IBM sunt destule englezoaice tinere, secretare, operatoare de cartele perforate, şi destule ocazii să stai la palavre cu ele.

Dar simte o rezistență din partea lor, ca și când n-ar fi sigure cine e el sau ce motive ar avea, ce face el în țara lor. Le privește când sunt cu alți bărbați. Alți bărbați flirtează cu ele, glumesc, le flatează, un stil tipic englezesc. Iar ele reacționează la flirt, se vede de la o poștă: se deschid ca florile. El însă nu s-a învățat să flirteze. Nu e sigur nici dacă privește cu ochi buni tactica asta. Și, oricum, nu vrea ca fetele de la IBM să afle că e poet. Ar chicoti între ele, ar răspândi povestea în toată clădirea.

Cea mai mare aspirație a lui, mai mare decât aceea de a avea ca prietenă o englezoaică, mai mare chiar și decât de a avea o prietenă suedeză ori italiancă, este aceea de a avea ca prietenă o franțuzoaică. Dacă ar avea o relație pasională cu o franțuzoaică, atunci grația limbii franceze, subtilitatea gândirii franceze l-ar mișca, l-ar face mai bun, e sigur de asta. Dar de ce ar fi o franțuzoaică mai dispusă decât o englezoaică să stea de vorbă cu el? Și, oricum, nici măcar n-a zărit vreo franțuzoaică la Londra. La urma urmei, franțuzoaicele au Franța, cea mai frumoasă țară din lume. De ce-ar veni ele în Anglia asta rece, ca să îngrijească de bebelușii localnicilor?

Francezii sunt cel mai civilizat popor din lume. Toți scriitorii pe care-i respectă sunt îmbibați de cultura franceză; majoritatea consideră Franța drept patria lor spirituală – Franța și, într-o oarecare măsură, Italia, deși Italia pare să nu mai fie ce-a fost. De când avea cincisprezece ani, când a trimis un mandat poștal de cinci lire și zece șilingi la Institutul Pelman și a primit în schimb o carte de gramatică și câteva foi de exerciții

pe care să le rezolve şi să le trimită înapoi la institut, ca să-i fie evaluate, el a încercat să înveţe limba franceză. În valiza cu care a venit de la Cape Town, are cinci sute de fişe pe care a notat un vocabular francez de bază, câte un cuvânt pe câte o fişă, cu intenţia de a le purta asupra sa şi a le memoriza. Prin minte i se vântură tot felul de locuţiuni franţuzeşti – *je viens de*, tocmai am; *il me faut*, trebuie să. Dar eforturile lui au fost zadarnice. Nu simte limba franceză. Când ascultă discuri de învăţat franceza, de cele mai multe ori nu-şi dă seama unde se termină un cuvânt şi unde începe următorul. Deşi poate citi texte simple de proză, în urechea lui internă nu le poate auzi cum sună. Limba îi opune rezistenţă, îl îndepărtează; nu găseşte o cale s-o pătrundă.

Teoretic, franceza ar trebui să i se pară uşoară. Ştie latina; îi face plăcere să citească pasaje în latină cu voce tare – nu latina Epocii de Aur sau de Argint, ci vulgata, care ignoră fără jenă ordinea clasică a cuvintelor. Spaniola o învaţă fără dificultate. Citeşte Cesar Vallejo într-o ediţie bilingvă, citeşte Nicolas Guillén, citeşte Pablo Neruda. Limba spaniolă e plină de cuvinte cu rezonanţă barbară, ale căror sensuri nici nu le intuieşte, dar nu contează. Măcar se pronunţă fiecare literă, chiar şi r-ul dublu.

Totuşi, limba pe care descoperă că o simte cu adevărat este germana. Ascultă la radio emisiuni transmise de la Köln şi din Berlinul de Est, dacă nu sunt prea plicticoase, şi le înţelege în mare parte; citeşte poezii în germană şi le prinde sensul destul de bine. Îi place felul în care, în germană, fiecare silabă are propria

greutate. Încă îi mai răsună în urechi un ecou stins al limbii afrikaans, astfel că sintaxa germană nu este o povară. De fapt, îi plac lungimea frazelor germane, îngrămădirea complexă a verbelor la coada lor. Uneori, când citeşte în germană, uită că e o limbă străină.

Citeşte şi recitează Ingeborg Bachmann; citeşte Bertolt Brecht, Hans Magnus Enzensberger. În limba germană există un sens sardonic mai profund, care-l atrage, deşi nu e sigur că înţelege care-i este rostul – şi nici dacă nu cumva e doar un rod al imaginaţiei sale. Ar putea să întrebe pe cineva, dar nu cunoaşte pe nimeni care să citească poezie germană, aşa cum nu cunoaşte pe nimeni care să vorbească franceza.

Ceea ce nu înseamnă că în oraşul acesta uriaş nu există mii de oameni impregnaţi de literatura germană, şi multe alte mii care citesc poezie în limbile rusă, maghiară, greacă, italiană – citesc, traduc, scriu poezii: poeţi în exil, bărbaţi cu păr lung şi ochelari cu ramă de baga, femei cu chipuri străine, ascuţite, cu buze pline, pătimaşe. În revistele pe care le cumpără de la Dillons găseşte destule dovezi despre existenţa lor: traduceri care fără doar şi poate sunt făcute de ei. Dar cum ar putea să-i întâlnească? Ce fac fiinţele astea speciale, când nu citesc şi nu traduc? Poate că el, fără să aibă habar, şade printre ei în sală, la cinematograful Everyman, sau merge printre ei pe Hampstead Heath?

Dintr-un impuls de moment, se ia, chiar pe Heath, după un cuplu care, după cum arată, aparţine acestei categorii. Bărbatul e înalt, bărbos, femeia are păr lung, dat dezinvolt pe spate. E sigur că sunt ruşi. Dar când se apropie suficient ca să-i audă, constată cu sunt englezi; discută despre preţul mobilei la Heal's.

Mai rămâne Olanda. Cel puţin limba olandeză îi este familiară, de bună seamă un avantaj. Printre atâtea cercuri existente în Londra, o fi şi un cerc al poeţilor olandezi? Dacă da, cunoştinţele sale de olandeză i-ar asigura intrarea în acest cerc?

Poezia olandeză i s-a părut întotdeauna plicticoasă, dar numele Simon Vinkenoog apare destul de frecvent în revistele de poezie. Vinkenoog este poetul olandez care pare să fi pătruns pe scena internaţională. A citit tot ce a găsit la British Museum semnat de Vinkenoog, dar nu se simte încurajat. Scrierile lui Vinkenoog sunt stridente, grosiere, le lipseşte cu desăvârşire misterul. Dacă Vinkenoog este tot ce poate oferi Olanda, atunci se confirmă cele mai negre suspiciuni ale sale: anume că, dintre toate naţiunile, olandezii sunt cei mai obtuzi, mai antipoetici. Halal moştenire olandeză! La fel de bine ar putea fi monolingv.

Din când în când, Caroline îi telefonează la serviciu şi îi fixează o întâlnire. Dar când sunt împreună, ea nu-şi ascunde enervarea pe care i-o provoacă. Adică, bate atâta drum ca să ajungă la Londra, şi după aia îşi petrece zilele adunând cifre pe calculator, cum vine asta? vrea ea să ştie. Uită-te în jurul tău, îi spune ea: Londra e o galerie de noutăţi, plăceri, distracţii. De ce nu iese din cochilie, de ce nu se distrează?

— Nu toţi oamenii sunt făcuţi pentru distracţie, răspunde el.

Ea îi ia vorbele drept una dintre glumiţele lui, nu încearcă să înţeleagă.

Caroline încă nu l-a lămurit de unde face rost de bani pentru apartamentul din Kensington şi pentru

hainele noi pe care şi le etalează de fiecare dată. Tatăl ei vitreg din Africa de Sud lucrează în branşa automobilelor. E branşa asta atât de lucrativă, încât să poată finanţa o viaţă de plăceri pentru o fiică vitregă la Londra? Ce face Caroline de fapt la clubul unde îşi petrece orele nopţii? Atârnă mantouri la garderobă şi primeşte bacşişuri? Duce tăvi cu băuturi? Sau munca într-un club e un eufemism pentru cu totul altceva?

Printre contactele pe care şi le-a făcut la club, îl informează ea, este Laurence Olivier. Laurence Olivier se arată interesat de cariera ei actoricească. I-a promis un rol într-o piesă încă nespecificată; şi a invitat-o la casa lui de la ţară.

Şi ce să facă el cu această informaţie? Rolul într-o piesă îi apare ca o minciună; dar cine minte pe cine, Laurence Olivier pe Caroline, sau Caroline pe el? Laurence Olivier trebuie să fie bătrân de-acum, cu dinţi falşi. Poate Caroline să se păzească de Laurence Olivier, dacă bărbatul care a invitat-o la casa lui de la ţară este într-adevăr Olivier? Cum se distrează bărbaţii de vârsta asta cu fetele? Are sens să fii gelos pe un bărbat care probabil nu mai poate avea o erecţie? Gelozia este oricum o emoţie demodată aici, în Londra, în 1962?

Nu e deloc exclus ca Laurence Olivier, dacă într-adevăr despre el e vorba, să-i ofere tot serviciul unei case la ţară, inclusiv un şofer care s-o aştepte la gară şi un majordom care s-o servească la cină. Apoi, după ce ea se ameţeşte cu vin, o va conduce la patul lui şi-o va giugiuli, iar ea se va abandona îmbrăţişării lui, din politeţe, ca să-i mulţumească pentru acea seară, dar şi cu gândul la cariera ei. În tête-à-tête-ul lor, va catadicsi

să pomenească de faptul că există un rival în fundal, un funcționar care lucrează la o companie de mașini de calcul, și care locuiește într-o garsonieră undeva pe lângă Archway Road, unde uneori scrie versuri?

Nu înțelege de ce Caroline nu o termină cu el, iubitul funcționar. Când se târăște spre casă în întunericul de dinaintea zorilor, după o noapte petrecută cu ea, se roagă să nu mai ia legătura cu el. Și cu adevărat, uneori trece o săptămână fără vreo vorbă de la ea. Apoi, tocmai când începe să simtă că aventura a devenit istorie, ea îi telefonează și ciclul se reia.

El crede în iubirea pătimașă și în puterea ei de a transfigura. Dar din experiență știe că relațiile galante îi mănâncă timpul, îl epuizează, îi paralizează munca. Poate că n-o fi făcut să iubească femeile, o fi homosexual? Dacă ar fi homosexual, s-ar explica toate suferințele lui, de la început până la sfârșit. Și totuși, de la vârsta de șaisprezece ani e fascinat de frumusețea femeilor, de aerul lor de misterioasă inaccesibilitate. Ca student, era tot timpul chinuit de febra iubirii, tânjind ba după o fată, ba după alta, uneori după două în același timp. Faptul că citea poezie îi sporea febra. Extazul orbitor al plăcerii sexuale te transportă într-o strălucire fără seamăn, spun poeții, în însăși inima tăcerii; te contopești cu forțele elementare ale universului. Cu toate că până acum el n-a cunoscut strălucirea fără seamăn, nu se îndoiește nici o clipă că poeții au dreptate.

Într-o seară, se lasă agățat pe stradă de un bărbat. Bărbatul e mai în vârstă decât el – de fapt, ține de o altă generație. Se duc cu taxiul până la Sloane Square,

unde locuieşte bărbatul – singur, din câte se pare –, într-un apartament plin de perne împodobite cu ciucuri şi de veioze ce voalează lumina.

Abia dacă schimbă câteva cuvinte. Îl lasă pe bărbat să-l atingă prin haine; nu oferă nimic în schimb. Poate că bărbatul ejaculează, dar o face discret. După care el pleacă, fără să fie condus, şi se întoarce la el acasă.

Asta înseamnă homosexualitatea? La asta se reduce? Chiar dacă e mai mult decât atât, pare o activitate jalnică faţă de relaţia sexuală cu o femeie: se consumă rapid, cu gândul aiurea, fără teamă, dar şi fără strop de încântare. O relaţie aparent fără miză: nimic de pierdut, nimic de câştigat. Un joc pentru oamenii care se tem de marea ligă; un joc pentru rataţi.

Zece

Planul pe care-l avusese el într-un ungher al minții atunci când venise în Anglia – în măsura în care avusese un plan – fusese acela să-şi găsească o slujbă şi să economisească bani. Şi după ce va strânge destui bani, să renunțe la slujbă şi să se dedice scrisului. Iar când i se vor fi terminat economiile, să-şi găsească o nouă slujbă şi tot aşa.

Dar curând descoperă cât de naiv este planul ăsta. Salariul pe care-l primeşte la IBM, înainte să i se rețină taxele, este de şaizeci de lire pe lună, din care poate economisi cel mult zece. Un an de muncă îi va oferi două luni de libertate; cea mai mare parte a acestui timp liber se va duce pe căutarea unei alte slujbe. Bursa din Africa de Sud abia de va putea acoperi taxele universitare.

Dar nu-i numai asta: treptat, află că nu poate schimba patronii după bunul său plac. Noi reglementări cu privire la străinii rezidenți în Anglia prevăd ca fiecare schimbare a locului de muncă să fie aprobată de Ministerul de Interne. Este interzis să fie fără căpătâi; dacă îşi dă demisia de la IBM, trebuie de îndată să-şi găsească un serviciu nou, altfel este obligat să părăsească țara.

Lucrează de suficient de multă vreme la IBM ca să se fi obişnuit cu rutina. Totuşi, încă îi vine greu să su-

porte o zi întreagă de muncă. Deşi atât el, cât şi ceilalţi colegi programatori sunt îndemnaţi permanent, la şedinţe, în note informative, să ţină cont de faptul că ei sunt cele mai importante verigi ale profesiunii de procesare a datelor, el se simte ca un funcţionar plictisit din romanele lui Dickens, care şade cocoţat pe un scaun înalt şi copiază documente jilave.

Singurele întreruperi ale monotoniei zilei apar la unsprezece dimineaţa şi la trei după-amiaza, când soseşte doamna care aduce ceaiul pe o masă cu rotile şi trânteşte câte o ceaşcă de ceai englezesc tare în faţa fiecăruia („Uite-aici, drăguţă!"). Abia după ce trece forfota de la ora cinci – secretarele şi operatoarele de cartele perforate pleacă la fix, nu există ore suplimentare pentru ele – şi se adânceşte seara, poate şi el să-şi părăsească biroul, să umble de colo-colo, să se relaxeze. Sala maşinilor de la parter, dominată de uriaşele cabinete de memorie ale computerului 7090, este cel mai adesea pustie; acolo poate să acceseze programe pe micul computer 1401, chiar să joace pe furiş jocuri.

În asemenea momente, munca nu i se mai pare plicticoasă, dimpotrivă, chiar plăcută. Nu l-ar deranja să-şi petreacă toată noaptea la birou, accesând de unul singur programe concepute de el, până când îl apucă somnul, şi atunci să se spele pe dinţi la toaletă şi să-şi întindă un sac de dormit sub biroul său. Ar fi mai bine decât să prindă ultimul metrou şi să se târască pe Archway Road până la camera lui singuratică. Dar un asemenea comportament ieşit din comun n-ar fi pe placul celor de la IBM.

Se împrieteneşte cu una dintre pontatoare. O cheamă Rhoda; are picioare cam groase, dar un ten măsliniu

şi mătăsos, atrăgător. Rhoda îşi face treaba cu multă seriozitate; uneori, el o priveşte din prag, cum stă aplecată deasupra tastaturii. Ea ştie că e privită, dar nu pare să-i pese.

N-apucă să stea de vorbă cu Rhoda despre nimic altceva în afara treburilor de serviciu. Engleza ei, cu triftongii şi oclusivele glotale, nu e uşor de înţeles. E englezoaică get-beget, dar în alt fel decât colegii lor programatori, cu educaţia lor gimnazială; viaţa pe care-o duce ea în afara orelor de serviciu este o carte închisă pentru el.

Când a sosit în ţara asta, se aştepta să se confrunte cu vestitul temperament rece al britanicilor. Dar acum descoperă că fetele de la IBM nu sunt câtuşi de puţin aşa. Au un fel de senzualitate intimă, ca aceea a animalelor crescute împreună în aceeaşi vizuină jilavă, fiecare cunoaşte obiceiurile trupeşti ale celorlalte. Deşi nu sunt la fel de nurlii ca suedezele şi italiencele, el e atras totuşi de fetişcanele astea englezoaice, de calmul şi umorul lor: i-ar plăcea să o cunoască pe Rhoda mai bine. Dar cum? Ea aparţine unui trib străin. Barierele pe care ar trebui să le depăşească, pentru a nu mai vorbi de convenţiile tribale în ce priveşte cucerirea unei femei, îl ameţesc şi-i taie elanul.

Eficienţa operaţiunilor de pe Newman Street este măsurată în funcţie de utilizarea computerului 7090. 7090 este inima biroului, raţiunea existenţei sale. Când 7090 nu funcţionează, se zice că are „timpi morţi". Timpii morţi nu-s eficienţi, iar ineficienţa este un păcat. Scopul suprem al biroului este să-l ţină pe 7090 în funcţiune toată ziua şi toată noaptea; cei mai valoroşi

clienți sunt cei care ocupă 7090 timp de ore întregi. Asemenea clienți sunt fieful programatorilor principali. Cu aceştia, el nu are de-a face.

Totuşi, într-una din zile, unul dintre clienții serioşi dă de greu cu cartelele de date, iar lui i se trasează sarcina să-l ajute. Clientul este un oarecare domn Pomfret, un om mărunțel, cu ochelari, îmbrăcat într-un costum şifonat. Vine la Londra în fiecare joi, de undeva din nordul Angliei, încărcat cu nenumărate lăzi pline cu cartele perforate; i se rezervă cu regularitate şase ore de lucru pe 7090, începând cu miezul nopții. Din şuşotelile celor din birou, el află că aceste cartele conțin date pentru tunelul aerodinamic al unui nou tip de bombardier britanic, TSR-2, care se construieşte pentru Forțele Aeriene Regale.

Problema domnului Pomfret, ca şi a colegilor domnului Pomfret de acolo din nord, este aceea că rezultatele ultimelor două săptămâni de teste prezintă anomalii. Sunt aberante. Ori rezultatele testelor sunt eronate, ori ceva nu e în regulă cu proiectarea avionului. Sarcina lui este să recitească toate cartelele aduse de domnul Pomfret, pe computerul auxiliar 1401 care verifică dacă vreuna dintre cartele a fost perforată greşit.

Lucrează până după miezul nopții. Teanc după teanc de cartele, le trece pe toate pe rând prin cititorul de cartele. În sfârşit, poate să raporteze că perforarea s-a făcut corect. Rezultatele au fost într-adevăr anormale, problema este reală.

Problema este reală. În cel mai întâmplător şi mai nesemnificativ mod cu putință, iată-l implicat în proiectul TSR-2, în eforturile de apărare a Marii Britanii;

şi-a adus contribuţia la dezvoltarea planurilor britanice de bombardare a Moscovei. De-asta a venit el la Londra, să ia parte la rău, un rău în care nu există recompensă, nici măcar imaginară? În ce constă romantismul de a lucra toată noaptea pentru ca domnul Pomfret, inginerul de aeronautică, un om cu aer atât de blajin şi oarecum neajutorat, şi cu servieta burduşită de cartele, să poată prinde primul tren spre nord ca să ajungă la birou la timp pentru şedinţa de vineri dimineaţa?

Într-o scrisoare adresată mamei sale, îi scrie că a lucrat la datele unui tunel aerodinamic pentru TSR-2. Dar mama lui n-are nici cea mai vagă idee ce-i aia TSR-2.

Testele pentru tunelul aerodinamic se încheie. Vizitele domnului Pomfret la Londra încetează. El urmăreşte în ziare să vadă dacă se pomeneşte ceva nou despre TSR-2, dar nu apare nimic. Din cât se pare, TSR-2 s-a dat la fund.

Acum, când e prea târziu, se întreabă ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi modificat pe furiş datele de pe cartelele TSR-2, atunci când le-a avut în mână. Oare tot proiectul bombardierului ar fi fost dat peste cap, sau inginerii din nord ar fi descoperit că şi-a băgat nasul? Pe de o parte, ar vrea să pună umărul la salvarea Rusiei de la bombardament. Pe de altă parte, are el dreptul moral să se bucure de ospitalitatea britanicilor şi, în acelaşi timp, să le saboteze forţele aeriene? Şi, mă rog, cum ar ajunge ruşii să afle vreodată că, datorită unui simpatizant obscur de la un birou IBM din Londra, ei au câştigat câteva zile în plus de viaţă liniştită în Războiul Rece?

Nu înţelege ce au britanicii împotriva ruşilor. Marea Britanie şi Rusia s-au aflat de-aceeaşi parte a baricadei

în toate războaiele pe care le ştie el din 1854 încoace. Ruşii n-au ameninţat niciodată Marea Britanie cu invazia. Atunci de ce ţin britanicii partea americanilor, care se comportă de parcă ar fi stăpânii Europei şi ai lumii întregi? Nu că britanicii i-ar avea la inimă pe americani. Toate caricaturile din ziare îi iau peste picior pe turiştii americani, cu trabucurile lor, cu burdihanele şi cămăşile lor hawaiiene, înflorate, cu dolarii pe care-i aruncă în dreapta şi-n stânga. În opinia lui, britanicii ar trebui să iasă din NATO, aşa cum au făcut francezii, şi să-i lase pe americani şi pe noii lor amici, vest-germanii, să-şi vadă mai departe de ranchiunele împotriva Rusiei.

Ziarele sunt pline de CDN, Campania pentru Dezarmare Nucleară. Fotografiile publicate, înfăţişând bărbaţi pletoşi şi bărboşi şi fete îmbrăcate simplu, fără zorzoane, cu părul slinos, fluturând pancarte şi strigând sloganuri, nu-l predispun să simpatizeze cu CDN. Pe de altă parte, Hruşciov tocmai a dat o lovitură tactică de mare maestru: a construit baze de rachete strategice în Cuba, pentru a le contracara pe cele americane plasate de jur-împrejurul Rusiei. Acum, Kennedy ameninţă să atace Rusia, dacă ruşii nu-şi retrag rachetele din Cuba. Iar CDN-ul se împotriveşte unei lovituri nucleare la care să participe şi bazele americane din Anglia. El nu poate decât să fie de acord cu protestul lor.

Avioanele de spionaj americane fotografiază Atlanticul în drum spre Cuba. Cargoboturile transportă şi mai multe rachete, spun americanii. În fotografii, rachetele – forme neclare sub prelate – sunt înconjurate cu alb. După părerea lui, formele alea ar putea la fel

de bine să fie bărci de salvare. Îl surprinde faptul că ziarele nu pun sub semnul întrebării povestea americană.

Treziți-vă! îndeamnă CDN gălăgios: *Suntem în pragul anihilării nucleare!* Chiar așa să fie? se întreabă el. Oare chiar o să piară toată lumea, inclusiv el?

Se duce la o mare manifestație CDN, în Trafalgar Square, având grijă să se țină pe margine, ca să înțeleagă toată lumea că el este doar un privitor. Prima manifestație de masă la care s-a dus vreodată: îi repugnă agitatul pumnilor, scandările de sloganuri, în general defularea pornirilor pătimașe. După părerea lui, numai iubirii și artei merită să te dăruiești fără rezerve.

Demonstrația este punctul culminant al unui marș de optzeci de kilometri la care participă simpatizanții de frunte ai CDN și care a început cu o săptămână în urmă la Aldermaston, centrul britanic pentru cercetări în domeniul armamentului nuclear. De câteva zile, *The Guardian* publică fotografii cu protestatarii murați de ploaie, pe drumul spre Londra. Acum, în Trafalgar Square, atmosfera este sumbră. Ascultând discursurile, el înțelege că oamenii ăștia, sau măcar o parte din ei, cred cu adevărat în ceea ce spun. Ei chiar cred că Londra va fi bombardată, cred că vor muri cu toții.

Chiar au dreptate? Și dacă au, totul pare atât de nedrept; nedrept față de ruși, față de populația Londrei, dar mai ales nedrept față de el, care o să ajungă ars de viu ca urmare a instinctelor belicoase ale americanilor.

Gândul îi zboară la tânărul Nicolai Rostov, pe câmpul de bătălie de la Austerlitz, care urmărește ca un iepure hipnotizat cum se apropie grenadierii francezi cu baionetele acelea înfiorătoare îndreptate asupra lui.

Cum de vor să mă omoare pe mine, protestează el, *tocmai pe mine, care sunt atât de iubit de toată lumea!*

Din lac în puț! Ce ironie! După ce a scăpat de afrikaneri, care vor să-l înroleze cu forța în armata lor, și de negri, care vor să-l înece în mare, iată-l nimerind pe o insulă care în curând va fi făcută praf și pulbere! Ce fel de lume e asta? Unde se poate duce omul ca să scape de furia politicii? Numai Suedia pare să fie deasupra întregii agitații. Oare să abandoneze totul și să prindă următorul vapor către Stockholm? Trebuie să știi suedeza ca să poți intra în Suedia? Are Suedia nevoie de programatori de computere? Dar oare există computere acolo?

Manifestația se încheie. El se întoarce în camera lui. Ar trebui să citească *Potirul de aur* sau să lucreze la poemele sale, dar ce rost ar avea, ce rost are orice altceva?

Apoi, câteva zile mai târziu, criza ia brusc sfârșit. În fața amenințărilor lui Kennedy, Hruşciov capitulează. Cargoboturile ruseşti sunt rechemate în țară. Rachetele existente deja în Cuba sunt dezafectate. Ruşii dau publicității un fel de comunicat prin care își explică acțiunea, dar este limpede că au fost umiliți. Din acest episod al istoriei, doar cubanezii se aleg cu oarece câștig. Intreprizi, ei se jură că, indiferent dacă rachetele rămân sau nu pe teritoriul lor, își vor apăra revoluția până la ultimul strop de sânge. El este de acord cu poporul cubanez și cu Fidel Castro. Cel puțin Fidel nu este laș.

La Tate Gallery, intră în vorbă cu o fată care i se pare a fi turistă. O fată oarecare, ochelaristă, cu picioarele

pe pământ, genul de fată care nu-i trezeşte interesul, dar cu care probabil ar face pereche bună. Se numeşte Astrid, îi spune ea. E din Austria – din Klagenfurt, nu din Viena.

Se vădeşte că nu e turistă, ci bonă. A doua zi o invită la un film. Au gusturi destul de diferite, îşi dă seama imediat de lucrul ăsta. Totuşi, când ea îl invită acolo unde munceşte şi este găzduită, el nu refuză. Aruncă o privire în camera ei: o mansardă cu perdele albastre de in, o cuvertură asortată, un urs de pluş, rezemat de pernă.

În salonul de jos, bea ceai împreună cu ea şi cu patroana ei, o englezoaică ai cărei ochi reci îl scrutează nemulţumiţi de ce văd. Aceasta e o casă europeană, spun ochii ei: aici n-avem nevoie de un colonialist necizelat, şi bur pe deasupra.

Nu-i tocmai momentul cel mai bun să fii sud-african în Anglia. Clamând sus şi tare că e perfect justificată, Africa de Sud s-a declarat republică, iar ca urmare a fost pe loc exclusă din Commonwealth-ul britanic. Mesajul implicit al acestei excluderi este foarte explicit: britanicii s-au săturat până-n gât de buri şi de Africa de Sud condusă de buri. Mai mare daraua decât ocaua cu colonia asta. Ar fi mulţumiţi s-o vadă dispărând în neant. Cu siguranţă nu-şi doresc în pragul caselor albi sud-africani prăpădiţi, ca nişte orfani care-şi caută părinţii. N-are nici o îndoială că Astrid va fi informată, pe ocolite, de către această englezoaică afabilă, că el nu e o partidă.

Din singurătate, dar poate şi de milă faţă de această străină nefericită, cu engleza ei stricată, o invită din

nou pe Astrid în oraş. Apoi, fără vreun motiv anume, o convinge să meargă acasă la el. Fata n-a împlinit optsprezece ani, încă e durdulie ca o puberă; până acum, el n-a fost niciodată cu cineva atât de tânăr – e încă un copil, zău aşa. Când o dezbracă, îi simte pielea rece şi lipicioasă. Îşi dă seama că e o greşeală. Nu simte nici o dorinţă; cât despre Astrid, deşi femeile şi nevoile lor sunt de regulă un mister pentru el, nici ea nu simte nimic, e sigur de asta. Dar au ajuns prea departe, amândoi, ca să mai dea înapoi, aşa că merg până la capăt.

În săptămânile următoare mai petrec câteva seri împreună. Dar timpul e de fiecare dată o problemă. Astrid poate ieşi numai după ce i-a culcat pe copiii patronilor; pot să petreacă cel mult o oră împreună, şi aceea pe fugă, până pleacă ultimul metrou spre Kensington. Odată, ea îşi ia inima-n dinţi şi rămâne toată noaptea, el se preface că-i place s-o aibă acolo, cu el, dar adevărul e taman pe dos. Doarme mai bine singur. Când e cineva cu el în pat, stă toată noaptea încordat şi nemişcat, se trezeşte epuizat.

Unsprezece

Cu ani în urmă, când el era încă un copil într-o familie care făcea tot posibilul să fie normală, părinții lui obișnuiau să meargă sâmbăta la seri dansante. Îi privea în timp ce se pregăteau; dacă stătea treaz până târziu, apuca s-o ia la întrebări pe mama lui. Dar ce anume se întâmpla în sala de bal de la Masonic Hotel din Worcester n-a văzut niciodată; ce dansuri dansau părinții săi, dacă se prefăceau că se uită unul în ochii celuilalt în timp ce dansau, dacă dansau numai unul cu altul, sau dacă, așa ca în filmele americane, un străin era lăsat să-și pună o mână pe umărul unei femei și s-o ia de la partenerul ei, astfel că partenerul era nevoit să-și găsească altă parteneră, sau să stea într-un colț și să fumeze mofluz o țigară.

Nu înțelegea nici în ruptul capului de ce oamenii căsătoriți se chinuiau atâta să se îmbrace și să se dichisească pentru a merge la un hotel ca să danseze, când puteau la fel de bine s-o facă în living, pe muzica de la radio. Dar pentru mama lui, serile de sâmbătă de la Masonic Hotel păreau să fie importante, la fel de importante ca libertatea de a călări sau, dacă nu avea cal, de a merge pe bicicletă. Dansul și călăritul reprezentau viața pe care-o avusese înainte să se mărite,

înainte să devină prizonieră, cum zicea ea când își povestea viața („N-o să fiu prizonieră în casa asta!").

Obstinația ei n-a dus-o nicăieri. Persoana de la firma tatălui său, care-i dusese cu mașina la serile dansante de sâmbătă, se mutase din oraș sau nu se mai ducea la petrecerile respective. Rochia de un albastru intens, broșa de argint, mănușile albe, pălărioara caraghioasă pusă pieziș pe cap, toate au dispărut în dulap și în sertare, și cu asta, basta.

El unul s-a bucurat că se terminase cu serile dansante, deși n-a spus nimic. Nu-i plăcea când mama lui pleca de-acasă, nu-i plăcea aerul absent pe care-l avea a doua zi. Nu vedea rostul dansului. Evita să se ducă la filme care sugerau că ar putea avea scene de dans, oripilat cum era de expresia nătângă, sentimentală, de pe chipurile actorilor.

— Dansul e un exercițiu bun, spunea întotdeauna mama lui. Te învață să ții ritmul și să-ți menții echilibrul.

Nu se lăsa convins. Dacă oamenii aveau nevoie de exerciții fizice, puteau să facă gimnastică ritmică, sau să ridice haltere, sau să alerge pe stradă.

În anii care au trecut de când a plecat din Worcester, nu și-a schimbat părerea despre dans. În studenție era mult prea jenant pentru el să meargă la petreceri și să nu știe să danseze, drept pentru care s-a înscris la o școală de dans, plătind lecțiile din banii lui de buzunar: quickstep, vals, twist, cha-cha. N-a mers: peste câteva luni avea să uite tot, după ce-și impusese să uite. Știe foarte bine de ce s-a întâmplat asta. Nici o clipă, nici măcar în timpul lecțiilor, nu s-a lăsat acaparat de dans. Cu toate că picioarele lui urmau pașii regulamentari,

înăuntrul lui se împotrivea îndârjit. La fel se întâmplă şi acum: în străfundul lui, nu vede nici un motiv pentru care oamenii simt nevoia să danseze.

Dansul are sens numai când este înţeles drept altceva, ceva ce oamenii preferă să nu recunoască. Acel *altceva* este, de fapt, chestia adevărată; dansul e doar o perdea. A invita o fată la dans înseamnă a o invita la un act sexual; a accepta invitaţia înseamnă a accepta actul; iar dansul e o mimare sau o prefigurare a actului sexual. Sunt atât de evidente corespondenţele, încât se întreabă de ce se mai ostenesc oamenii să danseze. Pentru ce-i nevoie de toată costumaţia asta, de mişcările ritualice; de ce tot circul ăsta uriaş?

Muzica de dans de altădată, cu ritmurile ei tropăitoare, muzica de la Masonic Hotel, l-a plictisit dintotdeauna. Cât despre muzica primitivă venită din America, pe care dansează cei de vârsta lui, ei bine, lui nu-i provoacă decât un sentiment de aversiune şi intoleranţă.

În Africa de Sud toate cântecele de la radio erau americane. Ziarele urmăreau maimuţărelile starurilor americane de film, tot ce făcea furori în America, precum *hula hoop*, era imitat cu servilism. De ce? De ce să te iei după americani în absolut orice? Renegaţi de olandezi, iar acum şi de britanici, şi-or fi pus sud-africanii în cap să devină pseudoamericani, chiar dacă cei mai mulţi dintre ei n-au dat ochi în viaţa lor cu un american adevărat?

În Marea Britanie se aşteptase să scape de America – de muzica americană, de toanele americane. Dar, spre disperarea lui, britanicii sunt la fel de nerăbdători

să-i maimuțărească pe americani. Ziarele de mare tiraj publică fotografii cu fete care urlă ca apucatele la concerte. Bărbați cu părul până la umeri zbiară și miaună imitând stilul american, apoi își distrug chitarele. Pur și simplu nu mai înțelege nimic din toate astea.

Ceea ce salvează Marea Britanie e Programul Trei. Dacă așteaptă ceva cu nerăbdare după o zi la IBM, este să ajungă acasă, în liniștea camerei lui, să deschidă radioul și să se întrețină cu o muzică așa cum n-a mai auzit niciodată sau cu dezbateri calme, inteligente. Seară de seară, nesmintit și gratuit, marile portaluri se deschid la simpla lui atingere.

Programul Trei transmite numai pe unde lungi. Dacă ar fi transmis pe unde scurte, l-ar fi putut prinde și la Cape Town. Și-atunci ce nevoie ar mai fi avut să vină la Londra?

În seria „Poeți și poezie" se discută despre un rus pe nume Joseph Brodsky. Acuzat de parazitism social, Joseph Brodsky a fost condamnat la cinci ani de muncă forțată, într-un lagăr situat în peninsula Arhanghelsk, în nordul înghețat. Sentința e încă în vigoare. În timp ce el stă în camera lui caldă din Londra, sorbindu-și cafeaua, ronțăind stafide și mei ca desert, există un om de aceeași vârstă cu el, un poet ca și el, care, cât e ziua de lungă, taie bușteni cu fierăstrăul, îngrijindu-și degetele mușcate de ger, peticindu-și ghetele cu zdrențe, neavând altceva de mâncare decât capete de pește și supă de varză.

„Beznă ca înăuntrul unui ac", scrie Brodsky într-o poezie. Nu-și poate scoate versul ăsta din cap. Dacă s-ar concentra, așa, de-adevăratelea, noapte de noapte,

dacă ar forța, prin simplă concentrare, binecuvântarea inspirației să pogoare asupra lui, ar fi în stare să scrie ceva pe măsură. Știe că are în el capacitatea asta, imaginația lui are aceeași culoare ca a lui Brodsky: dar cum să trimită el după aceea vorbă taman până la Arhanghelsk?

Judecând numai după poeziile pe care le-a auzit la radio, după nimic altceva, a ajuns să-l cunoască pe Brodsky, îl știe până-n măduva oaselor. Asta e în stare să facă poezia. Poezia e adevăr. Dar despre el aici, la Londra, Brodsky nu poate ști nimic. Cum să-i spună omului acelui degerat că e cu el, alături de el, zi de zi?

Joseph Brodsky, Ingeborg Bachmann, Zbigniew Herbert: de pe plute singuratice, ce se clatină pe mările întunecate ale Europei, ei își trimit cuvintele în eter, și, purtate de unde, cuvintele grăbesc spre camera lui, cuvintele poeților timpului său, vorbindu-i despre ce poate fi poezia, prin urmare despre ce poate fi el, umplându-l de bucuria că locuiește pe același pământ cu ei. „Semnal reperat la Londra – vă rog, continuați să transmiteți": ăsta-i mesajul pe care li l-ar trimite el, dacă ar putea.

În Africa de Sud a auzit una sau două compoziții de Schönberg și Berg – *Verklärte Nacht*, concertul pentru vioară. Acum, pentru prima oară, aude muzica lui Anton von Webern. În privința lui Webern, a fost avertizat. Webern merge prea departe, a citit el undeva: ce compune Webern nu mai e muzică, doar sunete la întâmplare. Ascultă cu urechea lipită de radio. Întâi o notă, apoi o altă notă, apoi alta, reci precum cristalele de gheață înșirate ca stelele pe cer. Un minut sau două de extaz, apoi totul se termină.

Webern a fost împuşcat în 1945, de un soldat american. O neînţelegere, cică, un accident de război. Creierul care a conceput acele sunete, acele tăceri, acea structură de sunet-şi-tăcere, anihilat pentru totdeauna.

Se duce la Tate Gallery, la o expoziţie a expresioniştilor abstracţi. Timp de un sfert de oră stă în faţa unui Jackson Pollock, dându-i şansa să-l pătrundă, încercând să-şi ia o expresie de cunoscător, în cazul în care vreun londonez spilcuit l-ar urmări amuzat pe acest ignoramus provincial. Zadarnic. Tabloul nu-i spune nimic. Are ceva ce lui îi scapă.

În sala următoare, sus de tot pe perete, se află un tablou mare, compus doar dintr-o pată neagră alungită, pe un câmp alb. *Elegie pentru Republica Spaniolă 24*, de Robert Motherwell, scrie pe etichetă. E fascinat. Ameninţătoare şi misterioasă, forma neagră pune stăpânire pe el. Un sunet ca lovitura unui gong răsună din ea, iar el se cutremură, i se înmoaie genunchii.

De unde vine puterea asta, această formă amorfă care nu seamănă câtuşi de puţin cu Spania sau cu orice altceva, şi cu toate acestea stârneşte în el un şuvoi de simţăminte întunecate? Nu e frumoasă, dar vorbeşte asemenea frumuseţii, poruncitor. De ce are Motherwell această putere, şi nu şi Pollock, sau Van Gogh ori Rembrandt? E oare aceeaşi putere care-i face inima să tresalte când vede o anume femeie, şi nu alta? *Elegia pentru Republica Spaniolă* corespunde vreunei forme pitite în sufletul său? Ce se întâmplă atunci cu femeia care e să-i fie sortită? Umbra ei se află oare deja acolo, în întunecimea lui interioară? Şi cât va mai trece până ca femeia să i se arate? Iar când i se va arăta, va fi el pregătit?

N-are cum să ştie răspunsul. Dar dacă el o poate întâlni ca pe egalul său, pe ea, cea Sortită, atunci iubirea lor va fi fără seamăn, e sigur de asta, un extaz vecin cu moartea; iar când va reveni înapoi la viaţă, va fi o fiinţă cu totul nouă, transformată. O scăpărare a pieirii, ca atingerea a doi poli opuşi, ca împerecherea unor gemeni; apoi o renaştere lentă. Trebuie să fie pregătit pentru asta. Pregătirea e totul.

La Everyman, se proiectează o serie Satyajit Ray. Vede trilogia *Apu* trei seri la rând, într-o stare de transă. În mama lui Apu, o femeie înverşunată, captivă, şi în tatăl lui, seducător şi nevolnic, îşi recunoaşte, cu un sentiment de vinovăţie, propriii părinţi. Dar ceea ce-l fascinează mai presus de orice este muzica, interacţiunea ameţitor de complexă între tobe şi instrumentele cu coarde, solourile lungi de flaut a cărui gamă sau al cărui mod – nu se prea pricepe la teoria muzicală, ca să fie sigur care anume – îi merge la inimă, îi provoacă o stare de melancolie senzuală care durează mult după sfârşitul filmului.

Până acum, muzica occidentală, mai cu seamă Bach, i-a oferit tot ce avea nevoie. Acum, descoperă ceva ce nu se găseşte în Bach, deşi aminteşte de el: felul în care spiritul gânditor, pătrunzător, se abandonează vesel dansului degetelor.

Caută cu înfrigurare în magazinele de discuri şi într-unul dintre ele găseşte un LP cu un cântăreţ la sitar, pe nume Ustad Vilayat Khan, cu fratele acestuia – mai tânăr, după cum îl înfăţişează fotografia – care cântă la *veena*, şi cu un al treilea, fără nume, care cântă la *tabla*. N-are gramofon acasă, dar poate asculta

la magazin primele zece minute din înregistrare. Totul e acolo: exploatarea ezitantă a succesiunii tonurilor, emoția fremătătoare, iureşul extatic. Nu-i vine să creadă că are un asemenea noroc. Un continent nou, şi totul doar pentru nouă şilingi! Merge cu discul acasă şi îl pune bine în coperta lui de carton, în aşteptarea zilei când va putea să-l asculte din nou.

În camera de sub el locuieşte un cuplu de indieni. Au un copil mic, uneori îi aude, stins, plânsetul. Pe bărbat îl salută dând din cap, când se întâlnesc pe scară. Pe femeie n-a prea văzut-o.

Într-una din zile, cineva îi bate la uşă. Indianul. Ar vrea să ia masa cu ei?

Acceptă, nu fără o strângere de inimă. Nu e obişnuit cu mâncarea foarte condimentată. Va fi în stare să mănânce fără să se înece şi să se facă de râs?

În clipa următoare, răsuflă uşurat. Familia este din partea de sud a Indiei; sunt vegetarieni. Condimentele iuți nu reprezintă un element important al bucătăriei indiene, îi explică gazda: au fost introduse numai pentru a masca gustul de carne stricată. Mâncarea indiană din sud este mult mai blândă cu cerul gurii. Şi, într-adevăr, aşa se dovedeşte a fi. Ceea ce i se pune în faţă – supă de nucă de cocos condimentată cu nucşoară şi cuişoare, o omletă – este de-a dreptul mângâietor.

Bărbatul e inginer. El şi soția lui trăiesc în Anglia de mai mulți ani. Sunt fericiți aici, zice el. Locuința este cea mai bună pe care au avut-o până acum. Camera e spațioasă, clădirea liniştită şi curată. Bineînțeles că nu le place clima englezească. Dar – ridică din umeri indianul – trebuie să accepți şi bunele, şi relele.

Soția lui abia dacă scoate un cuvânt. Îi servește pe ei, ea însă nu mănâncă nimic, apoi se retrage în colțul unde pruncul zace în coșul lui. Vorbește prost engleza, explică soțul ei.

Vecinul inginer admiră știința și tehnologia din Occident și se plânge că India e înapoiată. Deși elogiile aduse mașinăriilor îl plictisesc de obicei, nu-l contrazice pe vecin. Sunt primii oameni aici, în Anglia, care-l invită la ei acasă. Mai mult decât atât: sunt oameni de culoare și știu că el e sud-african, cu toate acestea i-au întins o mână. Le este recunoscător.

Întrebarea e, ce să facă el cu recunoștința asta a lui? Nici nu poate fi vorba să-i invite, pe soți și pe pruncul lor care sigur ar plânge, în camera lui de la etaj, la o supă la plic și la o porție de macaroane cu sos de brânză, dacă nu de cârnați *chipolata*. Altfel cum să le întoarcă ospitalitatea?

Trece o săptămână, dar el nu face nimic, apoi încă o săptămână. Se simte tot mai stânjenit. Începe să tragă cu urechea la ușă dimineața, așteptând ca inginerul să plece la serviciu, înainte să iasă și el pe palier.

Trebuie să existe un gest, un act simplu de reciprocitate, dar nu-l poate găsi, ori nu vrea să-l găsească, și foarte curând e prea târziu. Ce-i cu el? De ce complică atât de mult lucruri dintre cele mai simple? Dacă răspunsul e că așa-i firea lui, atunci ce rost are să aibă o asemenea fire? De ce să nu-și schimbe firea?

Dar e oare firea lui de vină? N-ar prea crede. Nu-i pare a fi vorba de fire, ci mai curând de boală, o boală morală: meschinărie, sărăcie a spiritului, prin nimic deosebită în esență de răceala lui față de femei. Se poate

face artă dintr-o asemenea boală? Şi dacă se poate, ce spune asta despre artă?

Pe un panou publicitar din faţa unui chioşc de ziare din Hampstead, citeşte un anunţ: „Se caută al patrulea pentru apartament Swiss Cottage. Cameră proprie, bucătărie comună".

Nu-i place să stea la comun. Preferă să locuiască singur. Dar cât va locui singur, nu va putea ieşi din izolarea lui. Telefonează, fixează o întâlnire.

Bărbatul care-i arată apartamentul e cu câţiva ani mai mare decât el. Are barbă, poartă o jachetă Nehru[1] bleu, închisă cu nasturi aurii de sus până jos. Îl cheamă Miklos, e din Ungaria. Apartamentul e curat, aerisit; camera care va fi a lui e mai mare decât cea pe care o ocupă acum, şi mai modernă.

— O iau, îi spune lui Miklos fără să ezite. Să vă dau un avans?

Dar nu e chiar atât de simplu.

— Lăsaţi-mi numele şi numărul de telefon şi vă trec pe listă, spune Miklos.

Aşteaptă trei zile. În a patra zi, dă el telefon. Miklos lipseşte, îi spune fata care răspunde. Şi camera? Aaa, nu mai e, a fost închiriată de câteva zile.

Vocea ei sună uşor răguşit şi parcă e ceva străin în ea; fără îndoială, fata e frumoasă, inteligentă, sofisticată. N-o întreabă dacă şi ea e unguroaică. Dar dacă ar fi primit camera, acum ar împărţi apartamentul cu ea. Cine e? Cum o cheamă? A fost ea iubirea sortită

1 Model de jachetă purtat de Jawaharlal Nehru, prim-ministru al Indiei între 1947 şi 1964.

lui şi pe care, iată, a pierdut-o? Cine-i fericitul care a primit camera şi viitorul ce ar fi trebuit să fie ale lui?

Când s-a dus să vadă apartamentul, a avut impresia că Miklos i-l arăta mai degrabă de formă. Nu e decât o explicaţie, anume că Miklos căuta pe cineva care să contribuie la economia gospodăriei cu ceva mai mult decât un sfert de chirie, cineva care să ofere şi veselie, ori stil, ori romantism. Evaluându-l dintr-o privire, Miklos a ghicit că-i lipsesc veselia, stilul şi romantismul, aşa că l-a respins.

El ar fi trebuit să preia iniţiativa. „Nu sunt ceea ce par a fi", ar fi trebuit să spună. „Oi fi arătând eu ca un funcţionar, dar în realitate sunt poet, sau un poet în devenire. Pe lângă asta, voi plăti punctual partea mea din chirie, ceea ce e mai mult decât fac majoritatea poeţilor." N-a zis însă asta, nici nu s-a umilit pledând în favoarea sa şi a vocaţiei sale; iar acum e prea târziu.

Cum se face că un ungur poate dispune cum vrea de un apartament în selectul Swiss Cottage, poate să se îmbrace după ultima modă, să se trezească târziu în dimineaţa leneşă, fără îndoială având-o lângă el în pat pe frumoasa cu voce răguşită, câtă vreme el trebuie să se chinuie toată ziua ca un sclav în folosul IBM şi să locuiască într-o cameră mizeră în apropiere de Archway Road? Cum au ajuns în mâinile lui Miklos cheile care descuie plăcerile Londrei? Unde găsesc oamenii ăştia bani să-şi întreţină viaţa de huzur?

Nu i-au plăcut niciodată oamenii care nu se supun regulilor. Dacă regulile sunt ignorate, viaţa încetează să mai aibă sens: asemenea lui Ivan Karamazov, poţi să dai înapoi biletul şi să te retragi. Şi totuşi, Londra

pare plină de oameni care ignoră regulile şi scapă nepedepsiţi. El pare singurul într-atât de tâmpit încât să respecte legile, el şi ceilalţi funcţionari în costume negre, cu ochelari, hărţuiţi, pe care-i vede în metrou. Şi-atunci, ce-ar trebui să facă? Să-l ia ca exemplu pe Ivan? Să-l ia ca exemplu pe Miklos? Pe oricare l-ar lua ca exemplu, simte că ar pierde. Pentru că n-are talent să mintă, să ducă de nas, să ocolească legea, aşa cum n-are talent pentru distracţii şi haine fistichii. N-are talent decât pentru deprimare, o deprimare banală, sinceră. Dacă acest oraş nu oferă recompensă pentru deprimare, atunci ce caută el aici?

Doisprezece

În fiecare săptămână soseşte o scrisoare de la mama lui, un plic par avion, albastru-deschis, pe care numele destinatarului e scris îngrijit, cu litere de tipar. E disperat când primeşte aceste dovezi ale iubirii ei constante pentru el. Mama lui nu vrea să înţeleagă că, atunci când a plecat el din Cape Town, a tăiat toate legăturile cu trecutul? Cum poate s-o facă să accepte că procesul de a se transforma într-o altă persoană, care a început când el avea cincisprezece ani, va continua fără cruţare până când vor fi dispărut toate amintirile despre familie şi ţara pe care a lăsat-o în urmă? Când va vedea că el s-a îndepărtat atât de mult de ea, încât ar putea la fel de bine să fie un străin?

În scrisori, mama îi dă veşti despre familie, îi scrie despre ultimele ei slujbe (se mută de la o şcoală la alta, ţinând locul profesorilor aflaţi în concediu medical). Îşi încheie scrisorile cu speranţa că e bine, sănătos, că are grijă să poarte haine călduroase, că nu s-a îmbolnăvit de gripa despre care a auzit că bântuie prin Europa. Despre cum merg treburile în Africa de Sud nu scrie, deoarece el i-a spus clar că nu-l interesează.

El pomeneşte de faptul că şi-a uitat mănuşile în metrou. Ce greşeală! Curând, soseşte un pachet par

avion: o pereche de mănuşi cu un deget, din blană de miel. Timbrele au costat mai mult decât mănuşile.

Ea îşi scrie corespondenţa duminica seara şi o pune la cutie ca să fie ridicată lunea dimineaţa. Îi e uşor să-şi imagineze scena care are loc în apartamentul în care s-au mutat mama, tatăl şi fratele lui, după ce-au vândut casa din Dondebosch. Cina s-a încheiat. Ea strânge masa, îşi pune ochelarii, trage lampa mai aproape. „Ce faci acum?" o întreabă tatăl lui, care are oroare de serile de duminică, după ce-a isprăvit de citit *Argus* de la prima până la ultima pagină şi nu mai are nimic de făcut. „Trebuie să-i scriu lui John", răspunde ea, ţuguindu-şi buzele, punând punct oricărei discuţii. *Dragă John*, începe ea.

Ce crede că obţine cu scrisorile astea ale ei, această femeie încăpăţânată, lipsită de tact? Nu-şi dă seama că dovezile fidelităţii ei, oricât de perseverente, nu-l vor face niciodată să cedeze şi să se întoarcă? Nu poate accepta că el nu e normal? Ar trebui să-şi concentreze iubirea asupra fratelui lui, iar pe el să-l dea uitării. Fratele lui e o fiinţă mai simplă şi mai inocentă. Fratele lui e inimos. Să-şi asume fratele lui povara de-a o iubi; să-i spună fratelui lui că de-acum încolo el e întâiul ei născut, cel mai iubit de ea. Şi-atunci el, cel proaspăt uitat, va fi liber să-şi croiască propria viaţă.

Ea scrie săptămânal, dar el nu-i răspunde în fiecare săptămână. Prea ar fi un gest de reciprocitate. Scrie doar din când în când, scurt, spunând mai nimic, dar simplul fapt că le-a scris e semn că încă mai e în lumea celor vii.

Asta-i partea cea mai rea. Asta-i capcana pe care a construit-o ea, o capcană din care încă nu ştie cum

să iasă. Dacă ar fi să taie toate legăturile, dacă n-ar mai scrie deloc, ea ar trage concluzia cea mai rea, cea mai rea cu putință; și numai gândul la durerea care ar săgeta-o în acea clipă îl face să-și dorească să-și acopere ochii și să-și astupe urechile. Atâta vreme cât ea e în viață, el n-are voie să moară, prin urmare, atâta vreme cât ea e în viață, viața lui nu-i aparține. N-are voie să fie nepăsător față de viața asta. Deși nu se iubește cine știe ce, trebuie ca, de dragul ei, să aibă grijă de sine, până acolo încât să se îmbrace cu haine călduroase, să mănânce ce trebuie, să ia vitamina C. Cât despre sinucidere, nici nu poate fi vorba.

Despre Africa de Sud află veşti de la BBC şi din *Manchester Guardian*. Ştirile din *The Guardian* îl îngrozesc. Un fermier îl leagă pe unul dintre muncitorii lui de-un copac şi-l biciuieşte până-l omoară. Poliția trage la întâmplare în mulțime. Un prizonier este găsit mort în celulă, spânzurat de o fâșie de pătură, chipul îi e plin de vânătăi şi sânge. Orori după orori, atrocități după atrocități, fără contenire.

Ştie care sunt opiniile mamei lui, ea crede că lumea are o părere greşită despre Africa de Sud. Negrii sud-africani o duc mai bine decât oriunde în Africa. Cei care instigă la greve şi proteste sunt agitatorii comuniști. Cât despre muncitorii de la ferme, care primesc salariile sub formă de fiertură de mălai şi sunt nevoiți să-şi îmbrace copiii în saci de iută, ca să-i ferească de frigul iernii, mama lui recunoaşte că e o adevărată ruşine. Dar lucruri din astea se întâmplă numai în Transvaal. Afrikanerii din Transvaal, cu urile lor întunecate şi inimile neiertătoare, au adus țării ăsteia un renume atât de rău.

Opinia lui, pe care nu ezită să i-o comunice, este că, în loc să țină discurs după discurs la Națiunile Unite, rușii ar trebui să invadeze fără întârziere Africa de Sud. Ar trebui să lanseze parașutiști peste Pretoria, să-i captureze pe Verwoerd[1] și pe acoliții lui, să-i pună la zid și să-i împuște.

Ce-ar trebui să facă rușii după ce l-au împușcat pe Verwoerd nu mai spune, nici nu s-a gândit la asta. Tot ce contează e că trebuie să se facă dreptate; restul e politică, or el nu e interesat de politică. De când se știe el, afrikanerii au călcat oamenii în picioare pentru că, susțin ei, au fost la rândul lor călcați în picioare. Ei bine, atunci să se învârtă roata, forței să i se răspundă cu o forță și mai mare. El e bucuros că a ieșit de-acolo.

Africa de Sud îi atârnă ca o povară de gât. Vrea să scape de ea, nu-i pasă cum și-n ce fel, ca să înceapă să respire.

Nu trebuie să cumpere *Manchester Guardian.* Sunt alte ziare mai la îndemână: *Times*, bunăoară, sau *Daily Telegraph*. Dar în *Manchester Guardian* poți să ai încredere că nu scapă nimic din ce se întâmplă în Africa de Sud și care îți încrâncenează carnea. Când citește *Manchester Guardian*, poate fi sigur că află tot ce-i mai rău.

N-a mai vorbit cu Astrid de săptămâni. Într-una din zile, îl sună ea. Și-a încheiat perioada de ședere în Anglia, se întoarce în Austria.

---

1 Hendrik Frensch Verwoerd (1901-1966) – prim-ministru al Africii de Sud din 1958 până la asasinarea lui în 1966. Cunoscut drept politicianul care a conceput și a implementat apartheidul.

— Presupun că n-o să te mai văd, îi zice ea, aşa că am telefonat ca să-mi iau rămas-bun.

Fata încearcă să pară degajată, însă el îi aude vocea înlăcrimată. Cu un sentiment de vinovăţie, îi propune să se întâlnească. Beau o cafea; merg împreună acasă la el şi ea îşi petrece noaptea („ultima noastră noapte", spune ea) lipindu-se strâns de el, plângând încetişor. Devreme a doua zi dimineaţa (e duminică) o aude că se dă încet jos din pat şi se duce în vârful picioarelor la baia de pe palier, ca să se îmbrace. Când ea revine în cameră, el se preface că doarme. Ştie că e de ajuns să facă cel mai mic gest, şi ea ar rămâne. Dacă e ceva ce ar vrea să facă înainte de a-i acorda ei atenţie, bunăoară să citească un ziar, ea ar sta liniştită într-un colţ şi ar aştepta. Se pare că aşa sunt învăţate fetele din Klagenfurt să se poarte: să nu ceară nimic, să aştepte până când bărbatul e dispus, şi atunci să-l servească.

Ar dori să fie mai drăguţ cu Astrid, e atât de tânără, atât de singură în marele oraş. I-ar plăcea să-i şteargă lacrimile, s-o facă să zâmbească; i-ar plăcea să-i demonstreze că inima lui nu e atât de împietrită pe cât pare, că el e în stare să răspundă disponibilităţii ei cu propria disponibilitate, disponibilitatea de a o strânge în braţe aşa cum vrea ea să fie strânsă în braţe, că e în stare să-şi aplece urechea la poveştile despre mama şi fraţii ei de-acasă. Dar trebuie să fie atent. Prea multă căldură ar putea-o face să-şi anuleze biletul, să rămână la Londra, să se mute cu el. Doi dintre învinşi, adăpostindu-se unul în braţele celuilalt, consolându-se reciproc: o perspectivă mult prea umilitoare. Nu le mai rămâne decât să se căsătorească, el şi Astrid, şi să-şi petreacă

restul vieții având grijă unul de altul, ca niște invalizi. Așa că el nu-i dă nici un semn, ci zace cu ochii strâns închiși, până aude scârțâitul treptelor și pocnetul ușii de la intrare.

E decembrie, vremea s-a înrăutățit. Ninge, zăpada se transformă în zloată, zloata îngheață: pe trotuare trebuie să-ți cauți priza la fiecare pas, ca pe munte. O pătură de ceață învăluie orașul, ceață îngroșată de praf de cărbune și sulf. Curentul se întrerupe; metrourile nu mai circulă, bătrânii mor înghețați în casele lor. Cea mai rea iarnă a secolului, așa scrie în ziare.

Merge cu pași apăsați pe Archway Road, alunecă pe gheață, și-a acoperit fața cu un fular, încearcă să nu respire. Hainele îi miros a sulf, are un gust neplăcut în gură, când tușește scuipă flegmă neagră. În Africa de Sud e vară. Dacă ar fi acolo, ar putea sta pe plaja Strandfonteen, care se întinde pe kilometri întregi, nisip alb sub minunatul cer albastru.

Noaptea, o țeavă se sparge în camera lui. Podeaua se inundă. Se trezește înconjurat de o pojghiță de gheață.

E ca pe vremea blițului, scriu ziarele și publică povești despre cantinele pentru oamenii fără adăpost, organizate de trupele auxiliare de femei, despre echipele de lăcătuși-mecanici care trudesc noapte de noapte. Criza scoate la iveală ce-i mai bun în londonezi, scriu ziarele, iată-i cum fac față greutăților cu o energie calmă, mereu glumeți.

El unul, chiar dacă se îmbracă la fel ca londonezii, tropăie spre serviciu ca londonezii, suferă de frig ca londonezii, nu-i deloc glumeț. Nici la Paștele cailor

nu l-ar socoti londonezii ca pe unul de-al lor. Dimpotrivă, londonezii îl recunosc pe loc drept încă unul dintre străinii aceia care, din cine ştie ce motive idioate, aleg să trăiască acolo unde nu le e locul.

Cât timp va fi obligat să trăiască la Londra, înainte să se accepte faptul că a devenit unul de-al lor, că a devenit englez? Va fi suficient să primească paşaport britanic, sau un nume străin cu rezonanţă ciudată e semn că va rămâne mereu un ostracizat? Şi, de fapt, ce înseamnă „a deveni englez"? Anglia este ţara a două naţiuni: va trebui să aleagă una din ele, să aleagă între a fi englez din clasa de mijloc şi a fi englez din clasa muncitoare. Se pare că a şi ales. Poartă uniforma clasei de mijloc, citeşte un ziar al clasei de mijloc, imită felul de a vorbi al clasei de mijloc. Dar simplele elemente exterioare ca acestea n-o să fie de ajuns să-l ajute să fie acceptat, nici pe departe. Acceptarea în sânul clasei de mijloc – acceptarea totală, nu un bilet temporar, valabil doar la anumite ore ale zilei, în anumite zile ale anului – a fost decisă, din câte vede el, cu ani în urmă, chiar cu generaţii în urmă, conform unor reguli care lui îi vor rămâne pentru totdeauna necunoscute.

Cât despre clasa muncitoare, el nu-i împărtăşeşte distracţiile, cu greu îi înţelege discursul, n-a simţit niciodată nici cel mai mic semn de bun venit din partea ei. Fetele de la IBM îşi au prietenii lor din rândul clasei muncitoare, gândul le e numai la măritiş, prunci şi locuinţe sociale, răspund cu răceală la orice tentativă de abordare. O fi trăind el în Anglia, dar în nici un caz pentru că a fost invitat de clasa muncitoare engleză.

Sunt şi alţi sud-africani în Londra, cu miile, dacă e să dea crezare statisticilor. Sunt şi canadieni, austra-

lieni, neo-zeelandezi, chiar şi americani. Dar oamenii ăştia nu-s imigranţi, n-au venit ca să se stabilească aici, să devină englezi. Au venit să se distreze, sau să studieze, sau să câştige nişte bani înainte să facă un tur al Europei. După ce se vor fi săturat de Lumea Veche, se vor întoarce la ei acasă şi-şi vor relua vieţile lor adevărate.

La Londra sunt şi europeni, nu numai studenţi la Filologie, ci şi refugiaţi din Blocul Răsăritean, şi refugiaţi mai de demult, din Germania nazistă. Dar situaţia lor este diferită de a lui. El nu e refugiat; sau, mă rog, dacă ar pretinde că e refugiat, n-ar obţine nimic de la Interne. Cine te asupreşte? l-ar întreba cei de la Interne. De ce anume fugi? De plictiseală, ar răspunde el. De filistinism. De atrofierea vieţii morale. De ruşine. Şi unde ar ajunge cu o asemenea pledoarie?

Apoi mai e Paddington. Merge pe Maida Vale sau pe Kilburn High Road, la şase seara, şi vede, sub luminile galbene, spectrale ale felinarelor, mulţimi de antilezi târându-se înapoi spre locuinţele lor, înfofoliţi din pricina frigului. Cu umerii aplecaţi, cu mâinile înfundate în buzunare, pielea lor are o aură cenuşie, făinoasă. Ce-i îndeamnă să vină din Jamaica şi Trinidad în acest oraş nemilos, unde frigul se insinuează până şi din pavajul străzilor, unde orele de lumină a zilei le petrec în corvoadă, iar serile, ghemuiţi în jurul unui foc de aragaz, într-o încăpere închiriată, cu pereţi scorojiţi şi mobilă care abia se mai ţine? Cu siguranţă că n-au venit aici cu toţii ca să-şi găsească faima ca poeţi.

Oamenii cu care lucrează el sunt mult prea politicoşi să-şi exprime opinia despre vizitatorii străini. Cu toate acestea, din anumite tăceri ale lor, ştie că nu e

dorit în țara lor, nu cu adevărat. Ei păstrează tăcerea și în privința antilezilor. Dar el poate citi semnele. PLECAȚI ACASĂ, NEGROTEILOR, spun sloganurile pictate pe pereți. FĂRĂ COLORAȚI, spun anunțurile din ferestrele pensiunilor. Lună de lună, guvernul înăspreşte legile privitoare la imigrație. Antilezii sunt opriți pe docuri în Liverpool, sunt ținuți acolo până îi cuprinde disperarea, după care sunt trimişi înapoi de unde au venit. Dacă pe el nu-l fac să le simtă ostilitatea vădită, singura explicație e aspectul său exterior, care-l protejează: costumul Moss Brothers și pielea deschisă la culoare.

Treisprezece

„După o matură chibzuinţă, am ajuns la concluzia..." „După o sondare a sufletului meu, am ajuns la concluzia..."

Lucrează la IBM de mai bine de-un an: o iarnă, o primăvară, o vară, o toamnă, încă o iarnă, şi acum începutul unei noi primăveri. Chiar şi în biroul de pe Newman Street, o clădire ca o cutie, cu ferestrele sigilate, simte suava schimbare a aerului de afară. Nu mai poate continua astfel. Nu-şi mai poate sacrifica viaţa principiului că fiinţele umane trebuie să trudească în chinuri pentru pâinea zilnică, un principiu pe care pare să-l fi îmbrăţişat, deşi habar n-are de unde l-a cules. Nu poate să-i demonstreze la nesfârşit mamei sale din Cape Town că el şi-a clădit o existenţă temeinică, prin urmare să nu-şi mai facă griji pentru el. De obicei, nu prea ştie ce vrea, nu-i pasă să ştie ce vrea. A şti ce vrei semnifică, în opinia lui, moartea scânteii creatoare. Dar, în acest caz, nu-şi poate permite să plutească în derivă în obişnuita lui ceaţă a indeciziei. Trebuie să plece de la IBM. Trebuie să iasă de-acolo, indiferent de cât de umilit se va simţi.

În ultimul an, scrisul lui de mână a devenit, fără voia lui, tot mai mic şi mai mic şi mai indescifrabil.

Acum, şezând la masa lui de lucru şi scriind ceea ce urmează să fie anunţarea demisiei sale, se străduieşte să facă literele mai mari, curbele mai largi, caligrafia mai încrezătoare.

„După o reflecţie îndelungată", scrie el în sfârşit, „am ajuns la concluzia că viitorul meu nu se află la IBM. Conform contractului, doresc prin urmare să vă dau un preaviz de o lună."

Semnează, lipeşte plicul, scrie destinatarul: Dr. B.L. McIver, Director, Departamentul Programare, şi aruncă discret plicul în tava numită INTERNE. Nimeni din birou nu-i acordă nici măcar o privire. Îşi reia locul.

Până la ora trei, când se ridică din nou corespondenţa, are timp să se răzgândească, să ia pe furiş scrisoarea din tavă şi s-o facă bucăţele. După ce scrisoarea ajunge la destinatar, zarurile au fost aruncate. Până a doua zi, vestea se va fi răspândit în întreaga clădire: unul dintre oamenii lui McIver, unul dintre programatorii de la etajul doi, sud-africanul, şi-a dat demisia. Nimeni nu va dori să fie văzut stând de vorbă cu el. Va fi trimis în carantină. Aşa stă treaba la IBM. Fără compătimiri false. Va fi etichetat drept un individ lipsit de perseverenţă, un ratat, mai bine să n-ai de-a face cu el.

La trei după-amiaza, femeia responsabilă cu corespondenţa vine să ia tava. El se apleacă asupra hârtiilor sale, inima îi bate ca nebună.

O jumătate de oră mai târziu, este chemat în biroul lui McIver. McIver este furibund, dar se stăpâneşte.

— Ce-i asta? întreabă el, arătând spre scrisoarea care zace deschisă pe masa lui.

— M-am hotărât să demisionez.

— De ce?

A bănuit el că McIver o să primească rău vestea. McIver este cel care l-a intervievat pentru postul acesta, care l-a acceptat şi i-a aprobat cererea, care a înghiţit povestea că este un oarecare venit din colonii şi vrea să facă o carieră în programare. McIver are şi el şefi, faţă de care va trebui să-şi explice eroarea.

McIver este un om înalt. Se îmbracă la patru ace, vorbeşte cu accent de Oxford. Nu-l interesează câtuşi de puţin programarea ca ştiinţă sau pricepere, sau îndemânare sau ce-o fi. El este doar un director. La asta se pricepe: să traseze sarcini oamenilor, să le administreze timpul, să-i îndrume şi să-i mâne de la spate, să-şi câştige banii pe spinarea lor.

— De ce? întreabă din nou McIver, impacientat.

— Nu găsesc că munca la IBM este suficient de satisfăcătoare la nivel uman. Nu mă împlineşte.

— Continuă.

— Speram la ceva mai mult.

— Cam la ce, adică?

— Speram să găsesc aici prietenie.

— Consideri că atmosfera nu este prietenoasă?

— Nu, nu că nu e prietenoasă. Oamenii sunt foarte amabili. Dar a fi prietenos nu este acelaşi lucru cu prietenia.

Sperase ca scrisoarea să fie acceptată drept ultimul său cuvânt. Ce speranţă naivă! Ar fi trebuit să-şi dea seama că o vor lua doar ca pe scânteia ce declanşează războiul.

— Ce altceva? Dacă mai ai ceva de spus, acum este momentul s-o faci.

— Nimic altceva.

— Nimic altceva. Înțeleg. Duci lipsă de prietenii. Nu ți-ai găsit prieteni.

— Da, corect. Nu dau vina pe nimeni. Probabil că eu sunt de vină.

— Și din pricina asta vrei să-ți dai demisia.

— Da.

Acum că le-a rostit, cuvintele îi par prosteşti, şi chiar sunt. Este manevrat să spună prostii. Dar ar fi trebuit să se aştepte la asta. Aşa îl fac să plătească pentru că i-a respins pe ei şi slujba pe care i-au dat-o, o slujbă la IBM, liderul de piață. Ca un începător în jocul de şah, este împins în colțuri şi făcut mat în zece mişcări, în opt mişcări, în şapte mişcări. O lecție de dominație. Ei bine, n-au decât s-o facă. N-au decât să-şi facă mutările, iar el îşi va face mutările lui de răspuns, stupide, uşor de prevăzut, uşor de contracarat, până când se vor plictisi şi-l vor lăsa să plece.

Cu un gest brusc, McIver încheie interviul. Asta e, deocamdată. E liber să se întoarcă la biroul său: pentru prima oară, nu mai este nici măcar obligat să lucreze până târziu. Poate să plece din clădire la ora cinci, şi toată seara este a lui.

A doua zi dimineața, prin intermediul secretarei lui McIver – McIver însuşi trece pe lângă el, fără să-i răspundă la salut –, i se spune să se prezinte fără întârziere la Biroul Central IBM din City, la Departamentul Personal.

Este limpede că funcționarul de la Personal, care-i analizează cazul, a auzit de obiecția lui că IBM nu i-a satisfăcut nevoia de prietenie. Pe masa lui de lucru se

află un dosar deschis; pe măsură ce se desfăşoară interviul, funcţionarul bifează punctele din dosar. De când se simte nefericit în slujba aceasta? A vorbit vreodată cu superiorul lui despre această nefericire a lui? Dacă nu, de ce nu? Au fost neprietenoşi colegii lui din Newman Street? Nu? Atunci e atât de bun să-şi explice mai pe larg plângerea?

De fiecare dată când sunt rostite, cuvintele *prieten*, *prietenie*, *prietenos* sună tot mai aiurea. Dacă îţi cauţi prieteni – şi-l închipuie el pe funcţionar spunând – înscrie-te într-un club, joacă popice, zboară cu aeroplanul, colecţionează timbre. De ce aştepţi de la patronul tău, IBM, International Business Machines, producător de calculatoare electronice şi computere, să-ţi facă rost de prieteni?

Şi desigur că funcţionarul are dreptate. Ce drept are el să se plângă, mai cu seamă în această ţară, unde toţi se comportă cu atâta răceală unii faţă de ceilalţi? Nu este ăsta motivul pentru care îi admiră pe englezi, tocmai pentru această rezervă emoţională a lor? Oare nu de aceea scrie el, în timpul lui liber, o teză despre operele lui Ford Madox Ford, panegiristul pe jumătate german al laconismului englez?

Derutat, împiedicat, îşi explică mai pe larg plângerea. Dar explicaţia sa mai largă este la fel de obscură pentru funcţionarul de la Personal ca şi plângerea în sine. *Inducere în eroare*, aceasta este sintagma pe care probabil o aşteaptă funcţionarul de la el. *Angajatul a fost indus în eroare*, asta ar fi o formulare potrivită. Dar nu vrea să-l ajute. N-au decât să-l catalogheze ei cum vor.

Ce-l interesează în mod deosebit pe funcţionar este ce are de gând să facă mai departe. Nu cumva caută,

cu toată vorbăria asta a lui despre lipsa de prietenie, să-şi acopere mutarea de la IBM la una dintre firmele rivale în domeniul maşinilor de calcul? I s-au făcut cumva promisiuni, i s-au oferit sporuri salariale?

Mai sincer decât este în negarea acestor speculaţii nici că poate fi. Nu are în perspectivă nici o altă slujbă, nici la vreun rival, nici de alt soi. Nu a dat nici un interviu. Pleacă de la IBM pur şi simplu pentru că vrea să plece de la IBM. Vrea să fie liber, asta-i tot.

Cu cât vorbeşte mai mult, cu atât i se par mai prosteşti vorbele sale, cu atât pare mai străin de lumea afacerilor. Dar cel puţin nu spune „Plec de la IBM pentru că vreau să devin poet". Măcar acest secret este încă doar al lui.

Ca din senin, taman acum primeşte un telefon de la Caroline. E în vacanţă, pe coasta sudică, în Bognor Regis, şi nu prea are nimic de făcut. Ce-ar fi să ia trenul şi să-şi petreacă sâmbăta cu ea?

Îl aşteaptă la gară. De la o prăvălie de pe Main Street închiriază biciclete; curând, străbat cu bicicletele drumuri de ţară singuratice, printre lanuri de grâu verde. Este neobişnuit de cald. El e asudat tot. Nu e îmbrăcat adecvat pentru aventura asta: pantaloni gri de flanelă, jachetă. Caroline poartă o tunică scurtă, de culoarea roşiei, şi sandale. Părul ei blond sclipeşte în soare, picioarele lungi îi lucesc în timp ce pedalează; arată ca o zeiţă.

Ce face ea în Bognor Regis? vrea el să ştie. Stă cu o mătuşă, răspunde ea, o mătuşă englezoaică despre care nu mai ştia nimic de mult. El nu mai pune alte întrebări.

Se opresc pe marginea drumului, sar un gard. Caroline a adus sandviciuri; găsesc un loc la umbra unui castan şi mănâncă. Apoi el simte că ea n-ar zice nu dacă ar face dragoste cu ea. Dar el nu e în apele lui, aşa, la loc deschis, unde în orice moment un fermier sau chiar un poliţist ar putea să dea peste ei şi să-i întrebe ce naiba fac acolo.

— Mi-am dat demisia de la IBM, zice el.

— Foarte bine. Şi ce-ai să faci?

— Nu ştiu. O să mă las în voia sorţii o vreme.

Ea aşteaptă ca el să-i mai zică ceva, aşteaptă să-i audă planurile. Dar el nu mai are ce să-i spună, nici planuri, nici idei. Ce cretin e! De ce s-o fi obosind Caroline să-l ţină agăţat de ea, o fată care s-a adaptat în Anglia, s-a realizat în viaţă, i-a luat-o înainte în toate felurile posibile? Nu există decât o explicaţie: încă îl mai vede aşa cum era el în Cape Town, când încă se putea prezenta ca un poet în devenire, când încă nu era ceea ce a devenit între timp, ceea ce a făcut IBM-ul din el: un eunuc, un trântor, un tinerel speriat care fuge să prindă trenul de 8.17 spre birou.

În alte părţi din Marea Britanie, angajaţii care demisionează primesc un cadou de despărţire – dacă nu un ceas de aur, măcar o mică petrecere în pauza de ceai, un discurs, aplauze şi urări de bine, sincere sau nesincere. Stă în ţara asta de suficient de multă vreme ca să ştie acest lucru. La IBM, nu se întâmplă la fel. IBM nu este Marea Britanie. IBM este noul val, noua cale. De aceea IBM îşi va croi drum prin opoziţia britanică. Opoziţia e încă ancorată în metodele britanice

ineficiente, indolente, inerte, învechite. Dimpotrivă, IBM este suplu, dur, nemilos. Prin urmare, nici un cadou de despărțire pentru el în ultima zi de muncă. Își strânge în tăcere lucrurile din birou, își ia rămas-bun de la colegii programatori.

— Ce-ai să faci? îl întreabă prudent unul dintre ei.

E limpede că toți au auzit povestea cu prietenia; din pricina asta sunt crispați, stingheriți.

— Ei, o să văd ce se iveşte, răspunde el.

Ce sentiment ciudat, să se trezească a doua zi dimineața fără să fie obligat să se ducă undeva. O zi însorită: prinde un metrou până la Leicester Square, face un tur al librăriilor de pe Charing Cross Road. E neras de-o zi; s-a hotărât să poarte barbă. Poate că, având barbă, n-o să mai arate atât de nelalocul lui printre tinerii eleganți şi fetele frumoase care se revarsă din facultățile de filologie şi călătoresc cu metroul. Şi-apoi, cum i-o fi norocul.

A hotărât ca de aici încolo să se lase în voia sorții la fiecare pas. Romanele sunt pline de întâlniri întâmplătoare din care se nasc poveşti de dragoste – poveşti de dragoste sau tragedii. El e pregătit pentru o poveste de dragoste, pregătit chiar şi pentru tragedie, de fapt e pregătit pentru orice, atâta vreme cât îl va mistui şi va face din el o altă ființă. De aceea se află el la Londra, la urma urmei: să scape de esența sa veche şi să-şi releve noua esență, adevărată, pasională; acum nu-l mai împiedică nimic în căutarea lui.

Zilele trec, iar el face absolut ce vrea. Tehnic vorbind, situația lui e ilegală. De paşaport are prins în capsă permisul de muncă – acesta îi dă dreptul să stea

în Marea Britanie. Acum că nu are nici un loc de muncă, permisul nu mai are nici o putere. Dar dacă nu-şi face simţită prezenţa, poate că-l vor trece cu vederea – adică autorităţile, poliţia sau cine-o fi.

La orizont ameninţă problema banilor. Economiile sale nu vor ţine la nesfârşit. N-are nimic valoros de vânzare. Din prudenţă, renunţă să mai cumpere cărţi; mănâncă numai pâine, brânză şi mere.

Şansa refuză să-l binecuvânteze. Dar şansa e imprevizibilă, trebuie să-i dai timp. Nu are ce face, decât să aştepte gata pregătit ziua în care şansa îi va surâde în sfârşit.

Paisprezece

Liber să facă ce-l taie capul, reuşeşte curând să citească întregul corpus variat şi vast al scrierilor lui Ford. E timpul să-şi dea verdictul. Ce-o să spună? În domeniul ştiinţelor, ţi se permite să raportezi rezultate negative, eşecul de a confirma ipoteze. Dar în artă? Dacă n-are nimic nou de zis despre Ford, n-ar fi mai corect, mai onorabil să recunoască faptul că a făcut o greşeală, să renunţe la bursă, să returneze banii? Sau, în locul unei teze, i s-ar permite să prezinte un raport despre dezamăgirea pe care i-a produs-o subiectul ales de el, cât e de decepţionat de eroul său?

Cu servieta în mână, iese din British Museum şi se amestecă în mulţimea de pietoni de pe Great Russell Street: mii de suflete, şi nici unul nu dă doi bani pe ce crede el despre Ford Madox Ford sau despre orice altceva. Când a sosit la Londra, obişnuia să scruteze îndrăzneţ chipurile acestor trecători, căutând să surprindă esenţa unică a fiecăruia. *Uite, mă uit la tine!* zicea el. Dar privirile îndrăzneţe nu l-au ajutat cu nimic într-un oraş în care, după cum a descoperit el de curând, bărbaţii şi femeile nu-i susţineau privirea, ci, dimpotrivă, i-o ocoleau cu răceală.

Resimțea fiecare asemenea ocolire a privirii lui ca pe o mică înțepătură cu un vârf de cuțit. De fiecare dată era luat în vizor, i se găseau cusururi, era refuzat. Curând, a început să-i piară curajul, să bată în retragere încă înainte să fie refuzat. Când era vorba de femei, îi era mai ușor să se uite pe furiș, să tragă cu ochiul. Cam așa se uitau oamenii la Londra, trăgeau cu ochiul. Dar în trasul cu ochiul era ceva nesincer, necurat – asta simțea el, și nu putea scăpa de sentimentul ăsta. Mai bine să nu se mai uite deloc. Mai bine să nu se arate curios în privința vecinilor, să fie indiferent.

De când se află la Londra, s-a schimbat enorm; nu e sigur că schimbarea e spre bine. În iarna care tocmai s-a sfârșit, au fost zile în care a crezut că o să moară de frig, de deprimare și singurătate. Dar a trecut și de asta, cum-necum. Până vine din nou iarna, frigul și deprimarea n-o să-l mai afecteze la fel de mult. Până atunci, aproape că va fi un londonez get-beget, ca de piatră. Nu ăsta era scopul lui, să se împietrească, dar probabil că nu va avea de ales.

Una peste alta, Londra se dovedește un dascăl aspru. Ambițiile i-au devenit mult mai modeste decât înainte, cu mult mai modeste. La început a fost dezamăgit de cât de puțin ambițioși erau londonezii. Iar acum e pe cale să li se alăture. În fiecare zi orașul îl disciplinează, îl pedepsește; iar el învață asemenea unui câine bătut.

Neștiind ce vrea să spună despre Ford – dacă e să spună ceva –, zace tot mai mult în pat dimineața. Când în sfârșit se așază la birou, nu e în stare să se concentreze. Venirea verii îi accentuează starea de derută. Londra pe care o cunoaște el e un oraș al iernii, în care

te speteşti şi te omori cât e ziua de lungă, fără să te aştepte nimic la capătul ei, doar noaptea, patul şi uitarea. În zilele acestea blânde de vară, făcute parcă pentru relaxare şi plăcere, încercarea la care e supus continuă: dar nu mai e sigur care parte din el e pusă la încercare. Uneori are impresia că e pus la încercare numai de dragul încercării, ca să se vadă dacă trece testul.

Nu-i pare rău că a plecat de la IBM. Dar acum chiar nu mai are cu cine să stea de vorbă, nici măcar Bill Briggs nu mai e. Trec zilele fără ca el să scoată un cuvânt. Începe să le marcheze cu un T în jurnalul său: zile de tăcere.

La intrarea în staţia de metrou, se ciocneşte de un bătrânel care vinde ziare.

— Pardon! se scuză el.

— Cască ochii pe unde mergi! mârâie omul.

— Pardon! repetă el.

Pardon – cuvântul îi iese greu din gură, e ca o piatră. Se poate socoti vorbire rostirea unui singur cuvânt dintr-o categorie gramaticală nedeterminată? Ceea ce s-a petrecut între el şi bătrânul acela poate fi definit drept contact uman, sau mai degrabă interacţiune socială, ca atunci când furnicile îşi ating antenele? Cu siguranţă că pentru bătrân n-a însemnat nimic. Stă acolo cât e ziua de lungă, cu maldărul lui de ziare, mormăind în barbă supărat; aşteaptă orice ocazie să se răţoiască la câte un trecător. În cazul lui însă, amintirea acelui singur cuvânt îi va stărui în minte câteva săptămâni bune, poate chiar tot restul vieţii. Izbindu-se de oameni, spunând „Pardon!“, fiind insultat; un vicleşug, un mod ieftin de a provoca o conversaţie. De a duce de nas singurătatea.

Se găseşte într-o vale a încercărilor, şi nu se descurcă prea bine. Dar nu se poate să fie singurul supus încercărilor. Trebuie să mai existe oameni care au trecut prin valea asta şi au ieşit la celălalt capăt al ei; trebuie să existe şi oameni care s-au eschivat de la a fi puşi la încercare. Şi el s-ar putea eschiva, dacă ar vrea. Ar putea fugi la Cape Town, bunăoară, şi să nu se mai întoarcă niciodată. Dar oare asta vrea să facă? Cu siguranţă că nu, încă nu.

Şi dacă rămâne pe loc şi dă greş, eşuează lamentabil? Dacă, singur în camera lui, începe să plângă şi nu se mai poate opri? Dacă descoperă într-o bună dimineaţă că-i lipseşte curajul să se ridice din pat, descoperă că e mai uşor să zacă toată ziua – ziua aceea şi următoarea, şi următoarea, între aşternuturile tot mai slinoase? Ce se întâmplă cu oamenii de genul ăsta, oameni care nu rezistă încercărilor şi clachează?

Cunoaşte răspunsul. Sunt expediaţi undeva unde li se va purta de grijă – într-un spital, un azil, o instituţie. El unul va fi expediat înapoi în Africa de Sud. Englezii au destui de-ai lor de care să se îngrijească, destui care au dat greş. De ce să mai aibă grijă şi de străini?

Şovăie în faţa unei intrări din Greek Street, Soho. *Jackie – Model*: în ţara asta, model înseamnă întotdeauna prostituată? Sau în meseria asta în care te vinzi există nişte gradaţii despre care nimeni nu i-a spus până acum? Poate că, în Greek Street, model înseamnă ceva foarte specializat, pentru gusturi specializate: de pildă, o femeie care pozează goală sub o sursă de lumină, înconjurată din umbră de bărbaţi în haine de ploaie,

uitându-se la ea vicleni, pofticioşi? Şi după ce va suna la uşă, va putea să pună întrebări, să afle ce şi cum, înainte să fie absorbit înăuntru? Şi dacă Jackie se arată a fi bătrână, ori grasă, ori urâtă? Şi care e eticheta? Aşa se procedează când vizitezi pe cineva de genul lui Jackie – neanunţat –, sau trebuie mai întâi să dai telefon şi să te programezi? Cât costă? Există un mercurial pe care-l ştie orice bărbat din Londra, numai el nu? Şi dacă îşi vor da pe loc seama că e ţăran, un mocofan, şi-l vor taxa suplimentar?

Ezită, bate în retragere.

Un bărbat în costum negru trece pe lângă el pe stradă, pare să-l recunoască, dă să se oprească, să-i vorbească. E unul dintre programatorii-şefi de la IBM, unul cu care nu a prea avut de-a face la vremea respectivă, dar care i s-a părut că-l simpatizează. Şi el ezită, apoi, cu un salut stânjenit din cap, trece iute mai departe.

„Ce mai faci, cum o mai duci – te bucuri de plăcerile vieţii?" – probabil că asta l-ar întreba omul, zâmbind cordial. Şi el ce-ar răspunde? Că nu putem munci întruna, că viaţa e scurtă, trebuie să-i gustăm plăcerile cât mai putem? Ce glumă, ce scandal! Uite ce se alege de strănepoţii lui, care şi-au dus vieţile cu îndârjire şi în lipsuri, asudând în veşmintele lor negre, în căldura şi praful din Karoo: un tânăr care umblă creanga printr-un oraş străin, trăind din puţinul pus deoparte, preacurvind, dându-se drept artist! Cum poate să-i trădeze cu atâta indiferenţă şi apoi să spere că va scăpa de stafiile lor răzbunătoare? N-a stat în firea acelor străbuni, bărbaţi şi femei, să ducă o viaţă de distracţii şi plăceri, şi nici lui nu-i stă în fire. El e vlăstarul lor,

predestinat de la naştere să fie trist şi să sufere. De unde altfel să se nască poezia, dacă nu din suferinţă, asemenea sângelui stors din piatră?

Africa de Sud e o rană înăuntrul lui. Cât va mai trece până când rana va înceta să sângereze? Cât va mai trebui el să scrâşnească din dinţi şi să îndure până va putea spune: „Cândva, am trăit în Africa de Sud, dar acum trăiesc în Anglia"?

Din când în când i se întâmplă să se vadă din afară: un bărbat-copil, care vorbeşte mai mult în şoaptă, mereu neliniştit, atât de anost şi de banal, încât nimeni nu i-ar arunca o a doua privire. Îl tulbură aceste neaşteptate momente de clarviziune: dar nu vrea să le păstreze, ci încearcă să le îngroape adânc, să le uite. Oare el doar pare să fie această fiinţă pe care o vede în asemenea momente, ori chiar aşa e în realitate? O fi având Oscar Wilde dreptate când spune că nu există nici un adevăr mai profund decât aparenţa? E posibil să fii anost şi banal nu numai la suprafaţă, ci şi în străfundul tău, şi cu toate acestea să fii artist? Dacă, de pildă, T.S. Eliot este anost până în adâncul fiinţei sale, iar ceea ce susţine el referitor la personalitatea artistului, anume că nu e relevantă pentru opera acestuia, nu e altceva decât o stratagemă de a ascunde faptul că e anost?

Poate că aşa e; dar el nu crede asta. Dacă e să aleagă între a-i da crezare lui Wilde şi a-i da crezare lui Eliot, el alege să-i dea crezare lui Eliot. Dacă Eliot alege să pară anost, să poarte costum, să lucreze într-o bancă şi să se numească J. Alfred Prufrock, trebuie să fie un fel de camuflaj, ceva din şiretenia de care are nevoie un artist în epoca modernă.

Uneori, când oboseşte să se plimbe pe străzile oraşului, se retrage în Hampstead Heath. Aerul e cald şi blând acolo, aleile sunt pline de mame tinere care împing cărucioare, sau pălăvrăgesc între ele, în timp ce copiii lor se zbenguiesc. Câtă pace, câtă mulţumire. Odată îl enervau poeziile despre flori înmugurite şi adieri de zefir. Acum, în ţara în care au fost scrise poeziile acelea, începe să înţeleagă cât de adâncă e bucuria la reîntoarcerea soarelui.

Într-o duminică după-masă, istovit, îşi împătură jacheta pe post de pernă, se întinde pe iarbă şi se cufundă într-un somn sau într-o aţipeală în care conştiinţa nu-i dispare, ci pluteşte deasupra lui. O stare pe care n-a mai cunoscut-o: parcă simte în sângele său rotirea continuă a pământului, strigătele îndepărtate ale copiilor, cântecul păsărilor, zumzetul insectelor – toate se înteţesc, reunindu-se într-un imn de bucurie. Inima îi creşte. În sfârşit! îşi zice el. În sfârşit e aici, clipa unirii extatice cu Întregul! Temându-se că această clipă ar putea să dispară, încearcă să stăvilească hărmălaia gândului, încearcă pur şi simplu să fie un pasaj de trecere pentru uriaşa forţă universală care n-are nici un nume.

Nu durează decât câteva secunde pe cadranul ceasului, această experienţă extraordinară, dar când se ridică şi îşi scutură jacheta, e învigorat, ca nou. A venit de departe până în marele oraş întunecat, pentru a fi pus la încercare şi pentru a suferi o transformare, şi uite că aici, pe acest petic verde, sub soarele blând de primăvară, primeşte vestea că, oricât ar părea de surprinzător, progresează. Dacă n-a fost transfigurat pe de-a-ntregul, măcar a fost binecuvântat cu un semn că aparţine acestui pământ.

Cincisprezece

Trebuie să găsească o metodă să economisească bani. Chiria este cea mai mare cheltuială a lui. Dă un anunț la mica publicitate din ziarul local din Hampstead: „Bărbat cu serviciu, responsabil, păzesc casă, termen scurt sau lung". Celor două persoane care răspund anunțului le spune că lucrează la IBM, și speră că nu vor verifica. Vrea să dea impresia unui tip extrem de corect. Reușește să fie într-atât de convingător, încât e angajat să aibă grijă de un apartament în Swiss Cottage, în luna iunie.

Din păcate, nu va sta singur acolo. Apartamentul este al unei femei divorțate care are o fetiță. Cât va fi plecată doamna, fetița și bona vor fi în grija lui. Îndatoririle lui sunt simple: să se ocupe de corespondență, să plătească facturile, să poată fi găsit ușor în caz de urgență. Va avea o cameră a lui și acces la bucătărie.

Există și un fost soț în peisaj. Fostul soț își va face apariția diminica, să-și ia fetița la plimbare. E un tip care „se aprinde ușor", îl informează patroana lui, nu trebuie lăsat „să-și facă mendrele". Cum adică să-și facă mendrele? nu înțelege el. Să țină copilul peste noapte, i se răspunde. Să iscodească prin casă. Să ia una, alta. Sub nici un motiv, indiferent ce poveste îndrugă –

patroana îl priveşte cu înţeles – nu trebuie lăsat să ia ceva.

Prin urmare, începe să înţeleagă de ce e nevoie de el. Bona, venită din Malawi – care nu e departe de Africa de Sud – este perfect capabilă să facă menajul, să meargă la cumpărături, să dea de mâncare fetiţei, s-o ducă la grădiniţă şi s-o aducă acasă. Ar putea şi să plătească facturile. Ceea ce nu poate face e să ţină piept bărbatului care până de curând a fost patronul ei şi căruia încă îi spune *stăpânul*, când vorbeşte despre el. Treaba pentru care s-a angajat el este de fapt aceea de gardian, pentru a păzi casa şi conţinutul ei de bărbatul care până de curând locuia acolo.

În prima zi din iunie, ia un taxi ca să-şi mute lucrurile – cufărul şi valiza – din cartierul sordid de lângă Archway Road, în eleganţa discretă din Hampstead.

Apartamentul e spaţios şi aerisit; soarele se revarsă prin ferestre; covoare moi şi albe pe podele, biblioteci pline de cărţi promiţătoare ca aspect. Nu seamănă cu nimic din ce-a văzut el până acum în Londra. Nu-i vine să creadă ce noroc a dat peste el.

În timp ce despachetează, fetiţa, care acum e în grija lui, stă în pragul camerei şi-i urmăreşte fiecare mişcare. Până acum n-a trebuit niciodată să aibă grijă de un copil. Are o afinitate naturală pentru copii, doar pentru că e relativ tânăr? Încet, cu blândeţe şi surâzând cum nu se poate mai blajin, el îi închide uşa în nas. În clipa următoare, ea deschide uşa şi, cu aceeaşi privire serioasă, continuă să-l supravegheze. *Casa mea*, pare ea să spună. *Ce faci în casa mea?*

Fetiţa se numeşte Fiona. Are cinci ani. Mai târziu, în aceeaşi zi, el face efortul să se împrietenească cu ea.

Se pune în genunchi, în living, unde se joacă ea, şi mângâie pisica, un motan castrat, uriaş şi puturos. Motanul tolerează mângâierile, ca de altfel orice alt semn de atenţie care i se acordă.

— Motănaşul vrea lăptic? întreabă el. Să-i dăm motănaşului nişte lăptic?

Fetiţa nu se clinteşte, parcă nu l-a auzit.

El se duce la frigider, toarnă lapte în castron, aduce castronul şi-l pune în faţa motanului, care îl adulmecă, dar nu bea.

Fetiţa îşi înfăşoară păpuşile cu un şnur, le îndeasă într-un sac de rufe, le trage afară. Dacă-i vorba de-un joc, e un joc a cărui semnificaţie el n-o pricepe.

— Cum se numesc păpuşile? întreabă el.

Ea nu răspunde.

— Cum se numeşte paiaţa asta neagră, Negrişorul?

— Nu-i paiaţă neagră, răspunde fetiţa.

Se dă bătut.

— Acum am treabă, zice şi se retrage.

I s-a spus ca bonei să-i zică pe nume, Theodora. Cum i se va adresa bona, încă nu ştie; sigur nu cu *stăpânul*. Theodora ocupă o cameră la capătul coridorului, lângă a fetiţei. Se înţelege că cele două camere şi spălătoria sunt teritoriul ei. Livingul e teritoriu neutru.

După părerea lui, Theodora are patruzeci şi ceva de ani. Lucrează la familia Merrington de când au fost ei ultima dată în Malawi. Fostul soţ coleric este antropolog; soţii Merrington au întreprins o călătorie de studii în ţara Theodorei – au înregistrat muzica tribală şi au adunat instrumente muzicale. Curând, Theodora a devenit „nu numai un ajutor în casă, ci şi o prietenă",

după cum s-a exprimat doamna Merrington. A fost adusă la Londra datorită legăturii care s-a creat între ea şi copil. În fiecare lună îşi trimite acasă salariul care îi hrăneşte, îi îmbracă şi-i ţine la şcoală pe propriii ei copii.

Şi acum, dintr-odată, un străin de două ori mai tânăr decât această neprețuită a familiei ei este pus paznic peste domeniul ei. Prin ţinuta ei, prin tăcerile ei, Theodora îi dă de înţeles că îi displace prezenţa lui.

N-o condamnă: întrebarea e dacă nu cumva e ceva mai mult în resentimentul ei decât mândria rănită. Cu siguranţă ştie că el nu e englez. Îl displace pe el ca persoană, pentru că e sud-african, alb, afrikaner? Cu siguranţă ştie ce sunt afrikanerii. Afrikaneri – bărbaţi pântecoşi, cu nasul roşu, în pantaloni scurţi şi cu pălărie pe cap, femei dolofane, cu rochii lălâi – sunt peste tot în Africa: în Rhodesia, în Angola, în Kenia, în mod sigur şi în Malawi. Oare cum ar putea s-o facă să înţeleagă că el nu e unul dintre ei, că el a plecat din Africa de Sud, că e hotărât să lase pentru totdeauna Africa de Sud în urmă? *Africa ţie îţi aparţine, e a ta, faci ce vrei cu ea*: dacă ar fi să-i spună asta din senin, când stau la masă în bucătărie, şi-ar schimba părerea despre el?

Africa e a ta. Ceea ce el considera a fi foarte firesc, când încă mai socotea acel continent drept locul lui de baştină, i se pare acum, văzut din perspectivă europeană, tot mai absurd: anume că o mână de olandezi au debarcat pe plaja Woodstock şi s-au declarat stăpânii unui teritoriu străin, pe care nu-l văzuseră în viaţa lor; că descendenţii lor pretind că teritoriul respectiv este al lor ca drept câştigat prin naştere. Cu atât mai absurd, cu cât primii care au pus piciorul pe acea plajă

n-au înțeles corect ordinele, sau așa au vrut, să le înțeleagă aiurea. Ordinul era să sape o grădină și să cultive spanac și ceapă, pentru flota Companiei Indiilor Orientale. Doi acri, trei acri, cel mult cinci acri: de mai mult nu era nevoie. Nu existase nici o clipă intenția de a fura cea mai bună parte din Africa. Dacă ar fi îndeplinit ordinul și nimic mai mult, el nu ar fi aici, și nici Theodora. Theodora ar zdrobi fericită mei sub cerul malawinian, iar el ar... ce? El ar ședea la masa de lucru într-un birou din ploiosul Rotterdam și ar aduna cifre într-un registru.

Theodora e grasă, grasă în toate cele, de la obrajii bucălați la gleznele umflate. Când merge, se leagănă de pe un picior pe celălalt, fornăind de efort. În casă poartă papuci; când o duce pe fetiță la grădiniță dimineața, se chinuie să-și vâre picioarele într-o pereche de tenișI, îmbracă un mantou lung, negru, iar pe cap își pune o pălărie tricotată. Muncește șase zile pe săptămână. Duminicile merge la biserică, apoi își petrece restul zilei de odihnă acasă. Nu vorbește niciodată la telefon; din câte se pare, n-are un cerc de prieteni. Ce face când e singură e greu de presupus. El nu se încumetă să intre în camera ei sau a fetiței, nici când cele două nu-s acasă; și speră că nici ele nu-și bagă nasul în camera lui.

Printre cărțile familiei Merrington se găsește un folio de ilustrații pornografice din China imperială. Bărbați cu pălării de formă ciudată își desfac mantiile și-și îndreaptă penisurile grotesc de lungi spre zona genitală a unor femei micuțe care își desfac și-și ridică

îndatoritoare picioarele. Femeile sunt palide, moi, ca larvele de albine; picioarele lor plăpânde par lipite de abdomen. Chinezoaicele or fi arătând şi azi la fel când sunt dezbrăcate, se întreabă el, ori au ajuns şi ele să aibă trupuri şi picioare ca lumea, de pe urma reeducării şi a muncii la câmp? Oare va putea afla vreodată?

Deoarece a căpătat cazare gratuită dându-se drept o persoană cu serviciu şi de încredere, trebuie să-şi joace rolul. Se trezeşte devreme, mai devreme decât de obicei, ca să mănânce de dimineaţă înainte să se scoale Theodora şi fetiţa. Apoi se încuie în camera lui. Când Theodora se întoarce acasă după ce a dus-o pe fetiţă la grădiniţă, pleacă el, chipurile, la serviciu. La început şi-a pus chiar şi costumul negru, curând renunţă la partea asta din mascaradă. Se întoarce acasă la cinci, uneori la patru.

Norocul lui că e vară, că nu e nevoit să stea numai la British Museum, în librării şi cinematografe, ci poate să hoinărească prin parcuri. Aşa trebuie să fi trăit şi tatăl lui, în lungile perioade când nu avea de lucru: bătea străzile îmbrăcat în costumul de serviciu sau şedea în baruri, urmărind limbile ceasului în aşteptarea orei decente la care să se poată întoarce acasă. Se va dovedi, până la urmă, a fi cu adevărat fiul tatălui său? Cât de adânc înrădăcinată în el e pornirea asta de a arde gazul? O să se apuce şi de băut? Trebuie să ai un anumit temperament ca să devii beţiv?

Băutura preferată a tatălui său era coniacul. Odată a băut şi el coniac, dar nu-şi aminteşte decât gustul neplăcut, metalic, ce i-a rămas în gură. În Anglia, oamenii beau bere, a cărei acreală îi displace. Dacă nu-i

place alcoolul, înseamnă că e în siguranță, imun la pericolul de a deveni beţiv? Există şi alte căi, încă nebănuite, prin care tatăl lui se va manifesta în viaţa lui?

Nu trece mult şi fostul soţ îşi face apariţia. E duminică dimineaţa, el moţăie în patul mare, confortabil, când deodată se aude soneria şi sunetul cheii în broască. Sare din pat, înjurând. „Bună, Fiona, Theodora!" se aude o voce. Apoi paşi târşâiţi, picioare alergând. Şi brusc, fără măcar un ciocănit, uşa camerei lui e dată de perete şi toţi trei îl ţintuiesc cu privirea, bărbatul ţinând fetiţa în braţe. El abia a apucat să-şi tragă pantalonii pe el.

— Salut! zice bărbatul. Ce-avem noi aici?

Asta-i una dintre expresiile folosite de englezi – de pildă, de un poliţist englez când prinde pe câte unul făcând o boacănă. Fiona, care ar putea explica ce-avem noi aici, preferă să n-o facă. În loc de explicaţie, ea îl priveşte cu o răceală nedisimulată, din braţele tatălui ei unde stă cocoţată. Fiica tatălui: aceiaşi ochi reci, aceeaşi frunte.

— Am grijă de apartament în lipsa doamnei Merrington, răspunde el.

— Aha, da, sud-africanul, zice bărbatul. Am uitat. Dă-mi voie să mă prezint. Richard Merrington. Cândva am fost stăpânul casei. Cum merg treburile? Te-ai instalat bine?

— Da, e bine.

— Bun.

Theodora apare cu haina şi ghetele fetiţei. Bărbatul o lasă pe fetiţă să-i alunece din braţe.

— Să faci şi pipi înainte să urci în maşină, îi spune el.

Theodora şi fetiţa pleacă. Rămân ei doi, el şi bărbatul ăsta chipeş, bine îmbrăcat, în patul căruia doarme acum.

— Şi cât ai de gând să stai aici? întreabă bărbatul.

— Până la sfârşitul lunii.

— Nu, eu întrebam cât stai în ţară.

— A, cât o fi. Am părăsit Africa de Sud.

— Nu stă bine treaba acolo, nu-i aşa?

— Corect.

— Nici pentru albi?

Cum să răspunzi la o asemenea întrebare? *Pleci ca să nu pieri de ruşine? Pleci ca să scapi de cataclismul iminent?* De ce par cuvintele mari atât de nelalocul lor în ţara asta?

— Nici, răspunde el. Cel puţin eu aşa socotesc.

— Că mi-am adus aminte, zice bărbatul şi traversează camera până la raftul cu discuri de gramofon, caută printre ele, scoate unul, două, trei.

Exact asupra acestui fapt a fost el avertizat, exact ce trebuie el să interzică să se întâmple.

— Scuzaţi, zice el. Doamna Merrington mi-a cerut, în mod explicit...

Bărbatul se înalţă cât e el de lung, se întoarce spre el.

— Ce ţi-a cerut Diana în mod explicit?

— Să nu permit să fie scos ceva din apartament.

— Prostii. Astea sunt discurile mele, ea n-are nevoie de ele. Liniştit, începe din nou să caute. Dacă nu mă crezi, zice el, sun-o.

Fetiţa intră în camera lui, tropăind cu ghetele ei grele.

— Eşti gata să mergem, da, scumpete? întreabă bărbatul. La revedere. Sper să-ţi fie bine. La revedere, Theodora. Nu-ţi face griji, ne întoarcem înainte de ora de culcare.

Şi pleacă, ţinându-şi fetiţa şi discurile în braţe.

Şaisprezece

Soseşte o scrisoare de la mama lui. Fratele lui a cumpărat o maşină, scrie ea, un MG care a fost implicat într-un accident. În loc să înveţe, fratele lui îşi pierde timpul ca să repare maşina, s-o facă să meargă. Are prieteni noi, pe care nu-i prezintă şi ei. Unul dintre ei pare chinez. Stau toţi în garaj, fumează; ea bănuieşte că prietenii ăştia aduc şi băutură. E îngrijorată. Fratele lui a apucat-o pe-o cale greşită; cum să-l salveze?

El e intrigat. Adică fratele lui începe în sfârşit să se desprindă din îmbrăţişarea mamei lor! Dar ce drum aiurea şi-a ales: mecanic auto! Fratele lui chiar ştie să repare maşini? Unde a învăţat asta? Întotdeauna a crezut că, dintre ei doi, el e mai îndemânatic şi cu mai multă pricepere la mecanică. A avut o impresie greşită în tot acest timp? Ce surprize mai pregăteşte fratele său?

Mai sunt şi alte noutăţi în scrisoare. Verişoara lui, Ilse, şi o prietenă de-a ei vor sosi în scurt timp în Anglia, şi de acolo pleacă mai departe în Elveţia, într-o tabără unde vor sta la cort. Vrea să le arate puţin Londra? Şi îi dă adresa unei pensiuni din Earls Court, acolo vor sta ele.

E uimit că, după tot ce i-a spus mamei lui, ea mai crede că el vrea să aibă contact cu sud-africanii, şi mai

ales cu familia tatălui său. N-a mai văzut-o pe Ilse de când erau copii. Ce poate el să aibă în comun cu ea, o fată care s-a dus la şcoală într-un fund de lume şi n-are nimic mai bun de făcut într-o vacanţă în Europa – o vacanţă plătită, mai mult ca sigur, de părinţii ei – decât să hălăduiască printr-o *gemütliche*[1] Elveţie, o ţară care, în întreaga ei istorie, n-a dat naştere nici unui artist mare?

Şi totuşi, acum că numele ei a fost pomenit, nu şi-o mai poate scoate pe Ilse din minte. Îşi aminteşte că era o fetiţă ageră, sprintenă, cu păr blond, lung, legat în coadă. Acum trebuie să aibă cel puţin optsprezece ani. Cum o fi arătând acum? Dacă traiul acela în aer liber a făcut din ea, chiar şi pentru scurt timp, o frumuseţe? A văzut de multe ori fenomenul acesta printre copiii de la ţară: o primăvară de perfecţiune fizică înainte să înceapă înăsprirea trăsăturilor şi îngroşarea, care îi va transforma în copii ai părinţilor lor. Să dea el cu piciorul şansei de a se plimba pe străzile Londrei la braţ cu o vânătoriţă ariană, înaltă?

Recunoaşte gâdilătura erotică pe care i-o provoacă imaginaţia. Ce-o fi atât de special la verişoarele lui că până şi numai gândul la ele îi aţâţă dorinţa? Simplul fapt că sunt un teritoriu interzis? Aşa funcţionează tabuul: creează dorinţa prin interzicerea ei? Poate că geneza dorinţei lui e mai puţin abstractă: amintiri legate de încăierări între băieţi şi fete, de trupuri încleştate, şi păstrate din copilărie, eliberate acum într-un tumult de senzaţii sexuale? Asta o fi explicaţia, precum

1 Confortabilă (germ.).

şi promisiunea că totul va fi simplu şi firesc: două persoane care au în comun o istorie, o ţară, o familie, o legătură de sânge încă dinainte de a fi rostit primul cuvânt. Nu e nevoie de prezentări, nu trebuie să-şi caute cuvintele.

Lasă un mesaj la adresa din Earls Court. Câteva zile mai târziu, primeşte un telefon: nu de la Ilse, ci de la prietenă, companioana ei, care vorbeşte prost engleza, nu ştie să folosească singularul şi pluralul. Are veşti proaste: Ilse e bolnavă, o gripă care s-a transformat în pneumonie. E într-un spital din Bayswater. Şi-au amânat planurile de călătorie până după ce se face ea bine.

O vizitează pe Ilse la spital. Speranţele lui se spulberă. Ilse nu e o frumuseţe, nici măcar înaltă nu e, nu e decât o fată obişnuită, cu faţă rotundă, cu părul blond-cenuşiu, şi care vorbeşte horcăit. O salută fără s-o sărute, de teamă să nu se îmbolnăvească şi el.

Prietena ei e şi ea acolo. O cheamă Marianne; mică şi grăsulie; poartă pantaloni de catifea reiată şi bocanci, şi radiază un aer de sănătate. O vreme vorbesc toţi trei în engleză, apoi el cedează şi trece la afrikaans, limba familiei. Deşi au trecut ani de când n-a mai vorbit afrikaans, simte cum se relaxează dintr-odată, ca şi când ar intra într-o baie caldă.

Se aşteptase să poată să se laude cu ceea ce ştie el despre Londra. Dar Londra pe care Ilse şi Marianne vor s-o vadă este o Londră necunoscută lui. Nu le poate spune nimic despre Madame Tussaud's, Turnul Londrei, St. Paul's, nu le-a vizitat. Habar n-are cum se poate ajunge la Stratford-on-Avon. Ceea ce le poate spune

el – care cinematografe prezintă filme străine, care librării sunt cele mai bune şi pentru ce anume – nu le interesează pe ele.

Ilse ia antibiotice; vor trece multe zile până se va pune din nou pe picioare. Între timp, Marianne nu prea are ce face. El îi propune o plimbare de-a lungul Tamisei. Cu bocancii ei, cu tunsoarea practică, Marianne din Ficksburg e o apariţie cu totul deplasată printre fetele elegante din Londra, dar ei nu pare să-i pese. Nu-i pasă nici că oamenii o aud vorbind afrikaans. El ar vrea ca ea să vorbească mai încet. Ar vrea să-i spună că a vorbi afrikaans în ţara asta e ca şi când ai vorbi nazista, dacă ar exista o asemenea limbă.

Le-a apreciat greşit vârsta. Nu mai sunt copii: Ilse are douăzeci de ani, Marianne, douăzeci şi unu. Sunt în ultimul an la Universitatea din Statul Liber Orange, amândouă studiază asistenţa socială. În opinia lui, pe care preferă s-o ţină pentru sine, munca socială – adică să ajuţi bătrânele să-şi facă piaţa – nu e un subiect de predare pentru o universitate serioasă.

Marianne n-a auzit în viaţa ei despre programarea informatică, dar nici n-o interesează. În schimb, îl întreabă când se va întoarce acasă, *tuis*, cum zice ea.

Nu ştie, îi răspunde el. Poate niciodată. Ea nu e îngrijorată de direcţia în care se îndreaptă Africa de Sud?

Ea scutură din cap. În Africa de Sud nu e chiar atât de rău pe cât scriu ziarele din Anglia, zice ea. Negrii şi albii ar duce-o bine dacă lumea i-ar lăsa în pace. Dar pe ea de fapt n-o interesează politica.

O invită la un film, la Everyman. Rulează *Bande à part*, al lui Godard, pe care el l-a mai văzut, dar l-ar

putea revedea oricând, pentru că în film joacă Anna Karina, de care el e la fel de îndrăgostit precum a fost de Monica Vitti cu un an în urmă. Aparent nu e un film cu pretenţii, doar o poveste despre o bandă de criminali incompetenţi, amatori, prin urmare el nu vede de ce n-ar amuza-o pe Marianne.

Marianne nu e genul care să se plângă, dar în timpul filmului o simte foindu-se lângă el, pe scaun. O priveşte cu coada ochiul şi o vede rozându-şi unghiile, fără să se uite la ecran. Nu ţi-a plăcut? o întreabă după aceea. N-am priceput o iotă, îi zice ea. Reiese că n-a văzut în viaţa ei un film subtitrat.

O invită la el acasă, adică în apartamentul care deocamdată e al lui, la o cafea. E aproape ora 11; Theodora s-a culcat. Şed turceşte pe covorul gros din living, cu uşa închisă, vorbind încet. Ea nu e verişoara lui, dar e prietena verişoarei lui, e de acasă, o înconjoară o aură de nelegitimitate care-l excită. O sărută; nu pare s-o deranjeze că e sărutată. Se întind pe covor, faţă în faţă; el începe să-i desfacă nasturii, şireturile, fermoarul. Ultimul tren spre sud e la 11.30. E sigur că Marianne n-o să-l mai prindă.

E virgină. Descoperă asta când în sfârşit o are goală în patul mare, dublu. Până acum nu s-a mai culcat cu o virgină, nu s-a gândit niciodată la virginitate ca la o stare fizică. Acum îşi primeşte lecţia. Marianne sângerează în timp ce fac dragoste şi continuă să sângereze şi după aceea. Cu riscul de a o trezi pe bonă, trebuie să se strecoare în baie, să se spele. Cât e ea plecată, el aprinde lumina. Sânge pe cearşafuri, sânge pe trupul lui. Au înotat în sânge ca nişte porci – o imagine care-l umple de scârbă.

Ea se întoarce învelită într-un prosop.

— Trebuie să plec, îi spune ea.

— Ai pierdut ultimul tren, zice el. Rămâi aici peste noapte, nu vrei?

Sângerarea nu se opreşte. Marianne adoarme ţinând între picioare prosopul tot mai îmbibat. El zace treaz lângă ea, îngrozit. Să cheme ambulanţa? Poate s-o facă fără s-o trezească pe Theodora? Marianne nu pare îngrijorată, dar dacă doar se preface, de dragul lui? Dacă e prea inocentă sau prea încrezătoare ca să înţeleagă ce se întâmplă?

E convins că n-o să adoarmă, dar adoarme. E trezit de voci şi de sunetul apei care curge. E cinci dimineaţa; păsările cântă deja în copaci. Năuc, se ridică din pat şi trage cu urechea la uşă: vocea Theodorei, apoi a Mariannei. Nu desluşeşte ce-şi spun, dar nu poate fi ceva în favoarea lui.

Dă la o parte aşternuturile. Sângele s-a îmbibat în saltea, lăsând o pată uriaşă, neregulată. Vinovat, furios, răstoarnă salteaua. E doar o chestiune de timp până se va descoperi pata. Trebuie să-şi ia tălpăşiţa înainte, de asta e sigur.

Marianne se întoarce de la baie cu un halat care nu-i al ei. E surprinsă de tăcerea lui, de privirea lui furibundă.

— Nu mi-ai spus să n-o fac, îi zice ea. De ce să nu vorbesc cu ea? E o bătrână de treabă. O *aia*[1] drăguţă şi bătrână.

El telefonează după un taxi, apoi aşteaptă ostentativ la uşa de la intrare, în vreme ce ea se îmbracă. Când

1 Doică (afrikaans).

soseşte taxiul, el se fereşte de îmbrăţişarea ei, îi pune în palmă o bancnotă de o liră. Ea o priveşte nedumerită.

— Am bani, zice ea.

El dă din umeri, îi deschide portiera taxiului.

Cât mai stă în casa aceea, o evită pe Theodora. Pleacă dimineaţa devreme, se întoarce seara târziu. Dacă există mesaje pentru el, le ignoră. Când a luat în primire apartamentul, s-a angajat să-l păzească de soţ şi, în general, să poată fi apelat la nevoie. Şi-a încălcat angajamentul o dată şi îl încalcă din nou, dar puţin îi pasă. Actul sexual ce i-a provocat atâta nelinişte, femeile care şuşoteau, cearşafurile însângerate, salteaua pătată: ar vrea să uite de toată povestea asta ruşinoasă, s-o şteargă cu buretele.

Cu voce şoptită, telefonează la pensiunea din Earls Court şi cere să vorbească cu verişoara lui. I se răspunde că au plecat, ea şi prietena ei. Închide telefonul şi răsuflă uşurat. Au plecat, slavă Domnului, n-o să trebuiască să mai dea ochi cu ele.

Rămâne totuşi întrebarea ce-i de făcut cu acest episod, cum să-l potrivească în povestea vieţii lui, pe care şi-o spune singur. S-a purtat dezonorant, nici nu încape discuţie, s-a purtat ca un mojic. O fi cuvânt de modă veche, dar e exact. Merită să fie pălmuit, chiar scuipat. Cum n-are cine să-i dea palme, e sigur că îl vor chinui mustrările de conştiinţă. *Agenbyte of inwit*.[1] Acesta să fie, prin urmare, contractul cu zeii. Se va autopedepsi şi, în schimb, speră că povestea comportamentului său mojicesc nu se va afla.

---

1 În afrikaans, în original.

Dar, până la urmă, ce contează dacă se va afla? El ține de două lumi complet izolate una de alta. În lumea Africii de Sud, nu e altceva decât o fantomă, un fuior de fum care se risipește cu repeziciune și în curând va dispărea cu totul. Cât despre Londra, e ca și necunoscut aici. Până una, alta, a început să-și caute o locuință nouă. Când își va găsi o cameră, va rupe contactul cu Theodora și reședința Merrington și va dispărea într-o mare de anonimitate.

În povestea asta nenorocită, nu e vorba numai de fapta ruşinoasă ca atare. El a venit la Londra să facă ceea ce e imposibil în Africa de Sud: să exploreze adâncurile. Fără să te cufunzi în adâncuri nu poți deveni artist. Dar ce anume sunt adâncurile? Crezuse că adâncul însemna să se târască pe străzi înghețate, cu inima amorțită de singurătate. Dar probabil că adâncurile adevărate sunt altfel și apar în forme neașteptate: bunăoară, într-o explozie de răutate față de o fată la primele ore ale dimineții. Poate că adâncurile pe care și-a dorit să le exploreze au fost în el tot timpul, închise în pieptul lui: adâncurile răcelii, ale învârtoșării inimii, ale mojiciei. Când îți dai frâu liber slăbiciunilor, viciilor și apoi te zbuciumi, așa cum face el acum, te ajută să te califici ca artist? În acest moment, nu vede cum e posibil așa ceva.

Măcar întâmplarea e închisă, încheiată, încredințată trecutului, pecetluită în memorie. Dar uite că nu e chiar așa. Soseşte o scrisoare, expediată de la Lucerna. Fără să stea pe gânduri, o deschide și începe s-o citească. E scrisă în afrikaans. „Dragă John, m-am gândit că ar trebui să-ți spun că sunt bine. Și Marianne e bine. La

început nu a înțeles de ce n-ai telefonat, dar după o vreme s-a înveselit și acum ne distrăm de minune. Ea nu vrea să-ți scrie, eu m-am gândit să-ți scriu totuși, să-ți spun că sper că nu te porți cu toate fetele tale la fel, nici măcar la Londra. Marianne e o persoană deosebită, nu merită un asemenea comportament. Ar trebui să te gândești mai bine la viața pe care o duci. Verișoara ta, Ilse."

Nici măcar la Londra. Ce vrea să spună cu asta? Că până și după standardele londoneze el s-a purtat abominabil? Ce știu Ilse și prietena ei, abia sosite din pustiurile Statului Liber Orange, despre Londra și standardele ei? *Londra devine tot mai rea,* vrea el să le spună. *Dacă ați mai fi stat puțin, în loc să fugiți la talângi și pășuni, ați fi descoperit singure acest lucru.* Dar el nu crede cu adevărat că Londra e de vină. L-a citit pe Henry James. Știe cât de ușor e să fii rău, e de ajuns să te relaxezi și răul își și scoate capul.

Cele mai dureroase secvențe din scrisoare sunt la început și la sfârșit. *Beste John* – așa te adresezi nu unui membru al familiei, ci unui străin. Iar *Verișoara ta, Ilse*: cine ar fi crezut că o fată de la țară este capabilă de o asemenea lovitură de efect?

Scrisoarea verișoarei lui îl obsedează zile și săptămâni întregi, chiar și după ce-a făcut-o ghemotoc și-a aruncat-o la coș – nu cuvintele ca atare de pe pagină, pe care curând reușește să și le șteargă din minte, ci amintirea momentului în care, deși a văzut timbrul elvețian și caligrafia rotunjită, școlărească, a deschis plicul și a citit. Ce tâmpit! La ce se aștepta: la un imn de mulțumire?

Nu-i plac veştile proaste despre sine. *Sunt destul de dur cu mine însumi*, îşi spune el; *n-am nevoie de ajutorul altora.* Din când în când, recurge la şmecheria asta sofistică, atunci când nu vrea să audă critici. A descoperit cât e de utilă când Jacqueline îi spunea, din perspectiva femeii de treizeci de ani, ce părere are despre el ca amant. Acum, în clipa în care o relaţie începe să-şi piardă din avânt, el se retrage. Îi repugnă scenele, izbucnirile mânioase, adevărurile usturătoare („Vrei să ştii adevărul despre tine?") şi face tot ce-i stă în putinţă să le evite. De fapt, ce e adevărul? Dacă el e un mister pentru sine însuşi, cum ar putea fi pentru alţii altceva decât un mister? E gata să ofere un pact femeilor din viaţa lui: dacă îl vor trata ca pe un mister, el le va trata ca pe o carte închisă. Numai şi numai pe această bază vor putea exista relaţii.

Nu e tâmpit. E conştient că nu e cine ştie ce ca amant. Niciodată n-a trezit în inima unei femei ceea ce el ar numi o mare pasiune. De fapt, privind retrospectiv, nu-şi aminteşte să fi fost obiectul unei pasiuni, unei pasiuni adevărate, oricât de mici. Ceea ce cu siguranţă spune ceva despre el. Cât despre actul sexual ca atare, în sens foarte strict, are impresia că ceea ce oferă el e destul de mediocru; iar ceea ce primeşte în schimb este la fel de mediocru. Dacă e vorba de vina cuiva, atunci el e vinovatul. Căci atâta vreme cât e lipsit de inimă şi reticent, de ce să nu fie şi femeia reticentă?

Este sexul măsura tuturor lucrurilor? Dacă viaţa lui sexuală e un eşec, înseamnă că va da greş în toate celelalte încercări ale vieţii? Ce simplu ar fi dacă n-ar fi aşa! Dar când se uită în jurul său, nu vede pe nimeni

care să nu se prosterneze în faţa zeului sexului, cu excepţia poate a câţiva dinozauri, rămăşiţe ale epocii victoriene. Chiar şi Henry James, atât de cuviincios la suprafaţă, atât de victorian, are pagini în care lasă să se înţeleagă, nedesluşit, că, până la urmă, totul este numai sex.

Dintre scriitorii pe care şi i-a luat drept călăuză, în Pound are cea mai mare încredere. La el găseşte pasiune din plin – durerea pricinuită de dor, focul împlinirii –, dar pasiunea e senină, fără vreo parte întunecată. Care-i cheia stăpânirii de sine a lui Pound? Poate faptul că, venerându-i pe zeii greci, şi nu pe dumnezeul ebraic, el e imun la sentimentul vinii? Sau faptul că, fiind atât de cufundat în marea poezie, fiinţa lui fizică se găseşte în armonie cu emoţiile lui, o armonie care se transmite imediat femeilor şi le împinge să-şi deschidă inima către el? Sau, dimpotrivă, secretul lui Pound o fi o anumită vinacitate în felul în care îşi conduce viaţa, datorată mai curând educaţiei americane, decât zeilor sau poeziei, salutată de femei ca un semn că omul ştie ce vrea şi că va hotărî, într-o manieră fermă, dar prietenoasă, încotro se vor îndrepta el şi ea? Asta vor femeile: ca bărbatul să aibă grijă de ele, să le conducă? De aceea dansatorii respectă un anumit cod, conform căruia bărbatul e cel care conduce, şi femeia îl urmează?

Singura sa explicaţie pentru eşecurile sale în iubire, cam tocită de-acum şi tot mai neplauzibilă, este aceea că încă n-a întâlnit femeia potrivită. Femeia va vedea prin suprafaţa opacă pe care el o prezintă lumii, până în adâncul dinăuntru: femeia potrivită va descătuşa

forţele ascunse ale pasiunii ce zace în el. Până când se va ivi femeia aceea, până în acea zi a destinului, el îşi trece timpul. De aceea poate s-o ignore pe Marianne.

O întrebare tot îl roade, nu-l lasă în pace. Oare femeia care va descătuşa pasiunea strânsă în el – dacă există o asemenea femeie – va declanşa şi şuvoiul poeziei? Sau, dimpotrivă, depinde numai de el să devină poet şi să se dovedească astfel demn de iubirea ei? Ar fi frumos ca prima variantă să fie cea adevărată, dar se teme că nu e aşa. Îi vine să creadă că, aşa cum s-a îndrăgostit de la distanţă de Ingeborg Bachmann într-un anumit sens, şi de Anna Karina în altul, tot aşa aceea care-i este sortită va trebui să-l cunoască din ceea ce scrie, să se îndrăgostească de arta lui înainte să fie atât de nesăbuită încât să se îndrăgostească de el.

Şaptesprezece

Primeşte o scrisoare din Cape Town, de la profesorul Guy Howarth, îndrumătorul tezei lui, în care îl roagă să facă puţină muncă de cercetare. Howarth lucrează la o biografie a dramaturgului John Webster, din secolul al XVII-lea; îl roagă să copieze câteva poeme din colecţia de manuscrise existente la British Museum, despre care se bănuieşte că au fost scrise de Webster în tinereţe, şi, dacă tot se va ocupa de asta, să copieze orice poem manuscris semnat „J.W." pe care-l descoperă şi care îi pare a fi fost scris în stilul lui Webster.

Deşi poeziile pe care ajunge să le citească nu au cine ştie ce valoare, e măgulit de sarcina care i-a fost încredinţată şi care îi dă de înţeles că el va fi în stare să-l recunoască numai după stil pe cel care a scris *Ducesa de Malfi*. De la Eliot a învăţat că valoarea unui critic se cunoaşte după capacitatea de a face deosebiri fine. De la Pound a învăţat că un critic bun trebuie să fie în stare să distingă vocea unui maestru autentic în mijlocul flecărelilor la modă. Dacă nu ştie să cânte la pian, poate cel puţin, când deschide radioul, să spună care e diferenţa dintre Bach şi Telemann, Haydn şi Mozart, Beethoven şi Spohr, Bruckner şi Mahler; chiar

dacă nu poate scrie, are o capacitate de percepţie care ar fi pe placul lui Eliot şi Pound.

Întrebarea e dacă Ford Madox Ford, din pricina căruia îşi pierde atât de mult timp, este un maestru autentic? Pound l-a ridicat pe Ford la rangul de singur moştenitor în Anglia al lui Henry James şi Flaubert. Dar ar fi fost Pound atât de sigur pe el, dacă ar fi citit întreaga operă a lui Ford? Dacă Ford a fost un scriitor atât de bun, de ce apare atâta maculatură amestecată între cele cinci romane valoroase ale sale?

Deşi ar trebui să scrie despre proza lui Ford, găseşte că romanele minore ale lui Ford sunt mai puţin interesante decât cărţile lui despre Franţa. Cea mai mare fericire a lui Ford este de a-şi petrece zilele alături de o femeie bună, într-o casă însorită, în sudul Franţei, cu un măslin la uşa din spate şi un *vin de pays* bun în pivniţă. Provence, spune Ford, este leagănul a tot ce e graţios, liric şi uman în civilizaţia europeană; cât despre femeile din Provence, cu temperamentul lor înfocat şi frumuseţea lor acvilină, le umilesc pe cele din nord.

Să-l creadă pe Ford? El va vedea vreodată Provence-ul? Femeile provensale focoase îi vor acorda vreo atenţie, când e vădit că lui îi lipseşte focul?

Ford spune că civilizaţia din Provence îşi datorează sprinteneala şi graţia unei diete cu peşte, ulei de măsline şi usturoi. În noua sa locuinţă din Highgate, din respect pentru Ford, cumpără bucăţele de peşte, în loc de cârnaţi, le prăjeşte în ulei de măsline, în loc de unt, scutură praf de usturoi peste ele.

Teza pe care o scrie nu va spune nimic nou despre Ford, e limpede. Dar nu vrea s-o abandoneze. Numai

tatăl lui are obiceiul să lase lucrurile neterminate. El nu vrea să fie ca tatăl lui. Prin urmare, se apucă să reducă sutele de pagini de note scrise mărunt într-un text cu cap şi coadă.

În zilele în care, şezând în Sala de Lectură, mare, cu tavanul ca o cupolă, se simte prea obosit sau plictisit să mai scrie, îşi permite luxul să se cufunde în cărţi despre Africa de Sud de demult, care pot fi găsite doar în bibliotecile mari, memorii ale celor care au vizitat Cape – Dapper, Kolbe, Sparrman, Barrow, Burchell –, publicate în Olanda în Germania sau în Anglia, în urmă cu două secole.

Are un sentiment de-a dreptul straniu să se afle la Londra şi să citească despre străzi precum Waalstraat, Buitengracht, Buitencingel, pe care s-a plimbat numai el, dintre toţi cei din jurul său care stau cu capetele îngropate în cărţi. Dar mai mult decât relatările despre vechiul Cape Town, îl captivează poveştile despre aventuri petrecute în interiorul ţării, despre călătorii de recunoaştere în care trase de boi, făcute în deşertul Great Karoo, unde călătorul putea merge zile în şir fără să zărească nici o fiinţă. Zwartlerg, Leeuwrivier, Dwyka: e ţara lui, ţara inimii lui, cea despre care citeşte.

Patriotism: asta începe să-l roadă? Se dovedeşte neînstare să trăiască fără o ţară? După ce şi-a şters picioarele de colbul noii Africi de Sud, atât de urâte, începe să-i fie dor de Africa de Sud din alte vremuri, când Edenul era încă posibil? Englezii ăştia din jurul lui îşi simt ei oare corzile inimii ciupite la fel când se vorbeşte într-o carte despre Rydal Mount sau Baker Street? Nu prea crede. Ţara asta, oraşul ăsta sunt învă-

luite de mult în secole de cuvinte. Englezilor nu li se pare câtuşi de puţin ciudat că merg pe unde au mers odată Chaucher ori Tom Jones.

Africa de Sud este altfel. Dacă n-ar fi cele câteva cărţi, n-ar fi sigur că mintea lui n-a plăsmuit, în urmă cu o zi, deşertul Karoo. De aceea îl citeşte cu aviditate mai cu seamă pe Burchell, două volume grele. N-o fi Burchell un maestru precum Flaubert sau James, dar ceea ce scrie el acolo s-a întâmplat cu adevărat. Boi adevăraţi l-au dus pe el şi lăzile sale cu specimene botanice de la un loc de popas la alt loc de popas, în Great Karoo; stele adevărate au lucit deasupra capului său şi al oamenilor săi, în timp ce dormeau. Îl apucă ameţeala numai când se gândeşte la asta. Burchell şi oamenii lui au murit, carele lor s-au transformat în praf şi pulbere, dar au trăit cu adevărat, călătoriile lor au fost călătorii adevărate. Dovada e cartea pe care o ţine în mâini, carte intitulată scurt *Călătoriile lui Burchell*, exemplarul găzduit de British Museum.

Călătoriile lui Burchell sunt confirmate de *Călătoriile lui Burchell*, şi atunci de ce n-ar confirma alte cărţi că alte călătorii au avut loc cu adevărat, călătorii care deocamdată sunt ipotetice? O logică falsă, bineînţeles. Dar ar vrea să facă asta: să scrie o carte tot atât de convingătoare ca a lui Burchell şi s-o pună la păstrare în această bibliotecă, biblioteca ce defineşte toate bibliotecile. Dacă, pentru a face această carte reală, e nevoie de o oală cu grăsime care să se legene sub fundul carului, în timp ce acesta se hurducă pe pietrele deşertului, atunci va pune şi oala de grăsime acolo. Dacă trebuie să fie cicade care să ţârâie în copacul sub care se opresc

la prânz, atunci va pune şi cicade. Scârţâitul oalei cu untură, ţârâitul cicadelor – pe astea e sigur că le poate reda. Partea grea va fi să dea întregului aura care să pună cartea în rafturi şi astfel în istoria lumii: aura adevărului.

Nu la un fals se gândeşte. Drumul acesta a mai fost încercat de oameni: au pretins că au găsit într-un cufăr din podul unei case de la ţară un jurnal îngălbenit de vreme, pătat de jilăveală, în care este descrisă o expediţie prin deşerturile Tartariei sau pe teritoriile Marelui Mogul. Nu-l interesează asemenea amăgiri. Provocarea la care se supune este pur literară: să scrie o carte al cărei orizont de cunoaştere va fi cel al epocii lui Burchell, anii 1820, dar a cărei reacţie la lumea evocată va fi mult mai vie, într-un fel în care Burchell n-a reuşit să fie, în ciuda energiei şi inteligenţei lui, a curiozităţii şi a sângelui-rece, şi asta pentru că el era un englez într-o ţară străină, cu gândul pe jumătate la Pembrokeshire şi la surorile pe care le lăsase acasă.

Va trebui să înveţe să scrie din perspectiva anilor 1820. Înainte să realizeze acest lucru, va trebui să ştie mai puţin decât ştie acum; va trebui să uite anumite lucruri. Dar înainte să poată uita, va trebui să ştie ce să uite; înainte să ştie mai puţin, va trebui să ştie mai mult. Unde va găsi ceea ce are nevoie să ştie? N-are pregătire de istoric, şi oricum ceea ce caută el nu se găseşte în cărţile de istorie, pentru că ţine de cotidianul banal, la fel de banal precum aerul pe care-l respirăm. Unde va găsi el cunoştinţele banale ale unei lumi dispărute, nişte cunoştinţe mult prea simple ca să-ţi dai seama că sunt cunoştinţe?

Optsprezece

Ce urmează se întâmplă cu repeziciune. În corespondența de pe masa din hol, apare un plic galben-deschis, purtând însemnul OHMS, care-i este adresat. Îl ia în camera lui şi, cu inima cât un purice, îl deschide. În scrisoare i se spune că are la dispoziție douăzeci şi una de zile pentru a-şi reînnoi permisul de muncă, altfel i se va retrage autorizația de a locui în Regatul Unit. Poate să-şi reînnoiască permisul dacă se prezintă personal, cu paşaportul şi un exemplar din Formularul I-48, completat de patronul lui, la sediul Ministerului de Interne, de pe Holloway Road, în orice zi de lucru, între orele 9.00-12.30 şi 1.30-4.00.

Prin urmare, IBM l-a trădat. IBM a anunțat Internele că şi-a părăsit locul de muncă.

Ce trebuie să facă? Are destui bani pentru un bilet până în Africa de Sud. Dar e de neconceput să-şi facă din nou apariția în Cape Town, ca un câine cu coada între picioare, învins. Ce poate el să facă în Cape Town? Să-şi reia munca de îndrumător la universitate? Cât poate să dureze asta? E trecut de vârsta la care ar putea primi bursă, ar fi nevoit să concureze cu studenți mult mai tineri, cu rezultate mai bune. Fapt e că, dacă se întoarce în Africa de Sud, nu va mai scăpa a doua oară.

Va deveni asemenea celor care se strâng pe plaja Clifton seara, ca să bea vin şi să povestească despre vremurile de altădată din Ibiza.

Dacă vrea să rămână în Anglia, nu are decât două posibilităţi. Să strângă din dinţi şi să încerce din nou să predea la o şcoală; sau să se întoarcă la munca de programator.

Mai există o a treia posibilitate, ipotetică. Poate să plece de la adresa la care stă acum şi să se piardă în mulţime. Poate să se ducă să culeagă hamei în Kent (pentru asta n-are nevoie de documente) sau să muncească pe şantier. Poate dormi în cămine pentru tineri, în hambare. Dar ştie că nu va face aşa ceva. Nu e capabil să ducă o viaţă în afara legii, e prea prudent, se teme prea tare să nu fie prins.

Listele din ziare cu locuri de muncă sunt pline de anunţuri pentru programatori. Anglia pare să aibă tot mai multă nevoie de ei. Majoritatea solicitărilor sunt din partea birourilor care întocmesc statele de plată. Le ignoră pe acestea, răspunde numai companiilor de computere, rivalii, mari şi mici, ai IBM-ului. În scurt timp a şi avut un interviu cu International Computers şi, fără să clipească, le-a acceptat oferta. E în al nouălea cer. E din nou angajat, a scăpat de pericol, n-o să fie expulzat din ţară.

E însă o problemă. Deşi International Computers are sediul central în Londra, munca pentru care îl angajează pe el este în provincie, în Berkshire. Ca să ajungă acolo, trebuie să călătorească până la Waterloo, apoi încă o oră cu trenul, după care cu autobuzul. Nu va mai putea locui la Londra. Se repetă povestea cu Rothamsted.

International Computers este gata să ofere angajaților acontul pentru o locuință modestă. Cu alte cuvinte, cu o simplă semnătură poate deveni proprietar (auzi!, proprietar) și totodată să se angajeze la plata unei ipoteci care să-l țină legat de slujba asta pentru următorii zece sau cincisprezece ani. Peste cincisprezece ani, va fi un om bătrân. O decizie luată în pripă, și-și ipotechează întreaga viață, își ipotechează orice șansă de a deveni artist. Cu o căsuță a lui, într-un șir de căsuțe de cărămidă roșie, va fi înghițit fără urmă de clasa mijlocie britanică. Nu mai lipsește decât o nevestică și o mașină, ca să întregească tabloul.

Găsește un pretext ca să nu semneze împrumutul pentru casă. Semnează în schimb actul de închiriere pentru un apartament la ultimul etaj al unei case de la marginea orașului. Proprietarul e un fost ofițer de armată, care acum e agent bursier, îi place ca lumea să i se adreseze cu „maiorul Arkwright". El îi explică maiorului Arkwright ce sunt computerele, ce înseamnă programare, ce carieră solidă oferă („Branșa asta urmează să se dezvolte extraordinar"). În glumă, maiorul Arkwright îl numește expert („Încă n-am avut un expert în apartamentul de sus"), o titulatură pe care el o acceptă fără murmur.

La International Computers se lucrează cu totul altfel decât la IBM. În primul rând, își poate pune costumul negru la naftalină. Apoi, are propriul său birou, un separeu într-o cabană de tablă ondulată, în grădina din spate a casei pe care International Computers a echipat-o ca laborator de informatică. „Conacul": așa e numită casa, o clădire veche, labirintică, la capătul

unei alei acoperite de frunze, la trei kilometri distanță de Bracknell. Umblă vorba că ar avea o istorie casa asta, dar nu se știe exact care.

În ciuda denumirii „Laborator de informatică", nu există nici un computer acolo. Pentru a testa programele pe care trebuie să le scrie, conform contractului, va fi nevoit să întreprindă o călătorie până la Universitatea Cambridge, proprietara unuia dintre cele trei computere Atlas, singurele trei care există, fiecare deosebindu-se puțin de celelalte. Computerul Atlas – astfel scrie în scurta prezentare ce i se pune în față în prima dimineață de serviciu – este replica britanică a IBM-ului. După ce inginerii și programatorii de la International Computers pun prototipurile în funcțiune, Atlas va fi cel mai mare computer din lume, sau cel puțin cel mai mare care poate fi cumpărat pe piață (cei din armata americană au propriile computere, a căror putere este ținută secret, și se pare că și rușii le au pe ale lor). Atlas va da o lovitură pentru industria de computere britanică, de pe urma căreia IBM va avea nevoie de ani buni ca să-și revină. Asta e miza. De aceea International Computers a strâns, în locul ăsta retras de la țară, o echipă de tineri programatori, printre care se numără și el acum.

Ceea ce are Atlas atât de special, ceea ce-l face unic printre computerele lumii, este că are un fel de conștiință. La intervale regulate – la fiecare zece secunde, sau chiar la fiecare secundă – își pune întrebări, bunăoară ce fel de sarcini execută, și dacă le execută cu eficiență optimă. Dacă nu le execută eficient, își rearanjează sarcinile și le execută într-o ordine diferită, mai bună, economisind astfel timp, ceea ce înseamnă bani.

Sarcina lui va fi să scrie rutina pe care s-o urmeze maşina la sfârşitul fiecărei derulări a benzii magnetice. Ar trebui să citească altă derulare a benzii? urmează să se întrebe computerul. Sau ar trebui să se întrerupă şi să citească, în schimb, o cartelă perforată sau o fâşie de bandă de hârtie? Ar trebui să înregistreze informaţia acumulată pe o altă bandă magnetică sau să efectueze o serie de calcule? Aceste întrebări trebuie să-şi găsească soluţia conform supremului principiu al eficienţei. El va avea la dispoziţie tot timpul de care va avea nevoie (de preferat însă numai şase luni, deoarece International Computers face o cursă contra cronometru) ca să reducă întrebările şi răspunsurile la un cod ce poate fi citit de maşină şi să verifice dacă sunt optim formulate. Fiecare dintre colegii lui programatori are o sarcină comparabilă şi o planificare similară. Între timp, inginerii de la Universitatea din Manchester vor lucra zi şi noapte ca să pună la punct hardware-ul electronic. Dacă totul decurge conform planului, Atlas va intra în producţie în 1965.

O cursă contra cronometru. O cursă împotriva americanilor. Iată ceva pe înţelesul lui, ceva căruia i se poate dedica mai cu tragere de inimă decât se putea dedica scopului de la IBM de a face bani, cât mai mulţi bani. Programarea în sine este şi ea interesantă. Necesită ingenuitate mentală; necesită, dacă e să fie bine făcută, o stăpânire plină de virtuozitate a limbajului intern, pe două niveluri, al lui Atlas. Soseşte la serviciu dimineaţa, nerăbdător să se apuce de lucru. Ca să se poată concentra tot timpul, bea cafea după cafea; inima îi bate nebuneşte, creierul îi clocoteşte; pierde noţiunea

timpului, trebuie să fie chemat la masa de prânz. Seara îşi duce toate hârtiile în camerele lui din casa maiorului Arkwright şi lucrează până târziu în noapte.

Prin urmare, fără să am habar, pentru asta mă pregăteam! îşi zice el. Prin urmare, aici te aduce matematica!

Toamna lasă loc iernii; abia dacă-şi dă seama de schimbare. Poezie nu mai citeşte. În schimb citeşte cărţi despre şah, urmăreşte jocurile marilor maeştri, rezolvă problemele de şah din *The Observer*. Doarme prost; uneori visează că programează. În el se petrece o schimbare pe care o urmăreşte cu interes detaşat. Va deveni şi el ca oamenii aceia de ştiinţă ale căror creiere rezolvă probleme în somn?

Şi mai observă ceva. Nu mai tânjeşte. Nu-l mai preocupă s-o caute pe frumoasa, misterioasa străină care să elibereze pasiunea închisă în el. Şi asta în parte din pricină că Bracknell nu oferă nimic pe măsura defilării de fete din Londra. Dar nu poate să nu vadă o legătură între faptul că nu mai tânjeşte şi faptul că nu mai citeşte poezie. Să însemne asta că se maturizează? La asta duce maturizarea: să laşi în urmă orice alean, orice pasiune, toate trăirile intense ale sufletului?

Oamenii printre care lucrează – bărbaţi cu toţii, fără excepţie – sunt mult mai interesanţi decât cei de la IBM: mai plini de viaţă, poate şi mai inteligenţi, într-un fel pe care el îl poate înţelege, cam aşa cum e când eşti inteligent la şcoală. Iau prânzul împreună, la cantina din Conac. Nu li se servesc cine ştie ce delicatese: peşte cu cartofi prăjiţi, cârnaţi şi cartofi piure, carne friptă în aluat, friptură cu legume, tartă de rubarbă cu îngheţată. Îi place mâncarea, se serveşte chiar şi de

două ori, devine masa lui principală. Seara, acasă la el (aşa a ajuns să considere camerele pe care le ocupă la Arkwright, „acasă la el"), nu se mai osteneşte să gătească, mănâncă numai nişte pâine şi brânză, pe tabla de şah.

Printre colegii lui se află şi un indian, pe nume Ganapathy. Ganapathy ajunge adesea târziu la serviciu; în unele zile, nu vine deloc. Iar când vine, nu pare să se omoare cu munca. Stă în separeul lui, cu picioarele pe birou, aparent visând cu ochii deschişi. Pentru absenţele sale are o scuză cum nu se poate mai superficială („Nu m-am simţit bine"). Şi totuşi nu e admonestat. Reiese că Ganapathy e o achiziţie extrem de valoroasă pentru International Computers. A studiat în America, are o licenţă americană în informatică.

El şi Ganapathy sunt cei doi străini din echipă. Când vremea le permite, se plimbă împreună după masa de prânz, prin parcul Conacului. Ganapathy vorbeşte cu năduf despre International Computers şi întregul proiect Atlas. A făcut o greşeală întorcându-se în Anglia, îi spune el. Englezii nu sunt în stare să gândească în ansamblu. Ar fi trebuit să rămână în America. Cum e viaţa în Africa de Sud? Ar exista oportunităţi pentru el în Africa de Sud?

Îl descurajează pe Ganapathy să-şi încerce norocul în Africa de Sud. E o ţară foarte înapoiată, îi spune el, acolo nu există computere. Nu-i spune că străinii nu sunt bine primiţi decât dacă sunt albi.

Vremea se înrăutăţeşte, zile întregi de ploaie şi rafale puternice de vânt. Ganapathy nu mai apare la birou. Nimeni nu se întreabă de ce, aşa că el se hotărăşte să

facă investigații. Ca și el, Ganapathy a refuzat opțiunea de a deveni proprietar de casă. Locuiește într-un apartament la etajul trei al unui bloc de locuințe sociale. Bate la ușă, dar o vreme îndelungată nu-i răspunde nimeni. În sfârșit, Ganapathy deschide ușa. E îmbrăcat cu un halat peste pijama și poartă sandale; dinăuntru năvălesc o pală de căldură plină de aburi și un miros de putreziciune.

— Intră, intră! îi spune Ganapathy. Ieși din frig!

Livingul nu are altă mobilă decât un televizor, un fotoliu în fața lui și două încălzitoare electrice încinse. În spatele ușii, un morman de saci de gunoi negri. De acolo vine miasma. Cu ușa închisă, mirosul e de-a dreptul grețos.

— De ce nu scoți gunoiul? îl întreabă el.

Ganapathy e evaziv. Nu zice nici de ce nu mai vine la serviciu. De fapt, nu pare deloc dispus să vorbească.

Se întreabă dacă nu cumva Ganapathy are o fată în dormitor, o localnică din Bracknell, o dactilografă din aia mică și obraznică, sau o vânzătoare din zonă, dintre cele pe care le vede în autobuz. Sau, de ce nu, o indiancă. Poate că așa se explică absențele lui: o frumoasă indiancă trăiește cu el și, în loc să scrie coduri pentru Atlas, preferă să facă dragoste cu ea, să practice tantra, să amâne orgasmul ore în șir.

Dar când dă să plece, Ganapathy clatină din cap.

— Vrei niște apă? îl întreabă indianul.

Ganapathy îi oferă apă de la robinet, pentru că nu mai are nici ceai, nici cafea. Nu mai are nici de mâncare. Nu-și cumpără de mâncare decât banane, pentru că Ganapathy nu gătește – așa rezultă din ce zice –,

nu-i place să gătească, nu ştie să gătească. Sacii de gunoi sunt plini mai ales cu coji de banane. Cu asta îşi duce zilele: cu banane, ciocolată şi ceai, când are ceai. Nu aşa ar vrea să trăiască. În India locuia acasă, mama şi surorile lui aveau grijă de el. În America, în Columbus, Ohio, locuia într-un „dormitor", cum îi zice el, unde mâncarea apărea pe masă la intervale regulate. Dacă ţi se făcea foame între mese, te duceai şi-ţi cumpărai un hamburger. Era un chioşc cu hamburgeri deschis douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru, pe strada din faţa căminului studenţesc. În America toate chestiile erau mereu deschise, nu ca în Anglia. N-ar fi trebuit să se întoarcă niciodată în Anglia, o ţară fără viitor, unde nici măcar încălzirea nu funcţionează.

Îl întreabă pe Ganapathy dacă e bolnav. Ganapathy îi alungă îngrijorarea: poartă halatul pentru că-i ţine de cald, asta-i tot. El însă nu e convins. Acum, că a aflat de banane, se uită la Ganapathy cu alţi ochi. Ganapathy e firav, ca o vrabie, fără un gram în plus de carne pe el. E tras la faţă. Dacă nu-i bolnav, atunci înseamnă că flămânzeşte. Ia te uită: în Bracknell, în inima provinciei din jurul Londrei, un om flămânzeşte pentru că nu e în stare să se hrănească singur.

Îl invită pe Ganapathy la prânz, a doua zi, dându-i indicaţii precise cum să ajungă la casa maiorului Arkwright. Apoi pleacă şi caută o prăvălie deschisă sâmbăta după-amiaza, de unde cumpără ce găseşte: pâine la pungă, mezeluri, mazăre verde congelată. A doua zi la prânz, pregăteşte festinul şi aşteaptă. Ganapathy nu apare. Pentru că Ganapathy nu are telefon, nu i-ar rămâne decât să-i ducă mâncarea acasă.

Poate să pară absurd, dar asta şi-o fi dorind Ganapathy: să i se aducă mâncarea. Ganapathy e un băiat deştept şi răzgâiat, la fel ca el. Şi la fel ca el, Ganapathy a fugit de mama lui şi de confortul sufocant pe care i-l oferea. Dar, în cazul lui Ganapathy, fuga de acasă pare să-l fi stors de toată vlaga. Acum aşteaptă să fie salvat. Vrea ca mama lui, sau cineva asemenea ei, să vină şi să-l salveze. Altfel, pur şi simplu se va usca de-a-n picioarelea şi va muri, în apartamentul lui plin de gunoaie.

International Computers ar trebui să afle despre situaţia asta. Lui Ganapathy i s-a încredinţat o muncă esenţială, logica programării acţiunilor executate de computer. Dacă Ganapathy clachează, se va întârzia întregul proiect Atlas. Dar cum să determini International Computers să înţeleagă suferinţa lui Ganapathy? Cum poate cineva din Anglia să înţeleagă ce-i aduce aici pe oamenii din colţurile îndepărtate ale lumii? Ca să moară pe o insulă umedă, mizerabilă, pe care o detestă şi de care nu-i leagă nimic?

A doua zi, Ganapathy se înfiinţează la lucru ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat. Nu oferă nici o explicaţie pentru că nu a venit la întâlnire. La prânz, la cantină, e binedispus, chiar surescitat. A jucat la loterie pentru un Morris Mini, zice el. A cumpărat o sută de bilete – pe ce altceva să-şi cheltuiască salariul uriaş pe care-l primeşte de la International Computers? Dacă câştigă, pot să meargă împreună cu maşina până la Cambridge, să facă testele pentru programe, în loc să alerge după tren. Sau se pot duce la Londra, să se distreze.

E ceva în toată povestea asta ce lui îi scapă, ceva specific indian? Ganapathy aparţine cumva unei caste

pentru care e tabu să mănânci în casa unui occidental? Atunci ce caută el cu farfuria plină de peşte şi cartofi prăjiţi în cantina Conacului? Te pomeneşti că invitaţia la prânz trebuia făcută mai oficial, confirmată în scris? Sau, prin faptul că nu a venit, Ganapathy a avut bunăvoinţa să-l scutească de stânjeneala de a se pomeni la uşă cu un musafir pe care-l invitase dintr-un impuls, dar pe care nu-l voia cu adevărat? A dat el cumva impresia, când l-a invitat pe Ganapathy, că invitaţia nu era reală, serioasă, ci mai curând un gest care anunţa o invitaţie, iar adevărata politeţe îi impunea lui Ganapathy să recunoască gestul fără să oblige gazda să se ostenească să pregătească un festin? Oare prânzul fictiv (mezeluri cu mazăre fiartă în unt) pe care l-ar fi luat împreună are aceeaşi valoare, în ceea ce se petrece între el şi Ganapathy, ca şi mezelurile şi mazărea fiartă oferite şi consumate în realitate? Relaţia lor e la fel ca înainte, sau mai bună decât înainte, sau mai rea?

Ganapathy a auzit de Satyajit Ray, dar nu crede că a văzut vreun film de-al lui. Doar o categorie extrem de restrânsă a publicului ar fi interesată de asemenea filme, zice el. În general, adaugă el, indienii preferă filmele americane. Filmele indiene sunt încă foarte primitive.

Ganapathy e primul indian pe care-l cunoaşte ceva mai bine, dacă se poate spune că-l cunoaşte, pentru că au jucat şah împreună, au conversat despre Anglia comparând-o în defavoarea ei cu America şi i-a făcut pe nepusă masă o vizită acasă lui Ganapathy. Bineînţeles că discuţiile lor ar fi mult mai interesante dacă Ganapathy ar fi un intelectual, şi nu doar inteligent.

Nu încetează să-l uimească faptul că oamenii pot fi atât de inteligenți, cum sunt cei din industria informaticii, și în același timp să nu fie interesați de nimic altceva decât de mașini și prețul caselor. Crezuse că așa se manifestă vestitul filistinism al clasei de mijloc engleze, dar uite că și Ganapathy e la fel.

Să fie indiferența asta față de lume o consecință a interacțiunii cu mașinării ce dau impresia că gândesc? El cum s-ar manifesta dacă, într-o bună zi, ar părăsi industria computerelor și ar reveni în sânul societății civilizate? După ce și-a cheltuit cele mai bune energii ale sale, o vreme atât de îndelungată, jucându-se cu mașinile, ar fi în stare să mai facă față unei conversații? Ar ieși cu vreun câștig după ce și-ar fi petrecut ani nenumărați în compania computerelor? Măcar să fi învățat să gândească logic? N-ar fi devenit logica o a doua natură a lui?

I-ar plăcea să creadă că așa ar sta lucrurile, dar nu crede. La urma urmei, nu are nici un respect pentru nici o formă de gândire care poate fi reprezentată de circuitele unui computer. Cu cât are mai mult de-a face cu știința informaticii, cu atât i se pare că seamănă cu șahul: o lume mică, bine delimitată, cu reguli inventate, care atrage băieți cu un anumit temperament și îi înnebunește pe jumătate, așa cum și el e nebun pe jumătate, încât tot timpul se amăgesc cu gândul că joacă jocul, dar de fapt jocul îi joacă pe ei.

E o lume de care poate scăpa – încă nu e prea târziu. Alternativa e să se împace cu ea, așa cum vede că fac tinerii din jurul lui, unul câte unul: se resemnează să se însoare, să-și ia casă, mașină, se resemnează cu ceea

ce viața are de oferit în mod realist, şi-şi investesc energiile în muncă. Îi e necaz când vede cât de bine funcționează principiul realității, cum, împuns de singurătate, băiatul plin de coşuri se resemnează cu fata cu păr obosit şi picioare groase, cum fiecare, oricât de neverosimil ar părea, îşi găseşte până la urmă un partener. Asta e problema lui, şi atât de simplă e, anume că tot timpul şi-a supraestimat valoarea de piață, amăgindu-se cu gândul că locul lui e alături de sculptorițe şi actrițe, când de fapt locul lui adevărat e lângă o educatoare de grădiniță sau lângă o stagiară de la magazinul de încălțăminte.

Căsătoria: cine ar fi crezut că el va simți, oricât de vag, chemarea căsătoriei! Dar nu va ceda, nu încă. E totuşi o opțiune cu care cochetează în lungile nopți de iarnă, când îşi mănâncă pâinea şi cârnații în fața aragazului din apartamentul maiorului Arkwright, ascultând radioul, în timp ce în fundal ploaia răpăie în geam.

Nouăsprezece

Plouă. El şi Ganapathy sunt singuri la cantină, joacă o partidă rapidă pe şahul de buzunar al lui Ganapathy şi, ca de obicei, indianul îl bate.

— Ar trebui să pleci în America, îi spune Ganapathy. Îţi pierzi vremea aici. Toţi ne pierdem vremea.

— Nu-i o chestie realistă, clatină el din cap.

Nu doar o dată s-a gândit să încerce să-şi găsească o slujbă în America, dar a hotărât că mai bine nu. O decizie prudentă, dar corectă. Ca programator, nu are nici un har special. Colegii lui din echipa Atlas poate că nu au diplome postuniversitare, dar au mintea mai limpede decât a lui, înţeleg mai iute şi mai bine problemele legate de informatică decât o va face el vreodată. La discuţii nu poate lua parte; se preface că înţelege ce se vorbeşte, apoi însă trebuie să se lămurească de unul singur. De ce ar fi acceptat unul ca el într-o companie americană? America nu e Anglia. America e dură, nemiloasă; dacă, printr-un miracol, ar pune mâna pe o slujbă acolo, ar fi iute dat în vileag. Unde mai pui că el a citit Allen Ginsberg, a citit William Burroughs, ştie ce le face America artiştilor; îi înnebuneşte de cap, îi închide, îi alungă.

— Ai putea obține o bursă la universitate, spune Ganapathy. Eu am obținut una, tu n-ai avea probleme.

Îl țintuiește cu privirea. Ganapathy ăsta e chiar atât de inocent? Tocmai s-a pornit un Război Rece. America și Rusia se iau la întrecere să câștige inimile și mințile indienilor, irakienilor, nigerienilor; bursele la universități se numără printre momeli. Nu-i interesează pe ei inimile și mințile albilor, cu atât mai puțin ale celor câtorva albi rătăciți în Africa.

— O să reflectez, zice el și schimbă subiectul.

N-are de gând să reflecteze.

Într-o fotografie de pe prima pagină a ziarului *The Guardian*, un soldat vietnamez în uniformă model american se uită neputincios la o mare de flăcări. „ATENTATORI SINUCIGAȘI ARUNCĂ VIETNAMUL DE SUD ÎN HAOS", anunță titlul. O bandă de genișți Viêt-Cong au tăiat sârma ghimpată și au pătruns în baza aeriană americană de la Pleiku, au aruncat în aer douăzeci și patru de avioane și au incendiat rezervoarele de combustibil. Au pierit și ei în acțiune.

Ganapathy, care-i arată ziarul, e în culmea extazului; iar el are sentimentul că s-a făcut dreptate. De când a ajuns în Anglia, ziarele britanice și BBC-ul au dat publicității povești despre faptele de arme ale americanilor, în care activiștii Viêt-Cong sunt uciși cu miile, în timp ce americanii scapă fără o zgârietură. Dacă există vreo opinie critică la adresa Americii, e rostită în șoaptă. Aproape că nu poate citi știrile despre război, îi fac pur și simplu greață. Iar acum, Viêt-Cong dă o replică eroică, de netăgăduit.

N-a discutat niciodată cu Ganapathy despre Vietnam. Deoarece Ganapathy a studiat în America, el a presupus că indianul fie e de partea americanilor, fie îl lasă rece războiul, ca pe toți ceilalți de la International Computers. Și deodată, zâmbetul lui, sclipirea din ochi – acum vede chipul tainic al lui Ganapathy. În ciuda admirației pe care o nutrește pentru eficiența americană și a dorului de hamburgerii americani, Ganapathy ține cu vietnamezii, pentru că ei sunt frații lui asiatici.

Asta-i tot. Punct. Nici unul nu mai pomenește de război. Dar îl contrariază încă și mai mult decât înainte ce caută Ganapathy în Anglia, în Home Counties[1], lucrând la un proiect pentru care n-are pic de respect. Nu i-ar fi mai bine în Asia, să se lupte cu americanii? Ce-ar fi să stea de vorbă cu el, să-i sugereze asta?

Și el? Dacă destinul lui Ganapathy e în Asia, al lui unde e? Oare Viêt-Cong i-ar ignora originile și i-ar accepta serviciile, dacă nu ca soldat și atentator sinucigaș, măcar ca simplu cărăuș? Și dacă Viêt-Cong nu ar face-o, poate l-ar accepta chinezii, prietenii și aliații Viêt-Congului?

Scrie o scrisoare Ambasadei Chinei la Londra. Nu crede că în China se folosesc computere, așa că nu își trece și meseria. E gata să se ducă în China, să predea engleza, zice el acolo, să-și aducă și el contribuția la lupta mondială. Nu-l interesează ce salariu va primi.

Expediază scrisoarea și așteaptă răspuns. Între timp, își cumpără un manual de *Chineză fără profesor* și începe

1 Comitatele din sud-estul și estul Angliei, care înconjoară Londra.

să învețe sunetele ciudate ale limbii mandarine, care se rostesc printre dinții încleștați.

Zilele trec; nici un cuvânt de la chinezi. Te pomenești că serviciile secrete britanice i-au interceptat scrisoarea și au distrus-o? Interceptează și distrug toate scrisorile adresate ambasadei? Dacă așa stă treaba, ce rost mai are o ambasadă chineză la Londra? Dar poate că serviciile secrete i-au interceptat scrisoarea și au trimis-o Ministerului de Interne, cu o notă despre faptul că sud-africanul care lucrează la International Computers în Bracknell vădește simpatii comuniste? O să-și piardă slujba și o să fie expulzat din Anglia, din motive politice? De-o fi să fie așa, nu va nega. Soarta și-a spus cuvântul; e pregătit să accepte cuvântul sorții.

Când merge la Londra, se duce să vadă filme, dar cu tot mai puțină plăcere, din pricină că i-a slăbit vederea. Trebuie să stea în primul rând ca să poată citi subtitrarea, și chiar și atunci își mijește ochii și se chinuie.

Se duce la un oculist, iese de acolo cu o pereche de ochelari cu ramă neagră de baga. Când se uită în oglindă, i se pare că seamănă și mai mult cu expertul caraghios al maiorului Arkwright. În schimb, privind pe geam afară, e uimit să constate că vede frunzele pe ramuri. De când se știe, copacii au fost o ceață verde. Ar fi trebuit să poarte ochelari toată viața? Așa se explică de ce a jucat atât de prost crichet și de ce avea impresia că mingea venea spre el din senin?

Sfârșim prin a semăna cu imaginea noastră ideală, zice Baudelaire. Chipul pe care-l avem la naștere este

cotropit începutul cu începutul de chipul dorit, chipul din visele noastre tainice. Chipul din oglindă este oare chipul din visele lui, faţa asta prelungă, lugubră, cu gura moale, vulnerabilă, şi acum cu ochii goi, feriţi în spatele lentilelor?

Primul film pe care-l vede cu ochelarii noi este *Evanghelia după Matei* al lui Pasolini. O experienţă tulburătoare. După cinci ani de şcoală catolică, crezuse că nu mai putea fi afectat de mesajul creştin. Dar nu e aşa. Palidul, scheleticul Isus din film, care se fereşte de atingerea celorlalţi, care umblă desculţ şi proroceşte, şi tună şi fulgeră, e mai real decât a fost vreodată Isus cel cu inima sângerândă. Se crispează când vede cum sunt înfipte cuiele în mâinile lui Isus; când se descoperă că mormântul lui e gol şi îngerul le spune femeilor care bocesc: „Nu este aici; căci S-a sculat precum a zis"[1], şi izbucneşte *Missa Luba*, iar poporul de rând, schilozii şi ologii, disprețuiții şi oropsiții vin în fugă ori şchiopătând, cu feţe luminate de bucurie, ca să împărtăşească vestea cea bună, el simte cum îi bubuie inima; lacrimi de exaltare, de neînţeles pentru el, i se preling pe obraji, lacrimi pe care şi le şterge pe furiş, înainte de-a ieşi din nou în lume.

În timpul unei alte expediţii prin oraş, zăreşte în vitrina unui anticariat, aproape de Charing Cross Road, o carte mică şi groasă, cu o copertă violet: *Watt*, de Samuel Beckett, publicată la Olympia Press. E o editură vestită; ascunsă bine în Paris, publică literatură

1 *Biblia* sau *Sfânta Scriptură, Evanghelia după Matei*, 28:6, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1982.

pornografică în engleză, pentru abonaţi din Anglia şi America. Dar ca o activitate suplimentară publică şi scrierile mai îndrăzneţe ale avangardei – *Lolita* lui Vladimir Nabokov, bunăoară. Greu de crezut că Samuel Beckett, cel care a scris *Aşteptându-l pe Godot* şi *Sfârşit de partidă*, scrie literatură pornografică. Prin urmare, ce fel de carte e *Watt*?

O răsfoieşte. E tipărită cu acelaşi caracter aldin ca şi volumul de poeme al lui Pound, pe care-l are el, un caracter care-i evocă intimitatea, temeinicia. Cumpără cartea, o ia acasă, în apartamentul maiorului Arkwright. De la prima pagină îşi dă seama că are în mâini o carte extraordinară. Cocoţat în vârful patului, cu lumina revărsându-se prin fereastră, citeşte fără oprire.

Watt nu seamănă cu piesele lui Beckett. Nu există nici o încleştare, nici un conflict, doar curgerea unei voci care spune o poveste, o curgere întreruptă continuu de îndoieli şi scrupule, ritmul ei potrivindu-se perfect ritmului propriei sale minţi. *Watt* este şi amuzantă, atât de amuzantă, că se tăvăleşte de râs. Când ajunge la sfârşit, o ia din nou de la început.

De ce nu i-a spus nimeni că Beckett scrie romane? Cum şi-a putut el imagina că voia să scrie în maniera lui Ford, când Beckett a fost tot timpul în preajmă? Ford a avut dintotdeauna ceva de fanfaron, ceva ce lui îi displace, dar a ezitat s-o recunoască: bunăoară, pentru Ford e foarte important să ştii unde anume în West End se cumpără cele mai bune mănuşi pentru şofat sau cum să deosebeşti un Médoc de un Beaune; câtă vreme Beckett nu ţine de nici o clasă, ori e în afara oricărei clase sociale, aşa cum ar vrea şi el să fie.

*

Testarea programelor pe care le scriu ei trebuie să fie efectuată pe computerul Atlas din Cambridge, în timpul nopții, când dorm matematicienii care au prioritate la computer. Prin urmare, în fiecare a doua sau a treia săptămână, ia trenul spre Cambridge, ducându-şi într-o servietă hârtiile, rolele de bandă perforată, o pijama şi peria de dinți. În Cambridge, stă la Royal Hotel, pe cheltuiala firmei International Computers. Între şase seara şi şase dimineața, lucrează la Atlas. Apoi se întoarce la hotel, ia micul dejun şi se culcă. După-amiaza e liber să hoinărească prin oraş, eventual să meargă la un film. Şi se face ora să se ducă la Laboratorul de matematică – uriaşa clădire ca un hangar, în care se află Atlas –, pentru munca nocturnă.

E o rutină care-i convine de minune. Îi place să meargă cu trenul, îi place anonimatul camerelor de hotel, îi plac mic dejunurile englezeşti copioase, cu şuncă şi cârnați, ouă, pâine prăjită, gem şi cafea. Nu e obligat să poarte costum, astfel că se amestecă fără probleme în mulțimea studenților de pe stradă, aproape că pare unul dintre ei. Iar faptul că stă toată noaptea cu uriaşul Atlas, numai el şi inginerul de serviciu, urmărind cum trece rola de coduri scrise de *el* cu repeziciune prin cititorul de bandă, urmărind cum încep să se învârtă discurile de bandă magnetică şi cum încep să clipească luminile consolei la comanda *lui*, îi dă un sentiment al puterii despre care ştie că e copilăros, dar pe care-l savurează, fără teama că-l vede cineva.

Uneori trebuie să rămână la Laboratorul de matematică până mai târziu dimineața, ca să discute cu

membrii Departamentului de matematică, deoarece tot ce are cu adevărat nou software-ul computerului Atlas vine nu de la International Computers, ci de la câțiva matematicieni de la Cambridge. Dintr-un anumit punct de vedere, el e doar unul dintr-o echipă de programatori profesioniști din industria computerelor, pe care Departamentul de matematică de la Cambridge i-a angajat ca să le implementeze ideile, la fel cum, din același punct de vedere, International Computers e o firmă de ingineri angajați de Universitatea din Manchester ca să construiască un computer conform planurilor concepute acolo. Din acest punct de vedere, el este doar un muncitor calificat, plătit de universitate, și nu un colaborator îndrituit să vorbească de la egal la egal cu acești oameni de știință tineri și sclipitori.

Cu adevărat sunt sclipitori. Uneori el clatină din cap, uimit de ceea ce se întâmplă. Uită-te la el, un absolvent mediocru al unei universități de mâna a doua, din colonii, căruia i se îngăduie să se adreseze pe numele mic unor oameni cu doctorate în matematică, oameni care, când încep să vorbească, îl lasă departe în urmă, amețit cu totul. Probleme cu care el și-a bătut capul săptămâni în șir, ei le rezolvă într-o clipită. Cel mai adesea, în spatele a ceea ce el credea că sunt aspecte problematice, ei văd adevăratele probleme și, de dragul lui, susțin că și el le-a sesizat.

Oare oamenii ăștia sunt într-atât de pierduți în sferele înalte ale logicii informatice încât nu-și dau seama de prostia lui; sau – din motive obscure pentru el, pentru că de bună seamă el nu face nici cât o ceapă degerată

în ochii lor – se îngrijesc cu delicateţe ca el să nu se facă de râs în compania lor? Asta înseamnă civilizaţia: o înţelegere nerostită aşa încât, nimeni, indiferent cât de insignifiant ar fi, să nu fie lăsat să se facă de râs? În Japonia, da, e convins că aşa se întâmplă; dar în Anglia? Oricare ar fi răspunsul, este un lucru cu adevărat admirabil!

E în Cambridge, pe teritoriul unei universităţi străvechi, şi se bate pe burtă cu somităţile. I s-a dat chiar şi o cheie de la Laboratorul de matematică, o cheie de la intrarea laterală, ca să poată intra sau ieşi. Ce poate spera mai mult? Dar trebuie să aibă grijă să nu se lase dus de val, să nu i se urce la cap. Pur şi simplu a avut noroc să ajungă aici, nimic altceva. N-ar fi putut fi niciodată atât de bun încât să obţină o bursă. Trebuie să continue să se gândească la sine ca la un angajat şi-atât; altfel, va deveni un impostor, la fel ca Jude Fawley printre visătoarele fleşe ale Oxfordului. Într-o bună zi, foarte curând, treaba lui va lua sfârşit, va trebui să înapoieze cheia, vizitele la Cambridge se vor încheia. Dar până atunci, îngăduit să-i fie să se bucure de ele.

Douăzeci

E a treia vară de când se află în Anglia. După prânz, pe pajiştea din spatele Conacului, el şi ceilalţi programatori şi-au luat obiceiul să joace crichet cu o minge de tenis şi un bătător vechi, găsit într-o debara. N-a mai jucat crichet de când a terminat şcoala, când a hotărât să-l abandoneze pe motiv că sporturile de echipă erau incompatibile cu viaţa unui poet şi intelectual. Acum, spre surprinderea lui, descoperă că încă îi place jocul. Nu numai că-i place, dar se şi pricepe. Toate loviturile pe care, în copilărie, se chinuise în zadar să le stăpânească, le execută acum fără rezerve, cu o uşurinţă şi un firesc necunoscute înainte, şi-asta pentru că braţele îi sunt mai vânjoase şi pentru că nu mai are de ce să se teamă de mingea moale. E mai bun, mult mai bun, ca jucător la bătaie şi ca jucător care serveşte, decât toţi coechipierii lui. Ce-au făcut englezii ăştia în timpul şcolii? se întreabă el. El, un colonist, trebuie să-i înveţe propriul lor joc?

E tot mai puţin obsedat de jocul de şah, s-a apucat din nou de citit. Deşi biblioteca din Bracknell este mică şi nesatisfăcătoare, bibliotecarii sunt dispuşi să comande pentru el orice carte doreşte din reţeaua naţională. E preocupat acum de istoria logicii, având el

intuiția că logica este o invenție umană, și nu un element constitutiv al ființei, prin urmare (mă rog, sunt mulți pași intermediari, dar o să-i adauge ulterior) computerele sunt jucării născocite de băieți (călăuziți de Charles Babbage) pentru amuzamentul altor băieți. E convins că există multe (câte?) fire logice alternative, fiecare la fel de valabil ca logica lui *ori-ori*. Amenințarea pe care o reprezintă jucăria de pe urma căreia își câștigă el existența, amenințarea care face din ea mai mult decât o simplă jucărie, e aceea că își va croi poteci de *ori-ori* în creierele celor care o folosesc, și astfel le va prinde ireversibil în logica sa binară.

Citește avid Aristotel, Peter Ramus, Rudolf Carnap. Cea mai mare parte din ce citește îi rămâne de neînțeles. Pe el îl interesează acum momentul din istorie când logica lui *ori-ori* a luat locul lui *și/sau*, care a fost dat la o parte.

Pentru serile pustii, își are cărțile și proiectele (teza despre Ford aproape încheiată, nimicirea logicii), la prânz joacă crichet și tot a doua săptămână, un sejur la Royal Hotel, cu luxul nopților de unul singur în compania lui Atlas, cel mai redutabil computer din lume. Poate fi o viață de burlac – dacă asta e să fie, o viață de burlac – mai grozavă decât asta?

O singură umbră adastă. A trecut un an de când n-a mai scris un vers. Ce s-a întâmplat cu el? E adevărat că arta izvorăște numai din deprimare? Iar trebuie să se cufunde în deprimare ca să scrie? Nu există și o poezie a extazului, o poezie a crichetului de la prânz ca formă de extaz? Contează unde își găsește poezia impulsul, atâta vreme cât e poezie?

Deşi Atlas nu e o maşinărie concepută să prelucreze texte, el profită de orele moarte ale nopţii ca să printeze mii de versuri în stilul lui Pablo Neruda, folosind drept lexicon o listă a cuvintelor celor mai puternice din *Înălţimile din Macchu Picchu* în traducerea lui Nathaniel Tarn. Duce teancul gros de hârtii la Royal Hotel şi se apucă de citit. „Nostalgia ceainicelor". „Ardoarea obloanelor". „Călăreţi furioşi". Dacă deocamdată nu poate scrie poezie care să ţâşnească din inimă, dacă inima lui nu se află în starea potrivită pentru a-şi genera propria poezie, poate măcar să producă pseudopoeme compuse din expresii generate de o maşină, şi astfel, prefăcându-se că scrie, să înveţe din nou să scrie? E corect să se ajute de un mecanism ca să scrie – e corect faţă de alţi poeţi, faţă de maeştrii morţi? Suprarealiştii scriau înainte pe bucăţele de hârtie, le amestecau într-o pălărie şi extrăgeau cuvinte la întâmplare, înşiruindu-le în versuri. William Burroughs taie pagini în bucăţi, le amestecă, apoi asamblează bucăţile. Nu face şi el acelaşi lucru? Oare resursele sale uriaşe – care alt poet din Anglia, din lume, are la dispoziţie o maşinărie de asemenea dimensiune – transformă cantitatea în calitate? Dar nu se poate spune că inventarea computerelor a schimbat natura artei, făcând ca autorul şi dispoziţia inimii sale să devină ceva irelevant? Pe Programul Trei a auzit muzică transmisă din studioul Radio Köln, muzică alcătuită din piuituri electronice, trosnituri, zgomote de stradă, fragmente din înregistrări vechi şi crâmpeie de discursuri. Nu e timpul ca poezia să ţină pasul cu muzica?

Trimite o selecție din poemele în stil Neruda unui prieten din Cape Town, care le publică într-o revistă editată de el. Un ziar local preia unul dintre poemele create pe computer și-l publică împreună cu un comentariu batjocoritor. O zi sau două, în Cape Town se vorbește despre el ca despre barbarul care vrea să-l înlocuiască pe Shakespeare cu o mașină.

Pe lângă computerele Atlas din Cambridge și Manchester, mai există un Atlas. Este găzduit la Centrul Ministerului Apărării pentru cercetări în domeniul armamentului nuclear, lângă Aldermaston, nu departe de Bracknell. După ce software-ul cu care funcționează Atlas a fost testat la Cambridge și a fost socotit satisfăcător, trebuie instalat în computerul de la Aldermaston. Cei desemnați să-l instaleze sunt programatorii care l-au conceput. Dar mai întâi acești programatori trebuie să se supună unui control de securitate. Fiecare primește un chestionar lung pe care trebuie să-l completeze cu date despre familie, trecutul lor, experiența profesională; fiecare primește acasă vizita unor bărbați care se prezintă ca fiind de la poliție, dar mai degrabă sunt de la Serviciul de informații al armatei.

Toți programatorii britanici primesc avizul și ecusoanele pe care trebuie să le poarte atârnate de gât în timpul vizitelor; pe ecusoane sunt fotografiile lor. După ce se prezintă la intrarea centrului de lângă Aldermaston și sunt escortați la clădirea computerului, au oarecare libertate de mișcare.

Însă el și Ganapathy nu primesc avizul, deoarece sunt străini sau, după cum spune Ganapathy, sunt

străini neamericani. Ca urmare, la intrare fiecare e luat în primire de către un om de pază; aceştia îi duc dintr-un loc în altul, stau cu ochii pe ei tot timpul, refuză să se lase antrenaţi în conversaţii. Când se duc la toaletă, oamenii de ordine stau la uşa cabinei; când mănâncă, se postează în spatele lor. Li se permite să stea de vorbă cu personalul de la International Computers, dar cu nimeni altcineva.

Privind retrospectiv, colaborarea sa cu domnul Pomfret, de pe vremea când lucra la IBM, şi rolul jucat de el în realizarea bombardierului TSR-2 i se par atât de derizorii, chiar comice, încât îi vine uşor acum să n-aibă mustrări de conştiinţă. Aldermaston e o cu totul altă mâncare de peşte. Petrece în total zece zile acolo, pe parcursul mai multor săptămâni. Până să isprăvească ce are de făcut, rutinele programării benzilor ajung să funcţioneze la fel de bine ca la Cambridge. El şi-a terminat treaba. Fără îndoială, sunt şi alţii care ar fi putut instala rutinele, dar nu la fel de bine ca el, care le-a scris şi le ştie toate chichiţele. Ar fi putut şi alţii să facă treaba asta, dar n-au făcut-o. Deşi el ar fi putut să ceară să fie scutit de munca asta (ar fi putut, de pildă, să facă un caz din circumstanţele nefireşti care i-au fost impuse, fiind supravegheat în toate acţiunile sale de un gardian cu faţa ca o mască, ceea ce i-ar fi putut afecta starea de spirit), n-a cerut acest lucru. O fi fost domnul Pomfret o glumă, dar nu poate spune acelaşi lucru despre Aldermaston.

Aldermaston nu seamănă cu nimic din ceea ce ştie el. Atmosfera e cu totul alta decât la Cambridge. Separeul în care lucrează, la fel ca toate celelalte separeuri

şi tot ce e înăuntru, e ieftin, funcţional şi urât. Toată baza, compusă din clădiri de cărămidă joase, răspândite ici şi colo, este urâtă, ca un loc care ştie că nimeni nu se va uita la el sau nu-i va păsa de ce vede; urât ca un loc care ştie că, atunci când vine războiul, va fi ras de pe faţa pământului.

De bună seamă că sunt oameni inteligenţi aici, la fel de inteligenţi ca matematicienii de la Cambridge, sau aproape la fel. De bună seamă că unii oameni pe care-i vede pe coridoare, şefi de operaţiuni, cercetători-şefi, tehnicieni gradul I, II şi III, tehnicieni superiori, toţi cei cu care el nu are voie să vorbească, au absolvit Cambridge. El a scris rutinele pe care le instalează, dar planul aflat la baza lor a fost conceput de oameni de la Cambridge, oameni care nu se poate să nu fi ştiut că maşinăria din Laboratorul de matematică are o soră sinistră la Aldermaston. Mâinile celor de la Cambridge nu sunt cu mult mai curate decât ale lui. Şi totuşi, trecând prin porţile acestea, respirând aerul de aici, el şi-a adus contribuţia la cursa înarmării, a devenit complice în Războiul Rece, şi nu de partea bună.

În ziua de azi, testele nu prea mai sunt anunţate din timp, aşa cum se întâmpla când era el la şcoală, şi nici nu se mai prezintă sub denumirea de teste. Dar în cazul de faţă e greu să invoci drept scuză faptul că nu te-ai pregătit. Din clipa în care a auzit pentru prima oară cuvântul *Aldermaston*, a ştiut că Aldermaston va fi un test, a ştiut că nu-l va trece, că-i va lipsi ceea ce-i trebuia ca să-l treacă. Lucrând la Aldermaston, el s-a pus în solda răului şi, dintr-un anumit punct de vedere,

vina lui de-a se fi pus în slujba răului e mult mai mare decât a colegilor englezi, care, dacă ar fi refuzat să participe, şi-ar fi riscat carierele mult mai mult decât el, care e în trecere, şi oricum e în afara ciorovăielii ăsteia dintre Marea Britanie şi America, de o parte, şi Rusia, de cealaltă parte.

Experienţă. Ăsta e cuvântul la care ar recurge ca să se justifice faţă de sine însuşi. Artistul trebuie să guste din toate experienţele, de la cele mai nobile, până la cele mai josnice. Aşa cum destinul artistului este să trăiască bucuria creatoare supremă, el trebuie să fie pregătit să-şi asume tot ceea ce e mizerabil, sordid şi ruşinos în viaţă. În numele experienţei a suportat el Londra – zilele moarte de la IBM, iarna geroasă a anului 1962, relaţii umilitoare una după alta: etape, toate, în viaţa poetului, pentru a-i pune la încercare sufletul. La fel şi Aldermaston – nenorocitul de separeu în care lucrează, cu mobilier de plastic şi vedere spre partea din spate a unui furnal, cu individul înarmat care-i stă în cârcă – poate fi socotit doar o experienţă, încă o etapă în călătoria lui spre adâncuri.

O atare justificare nu reuşeşte câtuşi de puţin să-l convingă. O sofistică, asta-i tot, o sofistică josnică. Şi dacă va continua să pretindă că faptul că s-a culcat cu Astrid cea care avea un ursuleţ de pluş a fost doar pentru a cunoaşte depravarea morală, iar faptul că minte ca să se autojustifice este doar pentru a cunoaşte nemijlocit depravarea intelectuală, atunci sofistica o să fie şi mai josnică. Nu există justificare şi, ca să fie brutal, nu există justificare nici pentru faptul că nu există justificare.

Cât despre sinceritatea brutală, ei bine, nu e deloc greu să înveți șmecheria asta. Dimpotrivă, e cel mai ușor lucru de pe lume. Așa cum o broască otrăvitoare nu e totuna cu otrava ca atare, ajungi să-ți confecționezi o platoșă împotriva propriei sinceități. Moarte rațiunii, moarte vorbirii! Tot ce contează e să faci ceea ce e bine, indiferent din ce motiv, bun sau rău, ori chiar fără nici un motiv.

Nu e greu să-ți dai seama ce e bine. Nu are nevoie să se gândească cine știe cât la ce e bine. Dacă ar vrea, ar putea face ce e bine cu o acurateță aproape infailibilă. Îl reține doar întrebarea dacă poate continua să fie poet făcând ceea ce e bine. Când încearcă să-și imagineze poezia care s-ar naște când faci ceea ce e bine, nu vede decât o goliciune seacă. E plicticos să faci ce e bine. Prin urmare, se află în impas: ar prefera să fie mai degrabă rău decât plicticos, n-are nici un respect pentru o persoană care preferă să fie rea mai degrabă decât plicticosă, și nu-i inspiră respect nici priceperea de a-și exprima corect dilema în cuvinte.

În ciuda crichetului și a cărților, în ciuda păsărilor mereu vesele, care salută răsăritul cu ciripituri din mărul de sub fereastră, weekendurile sunt greu de suportat, mai cu seamă duminicile. Se teme să se trezească duminica dimineața. Sunt câteva ritualuri care te ajută să treci peste ziua de duminică, în special să te duci să cumperi ziarul, să-l citești și să rezolvi problemele de șah. Dar cu ziarul termini pe la ora unsprezece; și oricum, dacă citești suplimentele de duminică, e limpede că nu faci altceva decât să omori vremea.

El omoară vremea, încearcă să omoare duminica pentru ca lunea să vină mai iute, şi, odată cu lunea, munca, o adevărată uşurare. Dar, într-un sens mai larg, munca e şi ea un mod de a omorî vremea. Tot ce a făcut de când a păşit pe uscat la Southampton a fost să omoare vremea în timp ce-şi aşteaptă destinul. Destinul n-avea cum să-i vină în Africa de Sud, îşi spunea el; o să vină (aşa cum ar veni o mireasă!) doar la Londra sau la Paris, sau poate la Viena, deoarece numai în marile oraşe ale Europei sălăşluieşte destinul. Timp de aproape doi ani, el a aşteptat şi a suferit la Londra, dar destinul nu s-a ivit. Acum, neavând destulă putere să mai suporte Londra, s-a retras în provincie, o retragere strategică. Nu e sigur dacă destinul vizitează şi provincia, chiar dacă e vorba de provincia englezească şi chiar dacă e la o distanţă de numai o oră cu trenul de Waterloo.

Bineînţeles că, în sufletul lui, ştie că destinul n-o să-l viziteze dacă el nu-l provoacă. Singura modalitate e să se pună pe scris. Dar nu poate începe să scrie până când nu se iveşte momentul oportun, şi cu oricâtă scrupulozitate s-ar pregăti, ştergându-şi masa, poziţionând lampa, trăgând o linie de-o parte a foii goale, şezând cu ochii închişi, golindu-şi mintea de orice alt gând – în ciuda acestor pregătiri, cuvintele refuză să vină. Sau mai corect, cuvintele dau năvală, dar nu cele care trebuie, fraza aceea pe care el ar recunoaşte-o din prima clipă, după greutatea ei, după ţinută şi echilibru, ca fiind cea menită.

Urăşte confruntările acestea cu pagina goală, le urăşte într-atât încât începe să le evite. Nu mai suportă

apăsarea disperării ce se pogoară la sfârşitul fiecărei sesiuni sterpe, nu mai suportă să constate că iar a eşuat. Mai bine să nu se mai monteze astfel, iar şi iar. Altfel, s-ar putea să nu mai fie în stare să răspundă chemării, când va veni cu adevărat, s-ar putea să devină prea nevolnic, prea abject.

E pe deplin conştient că eşecul lui ca scriitor şi eşecul lui ca amant sunt atât de apropiate, încât ar putea fi unul şi acelaşi lucru. El e bărbatul, poetul, făcătorul, principiul activ, iar bărbatul nu trebuie să aştepte ca femeia să-i facă avansuri. Dimpotrivă, femeia este cea care trebuie să-l aştepte pe bărbat. Femeia e cea care doarme până o trezeşte prinţul cu un sărut; femeia e bobocul care se deschide sub mângâierea razelor soarelui. Până nu va avea el voinţa să acţioneze, nimic nu se va întâmpla, nici în iubire, nici în artă. Dar el nu are încredere în voinţă. Aşa cum nu se poate scrie printr-un act de voinţă, ci trebuie să aştepte ajutorul unei forţe exterioare, o forţă care, odată, se numea Muză, aşa nu poate face avansuri unei femei printr-un act de voinţă, fără vreun semn (de unde să vină semnul? – de la ea?, din lăuntrul lui?, de sus?) că ea este destinul lui. Dacă face avansuri unei femei în orice altă stare de spirit, riscă să nimerească iar într-o încurcătură jalnică, aşa cum a fost cea cu Astrid, o încurcătură din care încercase să scape aproape încă înainte să înceapă.

Acelaşi lucru se poate spune şi în alt mod, mai brutal. De fapt, sunt sute de moduri: nu i-ar ajunge viaţa să le înşire pe toate. Dar cel mai brutal mod este de a spune că îi este frică: frică de scris, frică de femei.

Poate să se strâmbe cât pofteşte la poeziile pe care le citeşte în *Ambit* şi *Agenda*, dar măcar poeziile sunt acolo, negru pe alb, date lumii. N-are de unde şti dacă cei care le-au scris n-au petrecut ani de zile foindu-se şi spărgându-şi capul în faţa foii goale, aşa cum face el. S-au sucit, s-au foit, dar până la urmă şi-au luat inima-n dinţi şi au scris cât au putut ei de bine ceea ce trebuia scris, au pus foaia la poştă şi au suferit umilinţa de a fi respinşi, sau umilinţa, la fel de mare, de a-şi vedea efuziunile expuse în tipăritura rece a paginii, în toată sărăcia lor. Şi tot aşa ar fi găsit oamenii ăştia un pretext, oricât de firav, de a se adresa uneia sau alteia dintre fetele frumoase din metrou, iar dacă fata şi-ar fi ferit privirile sau ar fi zis ceva batjocoritor în italiană unei prietene sau unui prieten, ei bine, ar fi găsit ei o cale de a suferi refuzul în tăcere, iar a doua zi ar fi încercat din nou, cu altă fată. Aşa se face, aşa funcţionează lumea. Şi-ntr-o bună zi, bărbaţii aceştia, poeţii aceştia, amanţii aceştia vor avea noroc: fata, oricât de neînchipuit de frumoasă, va răspunde, şi una duce la alta, iar vieţile lor s-ar transforma, şi a ei, şi a lui, şi cu asta, basta. E oare nevoie şi de altceva decât de o încăpăţânare prostească, insensibilă, şi în iubire, şi în scris, dimpreună cu disponibilitatea de a eşua în mod repetat?

Ei bine, ceea ce nu-i în regulă cu el e că nu e pregătit să dea greş. Vrea un A sau un alpha sau sută la sută pentru fiecare încercare, şi un *Excelent!* scris mare pe margine. Ridicol! Infantil! Nu-i nevoie să i se spună asta: ştie şi singur. Şi totuşi. Şi totuşi n-o poate face. Nu astăzi. Poate mâine. Poate că mâine va avea dispoziţie, va avea curaj.

Dacă ar fi o persoană mai caldă, totul i s-ar părea mai simplu: viața, iubirea, poezia. Dar el n-are o fire caldă. Rimbaud nu era cald. Baudelaire nu era cald. Înfocat, da, când era nevoie – înfocat în viață, înfocat în iubire –, dar nu cald. Şi el poate fi înfocat, n-a încetat nici o clipă să creadă asta. Dar, în prezent, un prezent nedefinit, e rece: rece, îngheţat.

Şi care-i rezultatul faptului că-i lipseşte căldura, că nu are inimă? Rezultatul e că şade singur într-o după-amiază de duminică, într-o cameră la etajul unei case dintr-un colţ pierdut al comitatului Berkshire, cu ciori care croncăne pe câmpuri şi o negură cenuşie atârnând deasupra capului, şi joacă şah de unul singur, îmbătrâneşte, aşteaptă venirea serii ca să-şi poată prăji cârnaţii şi pâinea pentru cină cu conştiinţa împăcată. Poate că la optsprezece ani ar fi putut deveni poet. Acum, nu e nici poet, nici scriitor, nici artist. E programator, un programator în vârstă de douăzeci şi patru de ani, în-tr-o lume în care nu există programatori în vârstă de treizeci de ani. La treizeci de ani eşti prea bătrân ca să mai fii programator: devii altceva – om de afaceri de-un fel sau altul – sau te împuşti. Doar pentru că e tânăr, doar pentru că neuronii din creierul lui funcţionează încă mai mult sau mai puţin infailibil, stă el cu un picior în industria britanică a informaticii, în societatea britanică, în Marea Britanie. El şi Ganapathy sunt cele două feţe ale aceleiaşi monede: Ganapathy care moare de foame nu pentru că s-a rupt de Mama India, ci din cauză că nu se hrăneşte ca lumea, din cauză că, în ciuda doctoratului în ştiinţa infor-

maticii, n-are habar de vitamine, minerale şi aminoacizi; iar el, prins într-un final de partidă ce-i slăbeşte forţele cu fiecare mişcare, împingându-se şi mai departe, într-un colţ, până la înfrângere. Într-una din zilele astea, paramedicii vor veni la Ganapathy acasă şi-l vor scoate pe targă, cu faţa acoperită de un cearşaf. După ce-l vor fi dus pe Ganapathy, pot foarte bine să vină să-l ia şi pe el.

John Maxwell Coetzee s-a născut pe 9 februarie 1940 la Cape Town, în Africa de Sud. În 1961 își încheie strălucit studiile de literatură engleză și matematică la University of Cape Town, apoi se mută la Londra, unde lucrează ca programator. Își ia doctoratul cu o analiză stilistică pe calculator a operelor lui Samuel Beckett la University of Texas, Austin (1965-1969), ține cursuri de literatură la State University of New York, Buffalo, până în 1971, apoi la University of Cape Town până în 2002. Debutează cu romanul *Dusklands* (1974), urmat de *In the Heart of the Country* (1977) și *Așteptându-i pe barbari* (*Waiting for the Barbarians*, 1980; Humanitas, 2005), care îi aduce James Tait Black Memorial Prize. Publică apoi *Viața și vremurile lui Michael K* (*Life & Times of Michael K*, 1983; Humanitas Fiction, 2009), distins cu Booker Prize și Prix Femina Étranger, *Foe* (1986 – Jerusalem Prize, 1987), *Epoca de fier* (*The Age of Iron*, 1990 – *Sunday Express* Book of the Year; Humanitas Fiction, 2010) și *Maestrul din Petersburg* (*The Master of Petersburg*, 1994 – *Irish Times* International Fiction Prize, 1995; Humanitas Fiction, 2008). *Copilărie* (*Boyhood*, 1997; Humanitas Fiction, 2011) și ***Tinerețe*** (*Youth*, 2002) fac parte din ciclul autobiografic *Scene de viață provincială*. Militant pentru drepturile animalelor, Coetzee publică în 1999 volumul *The Lives of Animals*. Romanul *Dezonoare* (*Disgrace*, 1999; Humanitas, 2006; Humanitas Fiction, 2011) îi aduce un nou Booker Prize, iar *Elizabeth Costello* (2003) și *Slow Man* (2005) se bucură de o foarte bună receptare. În 2007 și în 2009 apar două dintre cele mai puternice romane ale sale, *Jurnalul unui an prost* (*Diary of a Bad Year*; Humanitas Fiction, 2009) și, respectiv, *Summertime*, ultimul din ciclul său autobiografic. J.M. Coetzee este autorul unor volume de eseuri filozofice și literare. Din 2002 trăiește în Australia, fiind profesor emerit la University of Adelaide. În 2003 primește Premiul Nobel pentru literatură.

Roman cu inserții autobiografice, mai degrabă decât proză memorialistică, *Tinerețe* este al doilea volum al trilogiei *Scene de viață provincială*. Primul, *Copilărie*, a apărut în „Raftul Denisei“ în 2011.

Aflat într-o dublă căutare, a iubirii ideale și a împlinirii personale, un absolvent de matematică din Cape Town ajunge într-o Londră care nu este nici pe departe ceea ce și-a imaginat. Însingurat, chinuit de fantasma unui destin excepțional, de poet consacrat, trecând prin experiențe emoționale și profesionale dezamăgitoare, John își trăiește cu acuitate teama de ratare și sentimentul neapartenenței la o societate care pare să-l ignore sau chiar să-l respingă. Treptat, pe drumul anevoios către sine, deziluzia se împletește cu o detașare plină de răceală care amenință să se transforme în cinism autodistructiv.

„O imagine memorabilă a unei Londre unde viața nu e deloc ușoară pentru nou-veniți. ***Tinerețe*** e o carte minunată: un bildungsroman care face parte din familia marilor cărți ale lumii noastre.“

Evening Star

„În ***Tinerețe*** regăsim aceeași rară combinație de experiență trăită, exprimată cu eleganță, și sinceritate crudă, dezarmantă, ca în *Sfârșitul unei iubiri* a lui Graham Greene. O adevărată capodoperă.“

Harpers & Queen

„Căutarea tandreții, a iubirii și a pasiunii este subiectul acestui roman autobiografic, care amintește de *Portret al artistului la tinerețe*.“

The Guardian

„O țesătură solidă, în care fiecare rând explodează de sens.“

Glasgow Herald

„O carte cu adevărat impresionantă: vă va trezi, pe rând, furia, amuzamentul, ironia și simpatia.“

San Francisco Chronicle

ISBN 978-973-689-499-2
9 789736 894992

Foto copertă © Bettmann/CORBIS

photoland
the authorized corbis representative